



МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

Жамбалын ГАНБААТАР

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон,
Утас: 26-51-50, Факс: 26-38-02
E-mail: ganbaatarj@parliament.mn
<http://www.parliament.mn>

2020. 05. 01 № 3440

танай _____-ны № _____-т

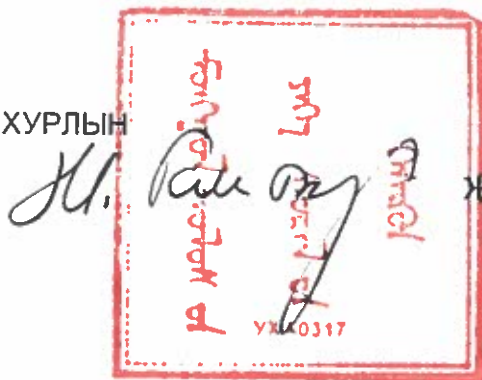
Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.3 дахь заалтад заасан бүрэн эрхийнхээ дагуу Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг санаачлан Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж байна.

Уг хуулийн төслийг Улсын Их Хурлын 2020 оны хаврын ээлжит чуулганаар хэлэлцүүлж өгөхийг Танаас хүсье.

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН



Ж.ГАНБААТАР

000367

ТӨРИЙН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДАГАВАРТ ХИЙСЭН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

НЭГ. ҮНЭЛГЭЭ ХИЙХ ХИЙХ ШАЛТГААН

Монгол Улс зах зээлийн эдийн засгийн харилцаанд шилжин орсноор иргэн, хуулийн этгээдээс салбар бүрийн чиглэлээр үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэх боломжийг бүрдүүлсэн төдийгүй эдгээр үйл ажиллагаа хууль тогтоомжид заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг хянах, зөвлөн зааварлах, зөрчлийг арилгуулахтай холбоотой төрийн хяналтын чиг үүрэг, түүнийг хэрэгжүүлэх арга хэлбэр ч өргөжсөөр байна.

Төрийн хяналт шалгалт гэдэг нь өргөн агуулгаар хувь хүн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаа хууль тогтоомж, түүний хэрэгжилтийг хангуулах чиглэлээр гаргасан эрх бүхий этгээдийн шийдвэрт нийцэж байгаа эсэхийг тодорхойлж, аливаа зөрчил гарахаас урьдчилан сэргийлэх, алдаа дутагдал, зөрчил гарсан бол шуурхай илрүүлж, таслан зогсоох, үр дагаварыг арилгахад чиглэсэн төрийн үйл ажиллагааны хэлбэр юм.¹

Манай улсын хувьд төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой харилцааг бие даасан хуулиар зохицуулахаар 1995 онд Төрийн хяналт шалгалтын тухай анхны хуулийг батлан мөрдүүлсэн бөгөөд 2003 онд тус хуулийг шинэчлэн баталсан байна.

Түүнчлэн салбарын хяналтыг Гаалийн тухай, Татварын ерөнхий хууль зэрэг төрөлжсөн хуулиудын хүрээнд зохицуулж байна.

2015 оны байдлаар төрийн хяналт шалгалтыг эдгээр хуулийн дагуу Цагдаа, Гааль, Татвар, Мэргэжлийн хяналтын газар, Шударга өрсөлдөөн хэрэглэгчийн төлөө газар, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Монгол банкны хянан шалгагч, байгаль хамгаалагч зэрэг 20 гаран чиглэлд 11342 улсын байцаагчийн эрхтэй албан тушаалтан хэрэгжүүлэн ажиллаж байжээ.²

Гэвч салбарын хуулиудад зөрчлийг тодорхойлж, улмаар зөрчлийг шалган тогтоох, хянан шийдвэрлэх ажиллагааг төрийн хяналт шалгалттай адилтган зохицуулж байсан нь Монгол Улсад эрх зүйн хэм хэмжээний давхардал, хийдэл, зөрчлийг бий болгохын зэрэгцээ төрийн хяналт шалгалтын ач холбогдолыг гажуудуулахад хүргэж байсан 3 тул Эрүүгийн эрх зүйн чиглэлээр шинэчлэл хийсэн.

Энэ хүрээнд 2015 онд Монгол Улсын Их Хурлаас Захиргааны хариуцлагын тухай хууль болон нийгмийн тодорхой төрлийн харилцааг зохицуулж буй 220 гаруй хуулиар тогтоосон зөрчил, түүнд хүлээлгэх хариуцлагыг тодорхойлсон хэм хэмжээг төрөлжүүлэн нэгтгэсэн³ Зөрчлийн тухай хуулийг, 2017 онд зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг төрийн хяналт шалгалтын ажиллагаанаас ялган зохицуулах зорилгоор Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийг батлан мөрдүүлсэн.

1 Төрийн хяналт шалгалт. Ё.Бямбатогтоох. 2005 он Улаанбаатар хот. 2 дахь хэвлэлт. 3 дахь тал.

2 УЕПГ-ын статистик мэдээлэл. 2015 он.

3 Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлал. 2017 он. www.parliament.mn

4 Зөрчлийн тухай хуулийн төслийн танилцуулга. 2015 он. www.parliament.mn

Ийнхүү төрийн хяналт шалгалт болон зөрчил шалган шийдвэрлэх чиг үүргийг хэрэгжүүлэх журмыг хуулийн хүрээнд зааглан тогтоосон зохицуулалт үйлчилж эхлээд 2 жил гаруй хугацаа өнгөрч байна.

Хууль хэрэгжүүлэгч байгууллага, мэргэжилтүүдийн тайлан мэдээ болон олон нийтийн мэдээлэл, хандлагаас үзэхэд өнгөрсөн хугацаанд хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой ахиц дэвшил, алдаа дутагдал цөөнгүй байгаа ч төрийн хяналт шалгалтын үйл ажиллагаанд нэлээдгүй хүндрэл учирах болсон байна.

Тухайлбал, дараах сайн жишээг дурьдаж болно:

Улсын ерөнхий прокурорын газрын мэдээллээр эрх бүхий албан тушаалтны шийтгэл оногдуулсан 580 шийдвэрийг хууль зүйн үндэслэлгүй гэж үзэн прокурорын дүгнэлт бичиж шүүхээр шийдвэрлүүлснээс, 347 буюу 59.8 хувьд нь эрх бүхий албан тушаалтны шийтгэл оногдуулсан шийдвэрийг хүчингүй болгуулахаар, 233 буюу 40.2 хувьд нь шийтгэлийн хуудсанд өөрчлөлт оруулсан байна.

Мөн прокурорын байгууллагаас зөрчлийн хууль тогтоомжийг нэг мөр хангуулах зорилгоор эрх бүхий байгууллагад нийт 386 удаа шалгалт, 190 удаа судалгаа хийж, нийт 1412 зөрчил илрүүлж, арилгуулахаар 166 шаардлагыг эрх бүхий байгууллагад хүргүүлж ажилласан байна.

Зөрчлийн улмаас хүн, хуулийн этгээдэд, төрд учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийн барагдуулалт 2017 оны сүүлийн хагас жилд 32%, 2018 онд 46.2%, 2019 оны 10 дугаар сарын байдлаар 49%-тай болж өссөн байна.5

Ажлын үзүүлэлт	2017 оны сүүлийн хагас жилийн байдлаар	2018 оны бүтэн жилийн байдлаар	2019 оны III улирлын байдлаар
Зөрчлийн хэргийн улмаас учирсан хохирол	5.040.905.253	4.216.071.820	2.391.742.262
Үүнээс барагдуулсан хохирол	1.615.402.475	1.946.971.251	1.171.973.599
Хувь	32%	46.2%	49%

Гэвч олон нийтийн зүгээс “төрийн хяналт шалгалтыг зөвлөн зааварчлах, мэргэжлийн туслалцаа үзүүлэх зорилгоор бус зөрчил илрүүлэх, улмаар хариуцлага тооцох чиглэлд хэрэгжүүлж байна” гэсэн буруутгал ихээр гарах болжээ.

Иймд төрийн хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх хүрээнд учирч байгаа хүндрэл, бэрхшээлийн шалтгааныг илрүүлж, түүнийг шийдвэрлэх арга замыг тодорхойлох зорилгоор Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээг хийсэн болно.

5 “Эрүүгийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн байдал.” Хэлэлцүүлэгт УЕПГ-ын танилцуулгаас. УИХ-ын ХЗБХ, ХЗДХЯ танилцуулга. 2019 он

ХОЁР. ҮНЭЛГЭЭ ХИЙХ ХҮРЭЭ

Үнэлгээг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 6 дугаар хавсралтаар батлагдсан "Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал 6 /цаашид Аргачлал гэх/-ын дагуу гүйцэтгэсэн.

Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоохдоо дээрх шалтгаан, нөхцөлийг харгалзан үзэж Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуульд заасан төрийн хяналт шалгалтын тогтолцоо, хүрээ болон хяналт шалгалт хийх нийтлэг үндэслэл, журам, хяналтын улсын байцаагчийн нийтлэг бүрэн эрхтэй холбоотой зохицуулалтыг сонгон авсан болно.

Үүнд:

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн дараах зүйлийг сонгон авлаа.

- 1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт;
- 3 дугаар зүйл. Төрийн хяналт шалгалтын тогтолцоо, хүрээ;
- 4 дүгээр зүйл. Төрийн хяналт шалгалтын зарчим
- 5 дугаар зүйл. Хяналт шалгалт хийх нийтлэг үндэслэл, журам;
- 5¹ дүгээр зүйл. Төлөвлөгөөт хяналт шалгалт;
- 5² дугаар зүйл. Төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалт;
- 5³ дугаар зүйл. Гүйцэтгэлийн шалгалт;
- 10 дугаар зүйл. Мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагч, түүний нийтлэг бүрэн эрх.

Түүнчлэн энэхүү үнэлгээний хүрээнд:

- салбарын зарим хууль;
 - Зөрчлийн тухай хууль;
 - Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль;
 - Захиргааны ерөнхий хуулийн холбогдох зохицуулалт,
- түүний хэрэгжилтийн байдлыг төрийн хяналт шалгалтын үйл ажиллагаатай уялдуулан судалсан болно.

2.1. Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт ба харьцуулах хэлбэр

Аргачлалын 3.4, 3.5, 3.6-д заасны дагуу хэрэгжилтийн үр дагаварыг үнэлэхдээ хамрах хүрээ болон шалгуур үзүүлэлт, түүний томъёоллыг дараах байдлаар тогтоож байна:

Үнэлгээний хүрээ		Шалгуур үзүүлэлт	Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол	Харьцуулах хэлбэр
1	5, 5 ¹ , 5 ² , 5 ³ , 10 дугаар зүйл	Практикт нийцэж байгаа байдал	Хуулийн зохицуулалтууд хэрэгжиж байна уу? Хэрэв хэрэгжилт сул бол шалтгаан юунд байна?	Хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш
2	1, 3, 4 дүгээр зүйл	Зорилгод хүрсэн түвшин	Хуулийн зорилтыг хангаж чадаж байна уу?	Байх ёстой болон одоогийн нөхцөл байдал

- **Практикт нийцэж байгаа байдал** шалгуур үзүүлэлтээр Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой гарч байгаа эерэг, сөрөг үр дагаврыг илрүүлж, улмаар түүнийг үүсгэж байгаа учир шалтгааныг тодорхойлно.
- **Зорилгод хүрэх түвшин** шалгуур үзүүлэлтээр Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших хугацаанд анх дэвшүүлсэн зорилгын дагуу энэ төрлийн харилцааг зохицуулж чадаж байгаа эсэхийг тогтооно.

Энэхүү үнэлгээний ажлыг гүйцэтгэхэд төрийн хяналт шалгалттай холбоотой бусад хууль тогтоомж, заавар журмын зохицуулалт, түүнчлэн төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэгч болон зөрчил шалган шийдвэрлэх эрх бүхий байгууллагын тайлан мэдээ, хяналт шалгалтын дүн болон статистик тоон мэдээлэл зэргийг ашигласан болно.

ГУРАВ.ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийг 2003 онд шинэчлэн баталсан бөгөөд хэрэгжиж эхэлснээс хойш тус хуульд 6 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон байна.

Эдгээрээс 4 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлт нь өөр бусад хуулийн шинэчлэлтийг дагалдуулан оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт байсан бол 2006 онд орон нутгийн мэргэжлийн хяналтын газрыг даргыг томилохтой холбоотой, 2010 онд хяналт шалгалтын ангилал, түүнийг хэрэгжүүлэх журам, хяналтын улсын байцаагчийн эрх хэмжээ зэргийг тодруулсан зохицуулалтыг нэмж хуульчилсан байна.⁷

Үүнээс дүгнэхэд эдгээр нэмэлт, өөрчлөлт нь төрийн хяналт шалгалтын ажиллагаатай холбоотой тулгараад байгаа бэрхшээлтэй асуудлыг шийдвэрлэхээс илүүтэй салбарын бусад хуулиудын шинэчлэл, эсхүл тэдгээрт нэмэлт, өөрчлөлт орсонтой холбоотой байна.

Түүнчлэн төрийн хяналт шалгалтын тодорхой салбарын хүрээнд зохицуулж байгаа цөөнгүй хуулиуд шинэчлэгдсэн бөгөөд тус шинэчлэлийн хүрээнд хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх шинэ арга хэлбэрийг тусган зохицуулах болжээ.

Тухайлбал, Гаалийн тухай хуулийг 2008 онд, Өрсөлдөөний тухай хуулийг 2010 онд, Цагдаагийн албаны тухай хуулийг 2017 онд, Татварын ерөнхий хуулийг 2018 онд тус тус шинэчлэн баталсан байна.

Мөн зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг төрийн хяналт шалгалтаас зааглан зохицуулсан Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 2017 онд баталсан байна.

Иймд дээр дурдсан нөхцөл байдлыг харгалзан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн хэрэгжилт болон түүний зохицуулалт нь өнөөгийн нийгэм, эрх зүйн шинэчлэлийн хэрэгцээ, шаардлагыг хангаж байгаа эсэх, мөн тус хуулийн хэрэгжилтэд тулгарч байгаа бэрхшээл, түүний учир шалтгаан болон арилгах арга замыг нээн илрүүлэх зорилгоор энэхүү үнэлгээг хийсэн болно.

⁷ Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль. www.legalinfo.mn. Нэвтрэлт 2019 оны 11 дүгээр сарын 20.

3.1. ТӨРИЙН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ТОГТОЛЦОО

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт “Төр нь үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдал, аж ахуйн бүх хэвшлийн болон хүн амын нийгмийн хөгжлийг хангах зорилгод нийцүүлэн эдийн засгийг зохицуулна.” гэж, Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараах эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ” гээд тус зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2-т “эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах эрхтэй.” гэж, 4-т “...Аж ахуй эрхлэх эрхтэй” гэж, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна” гэж, мөн зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Хүн эрх, эрх чөлөөгөө эдлэхдээ үндэсний аюулгүй байдал, бусад хүний эрх, эрх чөлөөг хохироож, нийгмийн хэв журмыг гажуудуулж болохгүй” гэж тус тус заасан.

Ийнхүү манай улсын хувьд төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх зохицуулалтыг Төрийн хяналт шалгалтын тухай (2003 он) болон салбарын бусад төрөлжсөн хуулиудын хүрээнд хэрэгжүүлж байна.

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн зорилтыг “төрийн хяналт шалгалтын тогтолцоо, төрийн захиргааны хяналт шалгалтын эрх зүйн үндсийг тодорхойлж, төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулна”⁸ гэж тодорхойлжээ. Мөн хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1-д “Төрийн хяналт шалгалт” -ыг

- Улсын Их хурал;
- Ерөнхийлөгч;
- Төрийн аудитын байгууллага;
- Төрийн захиргааны байгууллага;
- Үндсэн хуулийн цэц;
- Шүүх, прокурор;
- Нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын энэ хуулийн дагуу

хэрэгжүүлэх хяналт шалгалтаас бүрдэнэ гэжээ.

Хуулийн энэхүү тодорхойлолтоор “Төрийн хяналт шалгалт” гэдэг нь аливаа төрийн байгууллага, албан тушаалтнаас явуулах хяналт шалгалтыг өргөнөөр багтаасан боловч түүнийг хэрэгжүүлэх хүрээ, эрх хэмжээг зөвхөн Төрийн хяналт шалгалтын хуулиар тодорхойлох мэт зөрчилтэй байдлаар хязгаарлан заасан байна.

Түүнчлэн тус хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.2-т “Улсын Их Хурал, Ерөнхийлөгчийн хяналт шалгалт, Үндсэн хуулийн цэц, шүүх, прокурорын хяналт болон Төрийн аудитын үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцааг тус тусын хууль тогтоомжоор зохицуулна.” гэсэн нь эдгээр байгууллагаас хэрэгжүүлэх хяналт шалгалтыг тусдаа хуулиар зохицуулна гэсэн агуулгаас гадна энэ хуулиар зохицуулаагүй тул төрийн хяналт шалгалтанд хамаараахгүй гэж ойлгогдохоор зөрчлийг үүсгэж байна.

⁸ Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйл.

Мөн хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1-д "төрийн захиргааны байгууллагын хяналт шалгалтыг мэргэжлийн хяналт" хэмээн тодорхойлсон бөгөөд мөн зүйлийн 3.3-т "Засгийн газар, яам, агентлаг, аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг, баг хорооны Засаг даргын хяналт шалгалт, хууль тогтоомжоор тусгайлан эрх олгогдсон мэргэжлийн хяналт, түүнчлэн нутгийн өөрөө удирдах байгууллагаас энэ хуулийн дагуу хэрэгжүүлэх хяналт шалгалттай холбогдсон харилцааг энэ хуулиар зохицуулна." гэж заажээ.

Захиргааны ерөнхий хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1-д *"Нийтийн ашиг сонирхлыг илэрхийлэн захирамжилсан шийдвэр гаргадаг дараах нийтийн эрх зүйн этгээдийг захиргааны байгууллага гэж ойлгоно"* гээд үүнд

- төрийн гүйцэтгэх эрх мэдлийг хэрэгжүүлдэг төв, орон нутгийн бүх байгууллага;
- хууль тогтоомжийг биелүүлж, захирамжилсан шийдвэр гаргадаг Засгийн газрын бус бие даасан агентлаг, түүнтэй адилтгах нийтийн эрх зүйн бусад байгууллага;
- захиргааны чиг үүргийг хууль болон нийтийн эрх зүйн гэрээний үндсэн дээр шилжүүлэн авсан этгээд;
- үйлчилгээг нь нийтээс заавал хэрэглэдэг төрийн ба холимог өмчийн сургууль, эмнэлэг, хэвлэл мэдээлэл, харилцаа холбоо, тээвэр, эрчим хүчний зэрэг байгууллагын захиргаа;
- нутгийн өөрөө удирдах байгууллага болон шийдвэр, үйл ажиллагаанд нь захиргааны хэргийн шүүхэд гомдол гаргахаар хуульд тусгайлан заасан байгууллага хамаарна гэжээ.

Үүнээс хуулиар тусгайлан эрх олгогдсон төрийн захиргааны байгууллагаас хэрэгжүүлэх хяналт шалгалт нь төрийн хяналт шалгалтын тогтолцооны нэг хэсэг төдийгүй бүхэлд нь мэргэжлийн хяналт гэж дүгнэж болохоор байна.

Иймд Мэргэжлийн хяналтын байгууллагаас гадна хуулиар эрх олгосон гааль, татвар, нийгмийн даатгал, улсын бүртгэлээс эхлээд Санхүүгийн зохицуулах хороо, Монгол банк, Төрийн тусгай хамгаалалтын гээд салбарын хүрээний болон тодорхой чиглэлээр хяналт хэрэгжүүлэгч байгууллагын хяналтын үйл ажиллагаа нь *"мэргэжлийн хяналт"*-д хамаарах тул эдгээр байгууллагуудаас хэрэгжүүлэх хяналт шалгалтанд хамаарах нийтлэг зохицуулалтыг тус хуулиар зохицуулна гэж ойлгож болох боловч нийтлэг хэм хэмжээ тусгагдаагүй байна.

Харин хуулийн 4 дүгээр зүйлд *"Төрийн хяналт шалгалтын зарчим"*-ыг төрөөс хэрэгжүүлэх бүх төрлийн хяналт шалгалтыг явуулахад баримтлах боломжтой, нийтлэг байдлаар зохицуулсан нь сайшаалттай байна.

Төрийн хяналт шалгалтын зарчмыг

- Хүний амь нас, эрүүл мэнд, нийгмийн болон орчны аюулгүй байдал нь бусад аливаа сонирхол, зорилгоос илүүд байх;
- Хяналт шалгалтыг хуульд заасан үндэслэлийн дагуу явуулах бөгөөд энэхүү хяналт шалгалт нь хараат бус, шударга, хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх эрх бүхий байгууллагын үйл ажиллагаа нээлттэй, ил тод байх;

- Хяналт шалгалттай холбоотой зардлыг улсын төсвөөс санхүүжүүлэх бөгөөд хуульд зааснаас бусад тохиолдолд хяналт шалгалтын үйл ажиллагаатай холбоотой аливаа төлбөрийг шалгуулагч этгээдээс шаардахгүй байх;
- Шалгуулагч этгээдэд адил тэгш хандаж, түүний хууль ёсны эрх, ашиг сонирхол, нэр төрийг хүндэтгэн харилцах;
- Хяналт шалгалтыг төлөвлөхдөө тухайн объектын эрсдэлийн ангиллыг үндэслэх;
- Хяналт шалгалтыг зөвхөн хууль болон нийтээр дагаж мөрдөхөөр бүртгэгдсэн эрх зүйн актыг үндэслэн явуулах ба гагцхүү хуулиар эрх олгосон хяналт шалгалтын байгууллага, албан тушаалтан хэрэгжүүлэх;
- Хяналт шалгалтыг давхардуулахгүй бөгөөд төрийн эрх бүхий байгууллагаас хийсэн шинжилгээний дүн, дүгнэлтийг хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх эрх бүхий байгууллага харилцан хүлээн зөвшөөрөх

нийтлэг стандартыг болгон заасан нь *Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим*д⁹ нийцсэн чухал зохицуулалт болжээ.

Гэвч Төрийн хяналт шалгалтын хуулийн зохицуулалт нь хэт хязгаарлагдмал зөвхөн Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын хяналт шалгалтын үндэслэл, журмыг зохицуулсан нь "төрийн хяналт шалгалтын тогтолцоо, түүнд хамраах хяналт шалгалтын төрөл, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх нийтлэг стандарт, журмыг тогтоох" тус хуулийн зорилтоос гажсан төдийгүй салбарын онцлог нэрээр хяналт шалгалтын байгууллагууд өөртөө хэт өндөр, эрс ялгаатай эрх мэдлийг холбогдох хуулиудаар бий болгох, түүнчлэн эрх зүйн хийдэл, зөрчлийг үүсгэхэд хүргэж байна.

3.2.ТӨРИЙН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮНДЭСЛЭЛ, ЖУРАМ

- Төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх үндэслэл

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 3¹ дүгээр зүйлийн 3¹.1.1-д **"хяналт шалгалт"** гэж иргэн, хуулийн этгээдийн явуулж байгаа үйл ажиллагаа/үйлдэл, эс үйлдэхүй/, түүнчлэн үйлдвэрлэж байгаа болон борлуулж байгаа бараа, бүтээгдэхүүн, үзүүлж байгаа ажил, үйлчилгээ хууль тогтоомжид заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг дүгнэхэд чиглэсэн хянан шалгах арга хэмжээний цогцолбор" гэж, Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газрын даргын 2019 оны А/67 дугаар тушаалаар баталсан "Мэргэжлийн хяналт шалгалтын ерөнхий шаардлага" стандартад **хяналт шалгалтын зорилго** нь "Хууль тогтоомж, нийтээр дагаж мөрдөх эрх зүйн актын биелэлтэд хяналт тавьж, илэрсэн зөрчил дутагдлыг арилгуулах, мэргэжил, арга зүйн зөвлөгөө өгөх замаар болзошгүй аюул эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсооход оршино." гэж тус тус тодорхойлсон байна.

Гэвч Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд **"Хяналт шалгалт хийх нийтлэг, үндэслэл журам"**-ыг нэлээд явцуу хүрээнд буюу Мэргэжлийн хяналтын байгууллагаас хэрэгжүүлэх хяналтын хүрээгээр хязгаарлан зохицуулжээ.

⁹ "Ардчилсан ёс, шударга ёс, эрх чөлөө, тэгш байдал, үндэсний эв нэгдлийг хангах, хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн." Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг.

Төрийн хяналт шалгалтыг

- төлөвлөгөөт;
- төлөвлөгөөт бус;
- гүйцэтгэлийн гэж 3 ангилсан байна.

"Төлөвлөгөөт хяналт шалгалт" гэдэг нь эрсдэлийн үнэлгээг харгалзан төлөвлөсний дагуу хийх хяналт шалгалт бөгөөд төлөвлөгөөг өмнө жил нь гаргаж, олон нийтэд мэдээлсэн байх шаардлагатай байна.¹⁰

Харин "Төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалт"-ыг иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын өргөдөл, хүсэлт, гомдол, мэдээлэл, эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр, түүнчлэн осол аваар, халдварт өвчин, хордлого зэрэг хүний амь нас, эрүүл мэнд, хүрээлэн байгаа орчинд шууд буюу шууд бусаар хор хохирол учруулсан тохиолдолд болон хууль тогтоомжид заасан бусад үндэслэлээр хийхээр¹¹ заажээ.

Түүнчлэн төлөвлөгөөт болон төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтыг эрх бүхий албан тушаалтны баталсан удирдамжийн дагуу хийх¹² бөгөөд зөвхөн хуульд заасан тусгай нөхцөл байдал¹³ үүссэн тохиолдолд мэргэжлийн хяналтын болон онцгой байдлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын эрх бүхий албан тушаалтны шийдвэрээр удирдамжгүйгээр хийхээр хуульчилсан байна.

"Гүйцэтгэлийн шалгалт"-ыг өмнөх шалгалтын явцад илэрсэн зөрчлийг арилгуулах буюу хяналт шалгалтын байгууллагаас өгсөн албан шаардлагын биелэлтийг хянах зорилгоор явуулдаг байна.¹⁴

Үүнээс дүгнэхэд энэхүү нийтлэг үндэслэл, журам нь төрийн хяналт шалгалтын бүх төрлийг хэрэгжүүлэхэд нийтлэг байдлаар мөрдөгдөх боломжгүй буюу зарим салбар, тодорхой чиглэлийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхэд хүндрэл учруулахаар байна.

Өөрөөр хэлбэл, тодорхой салбар, чиглэлийн хяналтын онцлогоос хамаарч зохицуулалтыг тус тусын хуулиар нарийвчлан хуульчлах нь зүйтэй боловч төрийн хяналт шалгалтын нэг бүрэлдэхүүн болохын хувьд нийтлэг үндэслэл, журмыг Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар зохицуулах ёстой.

Гэвч дээр дурдсан төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх нийтлэг, үндэслэл журам нь зөвхөн Мэргэжлийн хяналтын байгууллага, түүнээс улсын байцаагчийн эрхийг олгодог цөөн хэдэн байгууллагын онцлогт нийцүүлсэн зохицуулалт болсон тул төрийн хяналтыг хэрэгжүүлэгч бусад байгууллагад мөрдөх боломжгүй байна.

Тухайлбал, гаалийн хяналтыг гаалийн хилээр нэвтэрч байгаа бүх бараа, тээврийн хэрэгслийг хамруулан хийх шаардлагатай байдаг тул энэхүү хяналт нь төлөвлөгөөт бус хяналтын ангилалд хамаарах эсэх нь эргэлзээтэй төдийгүй нарийвчлан шалгах сэжиг бий болсон нөхцөлд Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэгт зааснаар мэргэжлийн хяналтын болон

10 Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 5¹ дүгээр зүйл.

11 Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг.

12 Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.2 дахь хэсэг.

13 Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг.

14 Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 5¹ дугаар зүйл.

онцгой байдлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын эрх бүхий албан тушаалтнаас зөвшөөрөл авах шаардлага үүсэхээр байна.

➤ Төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх журам

Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхлэх хүртэл /2017 оны 7 дугаар сарын 01-ний өдрийг хүртэл/ төрийн хяналт шалгалтын ажиллагааг зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанаас ялган зааглаагүй, төрийн хяналт шалгалтын чиг үүргийг зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдийг олж тогтоох, шийтгэл оногдуулахтай холбоотой ажиллагаатай адилтан зохицуулж байсан.15

Энэ нь нэг талаас төрийн хяналт шалгалтын зорилгыг гажуудуулахын зэрэгцээ төрийн хяналт шалгалтын болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны өөр өөр стандарт тогтоох нөхцөлийг бүрдүүлж байсан.

Иймд зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг дагнан зохицуулах бие даасан хуулийг(Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль) батлан мөрдүүлсэн нь тодорхой ахицыг авчирсан боловч зарим талаар эрх зүйн зохицуулалтын хийдэлтэй байдал болон хууль хэрэгжилтийн буруу практик зэргээс шалтгаалсан бэрхшээл үүсдэг талаар хууль хэрэгжүүлэгч мэргэжилтнүүд болон иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас санал, гомдол гарах болжээ. Тухайлбал,

Жишээ -1

Бизнес эрхлэхийн тул татвар, мэргэжлийн хяналт, гаалиас эхлээд салбарын маш олон байгууллагад шалгуулах шаардлага бий болдог. Мэдээж алдаа, дутагдалгүй үйл ажиллагаа гэж тэр бүр байхгүй л байх.

Гэтэл төрийн байгууллагууд түүнийг засахад зөвлөөд, дэмжээд явахын оронд "торгоно, үйл ажиллагааг чинь зогсооно" гэдэг болсон.

Компанийн захиралтай хийсэн ярилцлагаас

Жишээ -2

Бидний ажлын гол зорилго бол хяналтын чиглэлийн хүрээнд алдаа, дутагдал, аливаа хууль зөрчсөн байдал гарахаас сэргийлэх, энэ чиглэлээр холбогдох байгууллага, ААН, иргэдэд зөвлөгөө зааварчилгаа өгч, хамтран ажиллахад чиглэдэг.

Гэтэл хяналт хэрэгжүүлэх хүрээнд зөрчил илэрсэн бол түүнд Зөрчлийн тухай хуулийн дагуу шийтгэл оногдуулах хуультай тул өнөөдрийн нөхцөл байдалд улсын байцаагчийн гол үүрэг "зөвлөх биш торгох" л болоод байна.

Улсын хяналтын байцаагчтай хийсэн ярилцлагаас

Дээрх 2 жишээнээс үзэхэд бодит байдалд төрийн хяналт шалгалтыг "иргэн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаа ... хууль тогтоомжид заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг дүгнэх", улмаар зөвлөн зааварчилахад16 бүс харин шийтгэл оногдуулахад чиглүүлэн хэрэгжүүлж байна.

15 Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын статистик мэдээлэл. 2019 он

16 Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 3¹ дүгээр зүйлийн 3¹.1.1 дэх заалт.

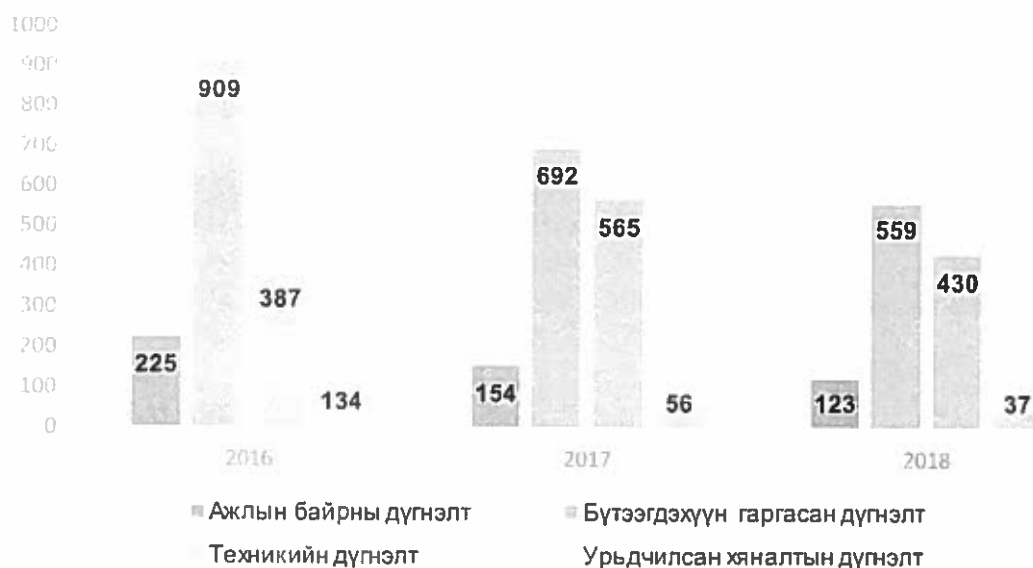
“Мэргэжлийн хяналт шалгалтын ерөнхий шаардлага” стандартын 4.7-д “Зөвлөн туслах үйлчилгээ” гэж хүн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаа, объект, бүтээгдэхүүн, ажил, үйлчилгээг хяналтын хуудсаар үнэлэн, хууль, эрх зүйн зөвлөгөө өгөх, мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх замаар эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, бууруулахад чиглэгдсэн үйл ажиллагааг гэж тодорхойлсон бөгөөд хяналтын байцаагч нь “шалгуулагч этгээдийн үйл ажиллагаа, объект, бүтээгдэхүүн, ажил, үйлчилгээг үнэлэн эрхзүйн болон мэргэжлийн зөвлөгөө” -г “Зөвлөмж” хэлбэрээр өгдөг байна.

Мэргэжлийн хяналтын байгууллага 2014 онд 2575, 2015 онд 3710, 2016 онд 5732, 2017 онд 5889, 2018 онд 4954, 2019 оны 11 дүгээр сарын байдлаар 4428 зөвлөмжийг иргэд, хуулийн этгээдэд өгч ажиллажээ.¹⁷

Төрийн хяналт шалгалтын хүрээнд барилга, байгууламж, бараа бүтээгдэхүүн, ажил, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний чанар аюулгүй байдал нь хууль тогтоомж, норм, дүрэм, стандартын шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг тодорхойлж “Дүгнэлт” гаргадаг байна.

Мэргэжлийн хяналтын байгууллагаас 2016-2018 онуудад иргэн, хуулийн этгээдийн хүсэлтийн дагуу дараах 4 төрлийн 4271 дүгнэлт гаргасан байна.

Мэргэжлийн хяналтын байцаагчийн дүгнэлт



“Мэргэжлийн хяналт шалгалтын ерөнхий шаардлага” стандартын 14.2-т “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10.9.8-д заасныг хэрэгжүүлэх зорилгоор “Албан шаардлага”-ыг үйлдэхээр заасан.

Өөрөөр хэлбэл, “хяналт шалгалтын явцад илэрсэн зөрчил дутагдлыг таслан зогсоох, түүний шалтгаан нөхцөлийг арилгах талаар холбогдох байгууллага, аж ахуйн нэгж, иргэн, албан тушаалтанд шаардлага тавьж,

¹⁷ Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газрын статистик бүртгэлийн мэдээлэл. 2019 оны 11 дүгээр сар.

хугацаатай үүрэг даалгавар өгч биелэлтийг хангуулах”18 зорилгоор албан шаардлагаар үүрэг, даалгавар өгдөг байна.

Эрх бүхий албан тушаалтан буюу Улсын хяналтын байцаагчаас зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдэд **шийтгэл оногдуулсан байдал** 2017 оны сүүлийн хагас жилд 7668 , 2018 онд бүтэн жилээр 18582, 2019 оны 3 дугаар улирлын байдлаар 15527 болж **өссөн байна.** 19

	Хамаарах он	Шийтгэл оногдуулсан байдал
1	2017	7668
2	2018	18582
3	2019 оны X сарын байдал	15527

Харин Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газрын үйл ажиллагааны тайлангаас үзэхэд 2012 оны байдлаар мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагчаас 19992 тохиолдолд холбогдох асуудлаар албан шаардлага буюу гарсан алдаа, дутагдлыг арилгах чиглэлээр иргэн, хуулийн этгээдэд даалгавар өгч ажилласан бол 2018 оны байдлаар **албан шаардлагын тоо 5819 болж тоо даруй 3.5 дахин буурсан байна.** 20

Түүнчлэн “Мэргэжлийн хяналт шалгалтын ерөнхий шаардлага” стандартын 14.1-д хяналтын байцаагч нь

- Шалгуулагч этгээдийн үйл ажиллагаа болон барилга байгууламж, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний машин механизм, тоног төхөөрөмжийн ашиглалтыг түр зогсоох;
- Лабораторийн шинжилгээнд дээж авах, хууль тогтоомж, эрх зүйн актад заасан зохих зөвшөөрөл, дагалдах баримт бичиггүй, лабораторийн шинжилгээ, мэдрэхүйн эрхтний үзүүлэлтээр шаардлага хангаагүй бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан борлуулахыг хориглох;
- Устгах, өөр зориулалтаар ашиглах, улсын орлого болгох, хураах, шаардлагатай зүйлийг ариутгах, хоргүйжүүлж цэвэршүүлэх;
- Бусдад учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх зорилгоор “Акт” үйлдэхээр заажээ.

	Хамаарах он	Актын тоо
1	2016	431
2	2017	377
3	2018	154
4	2019 оны X сар	162

18 Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.9.8 дахь заалт.

19 Улсын Ерөнхий прокурорын газрын мэдээлэл. 2019 оны 10 дугаар сар.

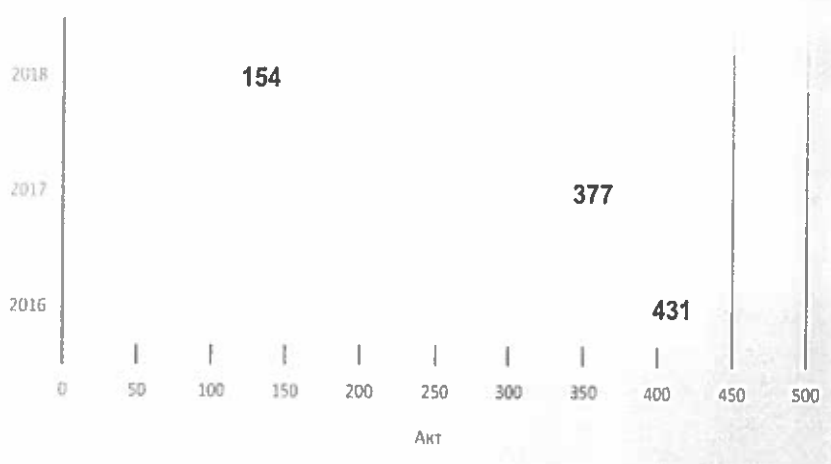
20 Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын тайлан. 2019 он

Мэргэжлийн хяналтын байгууллагаас ирүүлсэн мэдээллээр 2016-2019 оны 10 дугаар сарын байдлаар нийт 1124 акт үйлдсэн байх бөгөөд 2016 онд 431, 2017 онд 377, 2018 онд 154, 2019 оны 10 дугаар сарын байдлаар 162 тохиолдолд акт үйлдэж, дээр дурдсан арга хэмжээг хэрэгжүүлсэн байна.²¹

Прокурорын байгууллагын мэдээллээр зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаатай холбогдуулан хүн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаа, барилга, байгууламж, техник

хэрэгслийн ашиглалтыг түр зогсоох арга хэмжээг 2017 оны сүүлийн хагас жилд 87, 2018 онд 242, 2019 оны 10 дугаар сарын байдлаар 256 тохиолдолд авч хэрэгжүүлсэн²² байна.

Мэргэжлийн хяналтын байгууллагаас гаргасан Актын тоо
2016-2018 он



Үүний шалтгааныг тодруулж үзвэл төрийн хяналтыг хэрэгжүүлэгч байгууллагууд өөрсдийн саналаар салбарын хуулиудад заасан хориглосон, хязгаарласан, эсхүл үүрэг болгосон зохицуулалттай холбоотой бүх алдаа дутагдлыг "зөрчил"-д тооцуулж Зөрчлийн тухай хуульд хуульчилснаас үндсэн чиг үүргийн хүрээнд буюу хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх, түүнчлэн илэрсэн алдаа дутагдлыг арилгуулахаар зөвлөх, сануулах, хугацаатай үүрэг даалгавар өгөх боломжгүй болсон байна.

Зөрчлийн тухай хуулийн 1.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт "Зөрчил, зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдэд оногдуулах шийтгэл, албадлагын арга хэмжээний төрөл, хэмжээг энэ хуулиар тогтооно." гэж заасан.

Өөрөөр хэлбэл, Зөрчлийн тухай хуульд тухайн үйлдэл, эс үйлдлийг зөрчилд тооцохоор заасан бол тухайн зөрчлийг шалган тогтоох ажиллагааг Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн дагуу хэрэгжүүлж, зөрчил үйлдсэн этгээдэд шийтгэл оногдуулах ёстой.

Тухайлбал, Зөрчлийн тухай хуулийн 11.3 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт "Энэ зүйлийн 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 дэх хэсэгт зааснаас бусад байдлаар Банкны тухай хууль тогтоомж, эсхүл Монголбанк, түүний хянан шалгагч, улсын байцаагчийн шийдвэр, шаардлагыг биелүүлээгүй бол хүнийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг арван мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно." гэж заасан байна.

Харин Банкны тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.1-д "Банкны тухай хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төв банк /Монголбанк/-ны тухай

²¹ Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын мэдээлэл. 2019 оны 10 дугаар сар.

²² Улсын Ерөнхий прокурорын газрын мэдээлэл. 2019 оны 10 дугаар сар.

хууль, Банкны салбарын тогтвортой байдлыг хангах тухай хууль, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хууль, энэ хууль болон эдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ." гэжээ.

Үүнээс үзэхэд дээрх хуулиудад заасан тодорхой нөхцөл, шаардлагыг зөрчсөн бүх тохиолдол зөрчилд тооцогдохын зэрэгцээ эдгээр хуульд нийцүүлэн баталсан хууль тогтоомжийн бусад актыг буюу захиргааны хэм хэмжээний актыг зөрчсөн үйлдэл, эс үйлдэл ч хамаарахаар байна.

Энэ мэтчлэн салбарын хууль болон байгууллагын хүрээний дүрэм, журмаар зохицуулах боломжтой олон асуудлыг "Зөрчил"-д тооцон хуульчилсан нь түгээмэл байна.

Жишээ нь:

11.13 дугаар зүйл Боловсролын тухай хууль зөрчих

3.Аж ахуйн нэгж, байгууллага нь ажилтанд бие дааж сүрч боловсрох, хүүхдээ сургахад нь дэмжлэг, туслалцаа үзүүлэх үүргээ биелүүлээгүй бол хүнийг хорин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг хоёр зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

11.13 дугаар зүйл.Даатгалын тухай хууль зөрчих

12.Даатгалын тухай хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй, эсхүл хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн, эсхүл нөхөн төлбөрийн хэмжээг тогтооход шаардлагатай мэдээллийг даатгагчийн шаардсан хугацаанд гаргаж өгөөгүй бол хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

11.14 дүгээр зүйл.Даатгалын мэргэжлийн оролцогчийн тухай хууль зөрчих

9.Даатгалын мэргэжлийн оролцогчийн тухай хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй, эсхүл хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн, нөхөн төлбөрийн хэмжээг тогтооход шаардлагатай мэдээллийг даатгагчийн шаардсан хугацаанд гаргаж өгөөгүй бол хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

10.16 дугаар зүйл.Хөдөлмөрийн тухай хууль зөрчих

4.Ажил олгогч:

4.1.хамтын гэрээ, хэлэлцээр байгуулах, түүнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах талаар хийх хэлэлцээнд оролцохоос зайлсхийсэн, эсхүл хугацаанд нь эхлүүлээгүй;

4.2.хамтын маргааныг зуучлагч, эсхүл хөдөлмөрийн арбитраар шийдвэрлүүлэхээс үндэслэлгүй татгалзсан;

4.3.хүнийг ажилд авахдаа түүнтэй хөдөлмөрийн гэрээг бичгээр байгуулахгүйгээр ажил, үүрэг гүйцэтгүүлсэн;

4.4.хөдөлмөрийн хамтын маргаан шийдвэрлэхэд оролцсон ажилтны ажлын байранд гаднаас ажилтан авч ажиллуулсан;

4.5.хөдөлмөрийн хамтын маргаан шийдвэрлэх, хэлэлцээ хийхэд оролцсон ажилтны төлөөлөгчдөд Хөдөлмөрийн тухай хуульд заасныг зөрчиж сахилгын шийтгэл ногдүүлсан, эсхүл ажлаас нь өөрчилсөн, эсхүл халсан бол учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

Түүнчлэн энэ байдал нь төрийн хяналт шалгалт болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хэрэгжүүлэх журмыг зааглан зохицуулахыг ач холбогдолыг бууруулж, мөн процесс ажиллагаатай холбоотой хуулийн зохицуулалтын давхардал, хийдэл, зөрчлийг үүсгэж, хуулийг нэг мөр хэрэгжүүлэх боломжийг алдагдуулж байна.

Тухайлбал, Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.13-д “Шалгалтын явцад илрүүлсэн зөрчлийг нэн даруй арилгаж, тавьсан шаардлагыг бүрэн биелүүлсэн бол тухайн этгээдийн хүсэлт, давтан шалгалтын дүнг үндэслэн ногдуулсан торгүүлийн хэмжээг багасгах, эсхүл тухайн арга хэмжээг хүчингүй болгож болох бөгөөд энэхүү шийдвэрийг дээд шатны улсын байцаагч гаргана.” гэж заасан байна.

Өөрөөр хэлбэл, зөрчил гаргагч нь зөрчлөө арилгасан, эсхүл улсын байцаагчийн шаардлагыг биелүүлсэн бол улсын байцаагч түүнд оногдуулсан шийтгэлийн хэмжээг хөнгөрүүлэх, эсхүл чөлөөлөх шийдвэр гаргах боломжтой байна.

Гэтэл Зөрчлийн тухай хуулийн 2.3 дугаар зүйлд зааснаар “тулгарсан аюулыг өөр арга хэрэгслээр арилгах боломжгүй нөхцөлд учирч болох аюулын хэр хэмжээнээс хэтрүүлэхгүйгээр үйлдсэн, эсхүл зөрчил үйлдэх үедээ хэрэг хариуцах чадваргүй байсан”, мөн хуулийн 3.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаар “зөрчил үйлдэхдээ насанд хүрээгүй байсан хүний хувийн байдал, зөрчлийн шинж, зөрчил үйлдэгдсэн нөхцөл байдлыг харгалзан” шийтгэлээс чөлөөлөхөөр заасан байна.

Мөн салбарын хуулиудад төрийн хяналт шалгалт болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хэрэгжүүлэх журмыг адилтган зохицуулсан байдал ч түгээмэл байна.

Тухайлбал, Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 3.1.2-т “Хяналт шалгалтын арга, хэлбэр”-ийг тодорхойлж, тодорхой ажиллагааг хамруулсан бөгөөд мөн хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.9.7-д хяналт шалгалтын явцад сөрөг үр дагаврыг бууруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх арга хэмжээг хуульчилсан байна.

Гэвч тус хуулийн 5^е дугаар зүйлд заасан “Шинжилгээнд дээж авах” ажиллагаанаас бусад ажиллагаа, арга хэмжээг ямар журмаар, хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар нарийвчилсан зохицуулалт байхгүй, холбогдох дүрэм журмыг хэн батлан мөрдүүлэх нь ч тодорхойгүй байна.

Мэргэжлийн хяналтын байгууллага нь “хяналтын чиглэл тус бүрээр хяналт шалгалт явуулахтай холбогдсон журам, заавар, маягт, аргачлал, техникийн ерөнхий шаардлага, эрсдэлийн ангиллыг харгалзан хяналт шалгалт хийх стандарт, хяналтын хуудас батлах” эрхтэй гэж заажээ.

Энэхүү зохицуулалт нь тус хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.3.3-т заасан боловч энэхүү зохицуулалт нь хэт ерөнхий бөгөөд Захиргааны ерөнхий хуулийн 59 дүгээр зүйлийн 59.1, 60 дугаар зүйлийн 60.1.2-т заасан “Захиргааны хэм хэмжээний актад тавигдах шаардлага”-ыг хангахгүй байна.

Төрийн хяналт шалгалтай холбогдуулан эрх бүхий этгээдээс хэрэгжүүлэх ажиллагаа, арга хэмжээ нь **төрөл, хэлбэрийн хувьд** Зөрчил шалган шийдвэрлэх

тухай хуульд заасан зөрчил шалгах тодорхой ажиллагаа болон зөрчлийн хэрэг бүртгэлийн ажиллагааг хэвийн явуулах нөхцөлийг бүрдүүлэхэд чиглэсэн эрх хязгаарлах арга хэмжээтэй **адил байж болох боловч хэрэгжүүлэх үндэслэл, журмын хувьд ялгаатай байх ёстой.**

Тухайлбал, Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын мэдээллээр хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааг түр болон бүр мөсөн зогсоох арга хэмжээ авсан тохиолдол дараах байдлаар жил ирэх тусам буурсан үзүүлэлттэй байна.

Үйл ажиллагааг зогсоосон объектын тоо			Нийт
Он	Түр	Бүр мөсөн	
2014	1065	287	1352
2015	859	178	1037
2016	340	54	394
2017	330	28	258
2018	125	20	145
2019 оны X сар	143	17	160

Эдгээр мэдээллийг харьцуулж үзвэл 2018 онд зөрчлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад 242 тохиолдолд холбогдогчийн үйл ажиллагааг зогсоох эрх хязгаарлах арга хэмжээг хэрэгжүүлсний 84 хувь буюу 203 арга хэмжээг Мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагч хэрэгжүүлжээ.²³

Үйл ажиллагаа, ашиглалтыг зогсоох эрх хязгаарлах арга хэмжээ



Гэтэл мөн онд Мэргэжлийн хяналтын байгууллагаас төрийн хяналт шалгалтын хүрээнд 125 аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааг түр зогсоох арга хэмжээ авсан байна.²⁴

Үүнээс дүгнэхэд Мэргэжлийн хяналтын байгууллагаас 2018 онд 348 тохиолдолд аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаа, ашиглалтыг зогсоох арга хэмжээ авсны 94% нь түр, 16% нь бүр мөсөн зогсоох шийдвэр гаргажээ.

Ийнхүү үйл ажиллагаа, ашиглалтын зогсоох арга хэмжээ авах тохиолдол жилээс жилд буурсан нь нэг талаас зөрчил шалган шийдвэрлэх болон төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг тодорхой хэмжээнд зааглан зохицуулсны үр дүн хэмээн дүгнэж болох ч нөгөө талаас уг ажиллагааг төрийн хяналт шалгалтын явцад хэрэгжүүлэх байдал түгээмэл хэвээр байна.

Гэвч төрийн хяналт шалгалтын уг арга хэмжээг ямар тохиолдолд, хэрхэн хэрэгжүүлэх үндэслэл, журмыг хуульд тодорхой зохицуулаагүй тул салбарын болон байгууллагын хүрээний дүрэм, журмаар зохицуулж байгаа нь анхаарал татаж байна.

²³ Улсын Ерөнхий прокурорын газрын бүртгэл. 2018 он.

²⁴ Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын тайлан. 2018 он

Энэ мэтчилэн төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой журмыг байгууллагын хүрээний дүрэм, заавраар зохицуулах нь нийтлэг байна.

Төрийн хяналт шалгалтын явцад хэрэгжүүлэх ажиллагааны үндэслэл, журмыг Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар тодорхой зохицуулаагүй, салбарын хуулиудад тодорхойлсон байдал нь хяналт шалгалтын ажиллагааг хүн, хуулийн этгээдийн эрхийг хэт хязгаарласан хэлбэрээр хэрэгжүүлэх боломжийг олгож байна.

Ажиллагаа, арга хэмжээ		Үндэслэл, журмыг зохицуулсан эсэх	
		ТХШТХ	ЗШШТХ
1	Үзлэг хийх	Үгүй	Тийм
2	Дээж авах	Тийм	Тийм
3	Шинжилгээ хийх	Үгүй	Тийм
4	Баримт бичиг гаргуулан авах	Үгүй	Тийм
5	Үйл ажиллагаа, үйлдвэрлэл, үйлчилгээг түр зогсоох	Үгүй	Тийм
6	Ариутгах, хоргүйжүүлж цэвэршүүлэх	Үгүй	Тийм
7	Барилга байгууламж, машин, тоног төхөөрөмжийн ашиглалтыг зогсоох	Үгүй	Тийм
8	Холбогдох бүтээгдэхүүнийг худалдах, борлуулахыг хориглох	Үгүй	Тийм
9	Устгах буюу зохих шаардлагад харшлахгүй бол өөр зориулалтаар ашиглах шийдвэр гаргах	Үгүй	Тийм
10	Олон нийтэд зарлан мэдээлэх	Үгүй	Тийм

Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд эрх бүхий албан тушаалтан нь байгууллага, хувь хүний нууцтай холбоотой мэдээлэл, баримт бичгийг гаргуулах, хүний орон байранд үзлэг хийх, хөрөнгийн шилжилт хөдөлгөөнийг хязгаарлах/данс битүүмжлэх гэх мэт/, хүнд холбогдуулан шинжилгээ хийх болон үйл ажиллагаа, үйлдвэрлэл, үйлчилгээг түр зогсоох арга хэмжээг прокурорын зөвшөөрлөөр хэрэгжүүлэхээр заажээ.²⁵

Гэтэл эдгээр үйл ажиллагааг төрийн хяналт шалгалтын явцад байгууллагын хүрээнд баталсан журмын дагуу хэрэгжүүлж байна.

➤ Хяналт шалгалтын давхардал

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлд заасан “Төрийн хяналт шалгалтын зарчим”-ыг хяналт шалгалтын үйл ажиллагаанаас гадна зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд уламжлан баримтлах боломжийг холбогдох хуулиар бүрдүүлсэн нь иргэн, ААН, байгууллагад чирэгдэл учруулахаас сэргийлэх, төрийн байгууллагын нөөцийг хэмнэх боломжийг бүрдүүлсэн сайшаалтай байна.

²⁵ Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 4.2, 5.3 дугаар зүйл.

Үүнтэй уялдуулан Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 4.14 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт *"Иргэд, байгууллагаас прокурор, эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд ирүүлсэн гомдол, мэдээллийг шалгах, мэргэжлийн байгууллагын хяналт шалгалтын явцад хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу цуглуулж, бэхжүүлсэн баримтат мэдээллийг нотлох баримтаар тооцно."* гэж заасан байна.

Гэвч Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.15-д *"Хяналт шалгалтын байгууллага, албан тушаалтан, хяналт шалгалтын ажилд оролцсон бусад этгээд хяналт шалгалтын явцад авсан мэдээллийг өөр зорилгоор ашиглахыг хориглоно."* гэж заасан нь дээрх зохицуулалтай зөрчилдөхөд хүргэж байна.

Ийнхүү хяналт шалгалтын арга хэлбэрээр засах боломжтой алдаа дутагдлаас тухайн төрлийн зөрчлийг зааглан ялгахгүй хавтгайруулан хуульчлах, хуульд зөрчлийн шинжийг нарийвчлан тодорхойлохгүйгээр *"хууль тогтоомжийг зөрчих"* гэж ерөнхий байдлаар зохицуулсан нь бодит байдалд **төрийн хяналт шалгалтыг хүчгүй, үр дүнгүй, зөвхөн зөрчил илрүүлэхийн тулд урьдчилан гүйцэтгэх ажиллагааны үе шат** байдлаар хэрэгжих ажиллагаа болж хувирахад хүргэсэн байна.

Мөн төрийн хяналт шалгалтай холбогдуулан эдгээр ажиллагаа, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх үндэслэл, журмыг хуулиар тодорхойлоогүй боловч холбогдох эрх бүхий байгууллагын даргын шийдвэрээр батлан хэрэгжүүлж байгаа нь харилцан адилгүй өөр өөр стандарт тогтоох, хуулийн зохицуулалтаас давсан хязгаарлалтыг бий болгох нөхцөлийг бүрдүүлж байгааг анхаарах шаардлагатай байна.

Иймд Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчлэлийг дангаар нь бус төрийн хяналт шалгалттай холбоотой салбарын бусад хууль болон Зөрчлийн тухай хуулийн хоорондын давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгахад чиглэсэн цогц хэлбэрээр хэрэгжүүлэх нь чухал байна.

➤ Улсын хяналтын байцаагчийн нийтлэг эрх хэмжээ

Хэдийгээр төрийн хяналт шалгалт болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг эрх бүхий тушаалтан буюу Улсын хяналтын байцаагч хэрэгжүүлдэг боловч тус бүрийн зорилгын ялгаатай байдлаас хамаарч хэрэгжүүлэх үндэслэл, журмыг тусгайлан хуульчлах шаардлагатай байдаг.

Төрийн хяналт шалгалт(алдаа дутагдал гарахаас сэргийлэх хүрээнд хүн, хуулийн этгээдэд мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх)²⁶ болон зөрчил шалган шийдвэрлэх(хууль зөрчсөн байдлыг олж тогтоож, зөрчлийн үр дагаварыг арилгуулах, хариуцлага тооцох)²⁷ ажиллагааг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой Улсын байцаагчийн эрх хэмжээ ч хууль зүйн хүрээнд ялгаатай байх ёстой.

Өөрөөр хэлбэл, Улсын хяналтын байцаагчийн төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой эрх хэмжээг Төрийн хяналт шалгалтын болон тухайн салбарын хуулиар, харин зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаатай холбоотой

²⁶ Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 3¹ дүгээр зүйл.

²⁷ Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.4 дүгээр зүйлийн 1.1, 1.2 дахь заалт

хэрэгжүүлэх чиг үүрэг, эрх хэмжээг Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулиар зохицуулна.

Өнөөдрийн байдлаар (2019 он) зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг улсын хэмжээнд буюу төрийн нэрийн өмнөөс хяналт шалгалтыг салбар бүрийн чиглэлээр 29 байгууллагын 216 нэгжид хамаарах 10011 орчим субъект хэрэгжүүлж байна.²⁸

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан Хяналтын улсын байцаагчийн нийтлэг эрх, үүргийг бус зөвхөн Мэргэжлийн хяналтын байгууллагад хамаарах эрх хэмжээг тодорхойлжээ.

Гэвч зарим салбарын хяналтын байцаагчийн эрх хэмжээг холбогдох салбарын хуулиар зохицуулахдаа Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуульд заасан Мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагчийн бүрэн эрхийг зааж, түүнээс гадна хэрэгжүүлэх эрх хэмжээг нэмж тусгах хэлбэрээр хуульчилсан нь цөөнгүй байна.

Автотээврийн, байгаль орчны болон цөмийн энергийн хяналтын байцаагч зэрэг мэргэжлийн хяналтын газраас улсын байцаагчийн эрх олгодог субтектээс гадна гадаадын иргэний хяналтын, оюуны өмчийн, нийгмийн халамжийн зэрэг 30 орчим тодорхой чиглэлд хамаарах улсын байцаагчийг нэрлэж болохоор байна.²⁹

Төрийн хяналт шалгалттай холбоотой хяналтын улсын байцаагчийн хэрэгжүүлэх нийтлэг эрх хэмжээ буюу нэгдсэн стандартыг тодорхой хуульчлаагүйгээс тусгай чиг үүргийн болон салбарын онцлог нэрийн доор салбарын хуульд төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх байгууллага, албан тушаалтны эдлэх эрх хэмжээг хэт өргөжүүлэх, түүнчлэн зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаатай хольж дур зоргын байдлыг бий болгох нь түгээмэл байна.

Тухайлбал, Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газрын хяналтын байцаагч нь *"хяналт шалгалтын явцад холбогдох этгээдийг мэдэгдэх хуудсаар дуудан ирүүлэх"*³⁰, мөн Татварын улсын байцаагч нь *"татвар төлөгч болон бусад этгээдийг дуудан ирүүлэх"*³¹ эрхтэй байна.

ДӨРӨВ.ЗӨВЛӨМЖ

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн хангалтгүй байгаа нь хуулийн зохицуулалтын давхардал, хийдэл, зөрчилтэй шууд холбоотой байна хэмээн дүгнэж болохоор байна.

Өөрөөр хэлбэл, хуулиар төрийн хяналт шалгалтын тогтолцоо, хяналт шалгалтын ангилалыг тодорхой заагаагүй, хяналт шалгалтыг арга хэлбэр, түүнийг хэрэгжүүлэх үндэслэл, журам болон хяналтын улсын байцаагчийн эрх хэмжээтэй холбоотой нийтлэг зохицуулалтгүй байдал нь хууль хоорондын зөрчлийг үүсгэхээс гадна төрийн хяналт шалгалтыг хүчгүй, үр дүнгүй, зөвхөн

²⁸ Улсын Ерөнхий Прокурорын газрын бүртгэлийн мэдээллээс 2019 он

²⁹ Түүвэр судалгаа. Ажлын хэсэг. 2019 он

³⁰ Өрсөлдөөний тухай хуулийн 20.3.7 дахь заалт

³¹ Татварын ерөнхий хуулийн 79.4.1, 21.5.3 дахь заалт

зөрчил илрүүлэхийн тулд урьдчилан гүйцэтгэх ажиллагаа хэлбэрээр хэрэгжих нөхцөлийг бүрдүүлжээ.

Иймд дээрх бэрхшээлийг арилгах, хуулийн хэрэгжилтийг сайжруулах зорилгоор Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийг дараах чиглэлд бүхэлд нь шинэчлэн найруулах шаардлагтай байна. Үүнд:

1. Төрийн хяналт шалгалтын тогтолцоо, түүнд хамраах хяналт шалгалтын төрлийг тогтоож, улмаар Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар зохицуулагдах харилцааны хүрээ, хуулийн үйлчлэлд хамаарах этгээдийг тодорхой хуульчилж, нэр томьёог нэг мөр цэгцлэх;
2. Салбарын болон тусгай хяналтыг хэрэгжүүлэгч эрх бүхий байгууллага нь төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэгчийн хувьд баримтлан ажиллах нийтлэг үндэслэл, журмыг Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар зохицуулж, улмаар тус салбарын хууль тогтоомжоор зохицуулж байгаа хяналт шалгалттай холбоотой зохицуулалтыг тус нийтлэг стандартад нийцүүлэх эрх зүйн үндэсийг бүрдүүлэх;
3. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчлэлийг дангаар нь бус төрийн хяналт шалгалттай холбоотой салбарын бусад хууль, Зөрчлийн тухай болон Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль хооронд үүсээд байгаа давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгахад чиглэсэн цогц байдлаар хэрэгжүүлэх. Үүнд:
 - Зөрчлийн тухай хууль болон холбогдох салбарын хууль хоорондын зөрчил, хийдлийг арилгахад анхаарч, хяналт шалгалтын арга хэлбэрээр засах боломжтой алдаа дутагдлыг “Зөрчил”- өөс зааглан ялгаж хуульчлах;
 - Төрийн хяналт шалгалтын ажиллагааны нийтлэг арга хэлбэр, түүнийг хэрэгжүүлэх суурь стандарт буюу нийтлэг үндэслэл, журмыг зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанаас ялгаатай байдлаар хуульчлан тогтоож, хууль хоорондын зөрчлийг арилгах;
 - Төрийн хяналт шалгалттай холбоотой хяналтын улсын байцаагчийн хэрэгжүүлэх нийтлэг эрх хэмжээг зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой эрх хэмжээнээс ялгаатай байдлаар хуульчилж, улмаар энэ чиглэлээр Төрийн хяналт шалгалтын тухай, Зөрчил хянан шийдвэрлэх тухай хууль болон салбарын бусад хууль хоорондын зөрчлийг арилгах;
 - Зөрчлийн гомдол мэдээлэл, хэргийн шийдвэрлэлтийн цахим мэдээлэл, бүртгэлийн санг төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэгч байгууллага бүрт нэгдсэн стандартаар хөгжүүлж, зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаатай холбоотой прокурорын хяналтыг цахим хэлбэрээр хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүлэх.
4. Төрийн хяналт шалгалттай холбоотой харилцааг зохицуулах нарийвчилсан дүрэм, журам батлах эрх олгосон зохицуулалтыг Захиргааны ерөнхий

хуульд заасан шаардлагад нийцүүлэн Төрийн хяналт шалгалтын болон холбогдох салбарын бусад хуульд тодорхой тусгах;

5. Хяналтын улсын байцаагчийн хяналт шалгалттай холбоотой эрх хэмжээг хэрэгжүүлэх журам буюу улсын байцаагчийн стандарт үйл ажиллагааг тодорхой хуульчлах. Тухайлбал, хяналт шалгалттай холбоотой үйл ажиллагааг явуулахын тулд өөрийгөө танилцуулах, үйл ажиллагааны зорилго, түүнийг хэрэгжүүлэх журам болон тухайн ажиллагаанд хамрагдаж байгаа хүн, хуулийн этгээдийн эрх, үүргийг тайлбарлах зэрэг наад захын стандартыг тогтоох;

6. Төрийн хяналт шалгалтын үйл ажиллагаанд мэргэжлийн байгууллага, мэргэжилтэнг оролцуулах, хамтран ажиллах боломжийг нэмэгдүүлэх.

➤ Энэ хүрээнд Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.6-д *“Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын тодорхой чиг үүргийг буюу улсын байцаагчийн бүрэн эрхэд хамаарахаас бусад бүрэн эрхийг төрийн бус мэргэжлийн байгууллагад шилжүүлж болно.”* гэж хязгаарлалт тогтоосныг Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт *“Засгийн газар нь төрийн гүйцэтгэх байгууллагын тодорхой чиг үүргийг холбогдох хууль, түүнд үндэслэсэн Засгийн газрын шийдвэр, гэрээний үндсэн дээр Засгийн газрын бус байгууллагад хариуцуулан гүйцэтгүүлж, холбогдох зардлыг бүрэн буюу хэсэгчлэн санхүүжүүлж болно.”* гэсэн агуулгад нийцүүлэн өргөжүүлж, холбогдох зохицуулалтыг хуульчлах.

7. Улсын байцаагчаас төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой гаргах эрх зүйн хэлбэр, түүний хууль зүйн хүчин чадал буюу заавал биелэгдэх шинжийг тодорхой хуульчлах;

8. Хяналтын улсын байцаагчдыг төрийн хяналт шалгалт болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хуульд заасны дагуу зөв хэрэглэх ур чадвар олгох, чадавхижуулах чиглэлээр харьяа салбар, байгууллагын удирдлагуудад үүрэг хүлээлгэх зохицуулалтыг хуульчлах.

**ТӨРИЙН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ
/ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА/ -ИЙН
ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨ ҮНЭЛЭХ
СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН**

НЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Энэхүү үнэлгээг УИХ-ын гишүүн Ж.Ганбаатарын санаачилсан “Төрийн хяналт шалгалтын тухай” хуулийн төслийн зүйл, заалтад Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн¹ 17 дугаар зүйлд заасны дагуу дүн шинжилгээ хийх, үр нөлөөг тооцож, давхардал, хийдэл, зөрчлийг илрүүлэн, хуулийн зүйл, заалтыг ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой байдлаар боловсруулахад зөвлөмж өгөх зорилгоор гүйцэтгэлээ.

Үнэлгээ хийхээр сонгож авсан хуулийн төсөл нь хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл² хэлбэрээр боловсруулагдсан байна.

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн төслийн /цаашид “хуулийн төсөл” гэх/ үр нөлөөг үнэлэх ажиллагааг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан “Хуулийн төслийн үр нөлөө тооцох аргачлал”³-д /цаашид “Аргачлал” гэх/ заасны дагуу дараахь үе шатаар хийлээ.

1. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгох;
2. Хуулийн төслөөс үр нөлөө тооцох хэсгээ тогтоох;
3. Урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийн дагуу үр нөлөөг тооцох;
4. Үр дүнг үнэлэх, зөвлөмж өгөх.

**ХОЁР. ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ
СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ**

Тус үнэлгээний ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан Аргачлалын 2.9-д⁴ заасныг үндэслэн 6 шалгуур үзүүлэлтээс дараахь 4 шалгуур үзүүлэлтийг сонголоо.

¹ www.legalinfo.mn. Сүүлийн нэвтрэлт 2018 оны 11 дугаар сарын 20

² “25.1.Дараах тохиолдолд хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл боловсруулна:

25.1.4.тухайн хуулиар зохицуулж байгаа нийгмийн харилцааны төлөв байдал, агуулгад ихээхэн өөрчлөлт гарч, түүнтэй уялдуулан хуулийг шинэчлэн батлах шаардлагатай болсон..”

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйл.

³ www.legalinfo.mn. Сүүлийн нэвтрэлт 2018 оны 12 дугаар сарын 5

⁴ Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлалын 2.9 “... хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан нэг, эсхүл хэд хэдэн шалгуур үзүүлэлтийг сонгож болно”.

Үүнд:

1. Зорилгод хүрэх байдал;
2. Практикт хэрэгжих боломж;
3. Ойлгомжтой байдал;
4. Харилцан уялдаа зэрэг болно.

Шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон үндэслэл:

➤ Зорилгод хүрэх байдал:

Энэхүү үнэлгээний үндсэн зорилго нь тухайн хуулийн төслийн зохицуулалт анх дэвшүүлсэн зорилго буюу тулгамдсан бэрхшээлийг шийдвэрлэж чадах эсэхийг тогтоох билээ. Иймд хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төслийн үзэл баримтлал буюу хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагад нийцсэн эсэх, мөн түүнийг тодорхой илэрхийлж чадахуйц зохицуулалтын хувилбарыг агуулсан эсэхийг тогтоох зорилгоор тус шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон болно.

➤ Практикт хэрэгжих боломж:

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгагдсан төрийн хяналт шалгалтын үр нөлөөг дээшлүүлэх, хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх нийтлэг стандартыг тогтооход чиглэсэн зохицуулалтыг хамруулж, эдгээр шинэлэг зохицуулалт нь хэрэгжих боломжтой эсэхийг тодруулах шаардлагатайг харгалзан тус шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон.

➤ Ойлгомжтой байдал:

Хуулийн зохицуулалт нь түүнийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх субъектийн хувьд ойлгомжтой байх нь хэрэгжилтийн үр дүнд шууд нөлөөлдөг.

Хууль тогтоомжийн тухай хуульд зааснаар хуулийн төсөл нь бүтэц, хэлбэрийн хувьд логик дараалалтай, хэл зүй, найруулгын хувьд тодорхой, ойлгоход хялбараар томъёологдсон байх шаардлага тавигддаг.

Энэхүү хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд⁵ заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг хянан тогтоох зорилгоор энэхүү шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон болно.

➤ Харилцан уялдаа:

Хуулийн төслийн эх бичвэр нь хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа бусад хууль тогтоомжтой, мөн төсөлд тусгагдсан зохицуулалт нь өөр хоорондоо зөрчилгүй байх, хуулиар үүрэг хүлээсэн субъектүүдийн чиг үүрэг давхардал, зөрчилдөөнгүй байх шаардлагатай.

⁵ Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралт.

Иймд хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасан агуулгын шаардлагыг⁶ хангасан эсэхийг шалгах зорилгоор тус шалгуур үзүүлэлтийг сонгож байна.

“Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал болон зардал тооцох” шалгуур үзүүлэлтийг сонгоогүй тухай:

Манай улсын хувьд 1995 онд Төрийн хяналт шалгалтын тухай анхны хуулийг баталсан бол 2003 онд тус хуулийг шинэчилсэн байдаг.

Гэвч нийгмийн харилцааны өөрчлөлт, шинэчлэлээс хамаарч тухайн зохицуулалтыг нарийвчлах, улмаар хуулийн зохицуулалтыг сайжруулан шинэчлэн найруулах шаардлага тулгарсан.

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлал, төслийн зорилт, зохицуулалтаас үзэхэд төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхэд баримтлах нийтлэг зарчим, эрх бүхий байгууллагын чиг үүрэг болон хяналт шалгалтын ажиллагааг зөрчил шалгах ажиллагаанаас ялгаатай зохицуулах зэрэг асуудлыг зохицуулах зарчим хэвээр хадгалагдахаар байна.

Иймд хуулийн төсөлд тусгагдсан зохицуулалтын хүрээнд хамрагдах этгээд (иргэн, хуулийн этгээд) хүлээн зөвшөөрөх эсэхийг тодруулах зорилт бүхий **“хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал”** шалгуур үзүүлэлтээр үнэлгээ хийх шаардлагагүй гэж үзсэн болно.

Мөн дээрх үндэслэлээс гадна тухайн хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой гарах зардлын тооцоог тусгайлан хийх тул цаг хугацаа, нөөцийн хэмнэлт хийх үүднээс **“зардал тооцох”** шалгуур үзүүлэлтийг сонгоогүй болно.

⁶ Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйл.

ГУРАВ. ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

Сонгосон шалгуур үзүүлэлтийн дагуу үр нөлөөг үнэлэхэд хамруулах хэсэг, түүнийг шалгах хэрэгслийг дараахь байдлаар тогтоолоо.

Хүснэгт-1

Д/Д	Шалгуур үзүүлэлт	Үр нөлөөг үнэлэх хэсэг	Шалгах хэрэгсэл
1	Зорилгод хүрэх байдал	Хуулийн төслийн холбогдох зохицуулалт	Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд дэвшүүлсэн зорилтыг хангах эсэхэд дүн шинжилгээ хийх.
2	Практикт хэрэгжих боломж	Хуулийн төслийн 7, 8, 9, 10, 11, 22-31 дүгээр зүйл	Хуулийн төсөлд ирүүлсэн холбогдох байгууллага, мэргэжилтнүүдийн саналд дүн шинжилгээ хийх.
3	Ойлгомжтой байдал	Хуулийн төслийг зохицуулалтыг бүхэлд нь хамруулах	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 23, 28, 29, 30 дугаар зүйл, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг шалгах.
4	Харилцан уялдаа	Хуулийн төслийг зохицуулалтыг бүхэлд нь хамруулах	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.1.1, 29.1.5, 29.1.7, 29.1.10-т болон Аргачлалын 4.10-т заасан шаардлага, шалгуурыг хангасан шалгах.

1. Зорилгод хүрэх байдлыг хангасан эсэх:

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, хэрэгцээ шаардлагад тухайн хуулийн төслийн зорилго, зохицуулалтууд нь нийцэж байгаа эсэхэд дүн шинжилгээ хийхийг зорьсон.

Энэ дагуу Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлалтай танилцаж, үзэл баримтлал болон хуулийн төслийн зорилго, түүнийг хангахад чиглэсэн зохицуулалтуудыг харьцуулах байдлаар дүн шинжилгээ хийлээ.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлал хуулийн төслийн бүтэц, зохицуулах зүйлийн хүрээ, агуулгад дүн шинжилгээ хийж үзвэл Төрийн бус байгууллагын тухай хуулийн зохицуулалтыг өргөжүүлж, дараахь зорилтуудад тулгуурлан шинэчлэхээр зорьсон байна:

1. Төрийн хяналт шалгалтын тогтолцоо, түүнд хамраах хяналт шалгалтын төрлийг тогтоож, улмаар Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар зохицуулагдах харилцааны хүрээ, хуулийн үйлчлэлд хамаарах этгээдийг тодорхой хуульчилж, нэр томъёог нэг мөр цэгцлэх;

2. Салбарын болон тусгай хяналтыг хэрэгжүүлэгч эрх бүхий байгууллага нь төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэгчийн хувьд баримтлан ажиллах нийтлэг үндэслэл, журмыг Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар зохицуулж, тус салбарын хууль тогтоомжоор зохицуулж байгаа хяналт шалгалттай холбоотой зохицуулалтыг нийтлэг стандартад нийцүүлэх эрх зүйн үндэсийг бүрдүүлэх;
3. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчлэлийг дангаар нь бус төрийн хяналт шалгалттай холбоотой салбарын бусад хууль, Зөрчлийн тухай болон Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль хооронд үүсээд байгаа давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгахад чиглэсэн цогц байдлаар хэрэгжүүлэх;
4. Төрийн хяналт шалгалттай холбоотой харилцааг зохицуулах нарийвчилсан дүрэм, журам батлах эрх олгосон зохицуулалтыг Захиргааны ерөнхий хуульд заасан шаардлагад⁷ нийцүүлэн Төрийн хяналт шалгалтын болон холбогдох салбарын бусад хуульд тодорхой тусгах;
5. Хяналтын улсын байцаагчийн хяналт шалгалттай холбоотой эрх хэмжээг хэрэгжүүлэх журам буюу улсын байцаагчийн стандарт үйл ажиллагааг тодорхой хуульчлах. Тухайлбал, хяналт шалгалттай холбоотой үйл ажиллагааг явуулахын тулд өөрийгөө танилцуулах, үйл ажиллагааны зорилго, түүнийг хэрэгжүүлэх журам болон тухайн ажиллагаанд хамрагдаж байгаа хүн, хуулийн этгээдийн эрх, үүргийг тайлбарлах зэрэг наад захын стандартыг тогтоох;
6. Төрийн хяналт шалгалтын үйл ажиллагаанд мэргэжлийн байгууллага, мэргэжилтэнг оролцуулах, хамтран ажиллах боломжийг нэмэгдүүлэх.
7. Улсын байцаагчаас төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой гаргах эрх зүйн хэлбэр, түүний хууль зүйн хүчин чадал буюу заавал биелэгдэх шинжийг тодорхой хуульчлах;
8. Хяналтын улсын байцаагчдыг сургах буюу төрийн хяналт шалгалт болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хуульд заасны дагуу зөв хэрэглэх ур чадвар олгох, чадавхижуулах чиглэлээр харьяа салбар, байгууллагын удирдлагуудад үүрэг хүлээлгэх зохицуулалтыг хуульчлах.

Дээр дурдсан зорилтуудыг хангах чиглэлээр тодорхой зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгасан байдлыг шалгаж үзвэл:

➤ **Хяналт шалгалтын төрлийн талаар:**

⁷ Захиргааны ерөнхий хуулийн 59, 60 дугаар зүйл.

Хяналт шалгалтын төрлийг тодорхой тогтоох хүрээнд хуулийн төслийн 8 дугаар зүйлд хяналт шалгалтыг төлөвлөгөөт, төлөвлөгөөт бус, хяналтын гэж ангилсан байна.

Төлөвлөгөөт хяналт шалгалтыг ерөнхий болон тусгай удирдамжийн дагуу явуулах гэж ангилж, улмаар гааль, хилийн мэргэжлийн хяналт зэрэг байнгын буюу тасралтгүй хэрэгжүүлэх шаардлагатай хяналтыг “ерөнхий удирдамжийн дагуу явуулах төлөвлөгөөт хяналт шалгалт” гэж тодорхойлсон нь ойлгомжгүй байна. Өөрөөр хэлбэл, тухайн жилд хамруулах хүн, хуулийн этгээдийг урьдчилан төлөвлөсний дагуу энэ чиглэлийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлнэ гэж зөрүүтэй ойлголт үүсгэхээр байна.

Түүнчлэн ерөнхий удирдамжийн дагуу явуулах хяналт шалгалт нь төлөвлөгөөт хяналт шалгалтанд хамаарах тул тус хяналтыг хэрэгжүүлэхийн тулд хуулийн төслийн 8.9, 8.14, 8.15 дахь хэсэгт заасны дагуу урьдчилан төлөвлөгөө гаргах, ажлын хэсэг байгуулах зэрэг журмыг мөрдөх шаардлага тавигдаж байна.

Иймд ерөнхий хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх журмыг төлөвлөгөөт хяналт шалгалтаас ялгаатай байдлаар зохицуулахад шаардлагатай байна.

➤ **Хуульд тайлбарласан нэр томъёоны талаар:**

Хуулийн төслийн нэр томъёо төдийлөн оновчтой биш байна. Тухайлбал, улсын байцаагчийг тодорхойлсон тодорхойлолт нь оновчтой биш, төслийн 4.1.4, 4.1.5, 4.1.6, 4.1.7-д заасан нэр томъёог тусгайлан тайлбарлах шаардлагагүй байна.

Мөн эдгээр нэр томъёо нь төслийн 20 дугаар зүйлд заасантай хяналтын баримт бичгийн зорилго, тавигдах шаардлагатай зөрчилдсөн байгааг анхаарч, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30.4-т заасны дагуу хянаж, залруулах шаардлагатай байна.

➤ **Хуулийн зохицуулалтын хамрах хүрээний талаар:**

Хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлд хуулийн үйлчлэх хүрээг тодорхойлсон боловч хууль хяналтын буюу тусгай чиг үүргийн байгууллагаас хэрэгжүүлэх хяналтын асуудал орхигдсон байгааг анхаарах шаардлагатай байна.

Тухайлбал, Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 13 дугаар зүйлд цагдаагийн байгууллага нь захиргааны хяналтыг Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуульд заасан арга хэлбэрээр хэрэгжүүлэхээр заасан байна.

Иймд хуулийн төслийн 3.3 дахь хэсэг “төрийн тусгай чиг үүрэг хэрэгжүүлдэг байгууллагаас тодорхой чиглэл, салбарын хүрээнд зохион байгуулах хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг” хамруулахаар нэмэлт оруулах.

➤ **Хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх нийтлэг арга, журмын талаар:**

Хуулийн төслийн 11 дүгээр зүйлд заасан хяналт шалгалтын арга болон мөн төслийн Дөрөвдүгээр бүлэгт заасан хяналт шалгалтын тодорхой ажиллагаа явуулах журмын зохицуулалтын өөр хоорондоо зөрчилдсөн байна. Тухайлбал, хяналтын хуудсаар эрсдэлийг үнэлэх (11.1.1), баримт бичгийг хянан үзэх (11.1.2), хэмжилт хийх (11.1.3), туршилт, магадлал хийх (11.1.4) зэрэг аргыг хэрэгжүүлэх ажиллагааг хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар нарийвчилсан зохицуулалт байхгүй байна.

Мөн хуулийн төслийн 27 дугаар зүйлээр эд зүйл хураан авах, 30 дугаар зүйлээр үйл ажиллагаа, ашиглалтыг түр зогсоох, 31 дүгээр зүйлээр үр дагаварыг арилгах зэрэг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх журмыг Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуультай давхардуулан заасан байна.

Иймд

- хуулийн төслийн 23-29 дүгээр зүйлд заасан ажиллагааны журмыг хяналт шалгалтын зорилготой уялдуулан дахин нягталж, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд заасан тодорхой ажиллагааны журмаас ялгаатай байдлаар тогтооход анхаарах;
- хуулийн төслийн 25 дугаар зүйлд заасан "Хяналт шалгалтад хамаарах объектод нэвтрэн орох", 27 дугаар зүйлд заасан "Эд зүйл хураан авах" ажиллагаа нь хяналт шалгалтын бие даасан ажиллагаа биш бөгөөд хяналт шалгалтын зорилгоор нэвтрэн ороход албадлага хэрэглэх шаардлагагүй, мөн эд зүйл хураан авах ажиллагааны зорилго нь баримт бичиг гаргуулан авах, шинжилгээнд дээж авах болон Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд заасан зөрчлийн шинжтэй эд зүйл, баримт бичиг хураан авах ажиллагааны зохицуулалттай тус тус давхардсан байх тул хасах;
- хуулийн төслийн 30, 31 дүгээр зүйлд заасан "үйл ажиллагаа, ашиглалтыг түр зогсоох", "үр дагаврыг арилгах арга хэмжээ авах" -тай холбоотой зохицуулалт нь хяналт шалгалтын тодорхой ажиллагаа биш, харин тус ажиллагааны үр дүнг харгалзан авах арга хэмжээ байх тул онцлог шинжийг нь харгалзан зохицуулалтыг сайжруулах;
- хуулийн төслийн 31 дүгээр зүйлд "... хохирлыг нөхөн төлүүлэх, зөрчлийг арилгах хүртэл хугацаанд үйл ажиллагаа, ашиглалтыг зогсоох..." гэж заасан нь зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд хамаарах зохицуулалт тул хасах;
- хуулийн төслийн 20 дугаар зүйлийн 20.6 дахь хэсэгт "... бусдад уяруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх" гэж, 26 дугаар зүйлийн 26.5 дахь хэсэгт "...эд хөрөнгө битүүмжлэх, эд зүйл, баримт бичиг хураан авах" гэж заасныг тус тус хасах, мөн 28 дугаар зүйлийн 28.1.4-т "Шинжээч шинжилгээний дүгнэлт гаргахдаа Шүүхийн шинжилгээний тухай хуульд

заасан журмыг баримтлана” гэснийг “ Шинжилгээ хийж, дүгнэлт гаргах журмыг Засгийн газар батална.” гэж өөрчлөх.

➤ **Улсын байцаагчийн шийдвэр буюу үйлдэх хяналтын баримт бичгийн талаар:**

Улсын байцаагчийн үйлдэх баримт бичгийн хэлбэрийг “мэдэгдэл, акт, албан шаардлага, дүгнэлт, зөвлөмж” гэж хуулийн төслийн 20 дугаар зүйлд тодорхойлсон боловч энэ нь өөр хоорондоо болон хэдийд, ямар зорилгоор гаргах талаарх зохицуулалттай зөрчилдөж, ойлгомжгүй байгааг анхаарах.

Түүнчлэн хяналт шалгалтын үндсэн зорилго болох зөвлөн туслах, зааварчилах ажиллагаатай холбоотой гаргах баримт бичиг, түүнийг хэрхэн олон нийтэд хүргэх талаарх зохицуулалт шаардлагатай байгааг анхаарах.

2. Практикт хэрэгжих боломжтой эсэх:

Хуулийн төслийн 36.5, 36.7, 36.8 болон 39 дүгээр зүйлд заасан зохицуулалтуудыг “Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтээр шалган бодит байдалд хэрэгжих боломжтой эсэх, хэрэгжүүлэгч субъектүүдэд ачаалал, бэрхшээл учруулах эсэх, учирч болох эрсдлийг буруулах арга зам байгаа эсэхийг тодруулахыг зорилоо.

Хуулийн төслийн 36 дугаар зүйлийн 36.5-д “Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаанд мэргэжлийн болон олон нийтийн хяналтыг Хяналтын зөвлөл гүйцэтгэнэ.” гэж заасан.

Гэтэл энэхүү хяналын зөвлөлийн эрх хэмжээнээс үзэхэд мэргэжлийн биш олон нийтийн хяналтыг хэрэгжүүлэх боломжтой байна. Өөрөөр хэлбэл, орон тооны бус буюу иргэдийн төлөөллөөс бүрдсэн зөвлөл нь төрийн хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаанд мэргэжлийн хяналтыг хэрэгжүүлэх боломжгүй юм.

Мөн хуулийн төслийн 39 дүгээр зүйлд заасан мэдээллийн нэгдсэн сангийн мэдээллийг хууль хяналтын болон төрийн байгууллага хооронд солилцох боломжийг олгож, энэ талаар зохицуулалт тусгах нь зүйтэй байна.

3. Ойлгомжтой эсэх:

“Ойлгомжтой байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл боловсруулалтын хувьд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 23, 28, 29, 30 дугаар зүйл, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг хянах байдлаар үнэлгээг гүйцэтгэлээ.

Мөн хуулийн төсөлд холбогдох байгууллагуудаас ойлгомжтой болгох чиглэлээр ирүүлсэн санал байгаа эсхийг нягтлан, анализ хийсэн болно.

Төрийн хяналт шалгалтын иухай хуулийн төсөл нь 2003 онд батлагдсан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн зохицуулалтыг өргөжүүлэх шаардлагатайг харгалзан 25 дугаар зүйлд зааснаар хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн хэлбэрээр бичигдсэн 8 бүлэг, 41 зүйлтэй байна.

Хуулийн төслийн бүтцийн дугаарлалт нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.6, 28.7-д заасан хуульд заасан шаардлагыг хангасан байна.

Гэхдээ хуулийн төслийн зүйлийн дугаарлалтанд алдаа гаргаж “15 дугаар зүйл” -ийн дугаарлалтыг давхардуулсны улмаас 16-41 дүгээр зүйлийн дугаарлалт буруу болсон байна.

Мөн тус хуулийн төслийг дагалдан боловсруулагдсан хуулийн төслүүд нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8 дахь хэсэгт заасан дугаарлалт болон хуулийн төслийн заалтын байршилд тавигдах шаардлагыг хангасан байна.

Харин хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.2-т “Хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл боловсруулахдаа анхдагч хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг хамтад нь боловсруулна.” гэж заасан байх тул 2003 онд баталсан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг боловсруулах нь зүйтэй байна.

Зөрчлийн тухай хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн зохицуулалтыг дахин нягтлах шаардлагатай байна.

Бие даасан санаа бүрийг тусгай зүйлд тусгаж, заалт нь нэг өгүүлбэрээр илэрхийлэгдсэн, төслийн бүтэц нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 28.3-т заасанд нийцсэн байна.

Гэвч хуулийн төслийн зарим нэр томъёог жигдлэх, найруулгыг ойлгомжтой томъёолох, хуулийн зүйл, заалт хоорондын уялдааг хангах, эш татсан зохицуулалтын зөрчлийг арилгах, үг үсгийн алдааг анхаарах, шаардлагатай байна.

Хуулийн төсөлд Монгол Улсын шадар сайд, Улсын Ерөнхий прокурорын газар, Тагнуулын ерөнхий газар, Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар болон холбогдох яамд, төрийн бусад байгууллагуудаас ирүүлсэн саналд шүүлт хийж үзвэл төслийн бичвэрийн томъёоллын ойлгомжтой байдлыг сайжруулах талаар тодорхой саналуудыг ирүүлсэн байна.

Эдгээр саналыг харгалзан төслийн үг найруулга, бичвэрийн томъёоллыг ойлгомжтой болгоход анхаарах шаардлагатай байна.

Тухайлбал:

- ✓ Төслийн 5.1.11-т заасныг зарчимд биш улсын байцаагчийн үүргийн зохицуулалтанд хамруулж, хуулийн төслийн 17 дугаар зүйлд тусгах;
- ✓ Төслийн 11 дүгээр зүйл болон Дөрөвдүгээр бүлийн хоорондын уялдаа, давхардал, хийдлийг арилгаж, тодорхой томъёолох;
- ✓ Төслийн 14, 17 дугаар зүйлүүд өөр хоорондоо агуулгын хувьд давхардсан, нэр томъёо зөрүүтэй байгааг хянах;
- ✓ Төслийн 35 дугаар зүйлд заасан улсын байцаагчийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх баталгаа нь Төрийн албаны тухай хуулийн 59-62 дугаар зүйлд зааснаас дордуулсан байх тул анхаарч, нийцүүлэх, шаардлагаай нэмэлт нөхцөлийг тусгах;
- ✓ Төслийн 37, 40 дүгээр зүйл агуулга болон зохицуулалтын хувьд давхардсан байх 37 дугаар зүйлийг хасах;
- ✓ Төслийн 9.1.2-т заасан өргөдөл, гомдлыг зөрчлийн талаарх өргөдөл, гомдол хүлээн авах ажиллагаанаас зааглан зохицуулах нэмэлт зохицуулалт шаардлагатай байгааг анхаарах;
- ✓ Тус хуулийн төслийг дагалдах Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг дахин нягталж, шийтгэлээс чөлөөлөх торгуулийн хэмжээг хүнд 10-5000, хуулийн этгээдэд 100-50.000 нэгж байхаар тогтоох;
- ✓ Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлд заасан шийтгэлээс чөлөөлөх зохицуулалтанд хамаарахгүй зөрчилд Донорын тухай хууль зөрчих(6.10 дугаар зүйл), Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль зөрчих (11.29 дүгээр зүйл), Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль зөрчих(15.30 дугаар зүйл) хамруулах асуудлыг судалж, шийдвэрлэх.

4.Харилцан уялдаатай байдлыг хангасан эсэх:

“Харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг аргачлалд тусгасан хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх стандарт асуултуудад хариулах замаар уялдаа холбоог шалгахын тулд хуулийн төслийг бүхэлд нь авч үзэхээр тооцлоо.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.1.1, 29.1.5, 29.1.7, 29.1.10 –т болон Аргачлалын 4.10-т заасан шаардлага, шалгуурын дагуу үнэллээ:

- *Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг хангасан эсэх:*

д/д	Шалгах асуулт	Шаардлагыг хангасан эсэх
1	29.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцсэн, бусад хууль, үндэсний	Үндсэн хуульд заасан зарчмыг хангахад чиглэсэн бөгөөд ямар нэгэн байдлаар зөрчилдөөгүй байна.

	аюулгүй байдлын үзэл баримтлалтай уялдсан байх	
2	29.1.5.зүйл, хэсэг, заалт нь хоорондоо зөрчилгүй байх	Төслийн зүйл, хэсэг, заалт хоорондоо зарчмын томоохон зөрчил байхгүй байна. Харин зарим нэг тодруулах, уялдааг хангах, сайжруулах шаардлагатай асуудлыг үнэлгээний Зөвлөмж хэсэгт тусгасан болно.
3	29.1.7.бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заахгүйгээр шаардлагатай бол түүнийг эш татах, энэ тохиолдолд эшлэлийг тодорхой хийж, хуулийн нэр болон хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх	Энэхүү хуулийн төсөлд зүйл, заалт хооронд эшлэл хэрэглэсэн байна. Иймд хуулийн төслийн зохицуулалтын өөрчлөлт, засварыг харгалзан, эшлэлийг нягтлах нь зүйтэй байна.
4	29.1.10.шаардлагатай тохиолдолд бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулсан байх	Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийг хүчингүйд тооцох тухай хуулийн төслийг нэмж боловсруулах шаардлагатай байна.

○ Аргачлалын 4.10-т заасан шалгуурыг хангасан эсэх:

д/д	Асуулт	Хариулт	Дүн шинжилгээ
1	Хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Хуулийн төслийн зохицуулалт нь үзэл баримтлалд тусгагдсан зорилтыг хангаж байна.
2	Хуулийн төслийн "Хууль тогтоомж" гэсэн хэсэгт заасан хуулиудын нэр тухайн харилцаанд хамаарах хууль мөн эсэх	Тийм	Энэхүү шаардлагыг хангасан байна.
3	Хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томъёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томъёотой нийцэж байгаа эсэх	Үгүй	Хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлд заасан нэр томъёог сайжруулах шаардлагатай байна.
4	Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Дүн шинжилгээний хүрээнд хуулийн төслийн зарим заалт өөр хоорондоо, түүнчлэн Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай болон Төрийн албаны тухай хуулийн холбогдох заалттай давхардсан, зөрчилдсн байх тул залруулах шаардлагатай.
5	Хуулийн төслийн зүйл, заалт	Тийм	Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт,

	тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх		өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг эргэн нягталж, зохих өөрчлөлтийг оруулах шаардлагатай.
6	Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан эсэх	Тийм	Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэгч субъектүүдийн эрх үүргийг ялган тодорхойлсон байна.
7	Хуулийн төсөлд шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх	Тийм	Хуулийн төслийн зохицуулалтыг тодруулах, хэрэгжих боломжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор зарим нэг нэмэлт зохицуулалтыг тусгах шаардлагатай байна. <i>Жич: Нэмэлт оруулах зохицуулалтын талаар Зөвлөмж хэсгээс дэлгэрүүлж харна уу.</i>
8	Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх	Үгүй	Хяналтаар ямар нэгэн зөрчилтэй зохицуулалт илрээгүй.
9	Төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх	Тийм	Энэхүү зохицуулалтыг нарийвчлан тодорхой зарчмыг тогтоосон байна.
10	Татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоосон эсэх	Үгүй	Хяналтаар ямар нэгэн зөрчилтэй зохицуулалт илрээгүй.
12	Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгасан эсэх	Тийм	Хуулийн төслийн Дөрөвдүгээр бүлгийн зохицуулалтыг шинэчилж, хүний эрхийг хязгаарласан байдлыг өөрчлөх.
13	Хуулийн төслийн зүйл, заалт жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх	-	Хуулийн төсөлд тусгайлан зохицуулалт тусгагдаагүй бөгөөд энэ асуудлыг Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуулийн хүрээнд зохицуулах боломжтой.
14	Хуулийн төсөлд шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх	-	Зарчим, улсын байцаагчийн эрх, үүрэг, хяналт шалгалтын нийтлэг журамд ерөнхий байдлаар зохицуулсан.
15	Хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх	Үгүй	Хяналтаар энэ төрлийн зөрчил илрээгүй. Зарчим, улсын байцаагчийн эрх, үүрэг, хяналт шалгалтын нийтлэг журамд ерөнхий байдлаар зохицуулсан.
16	Хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх.	-	Тухайн хуулийг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хууль, Төрийн албаны тухай хууль болон энэ хуулиар зохицуулахаар тусгасан байна.

Энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн дагуу дүн шинжилгээ хийж үзэхэд хуулийн төслийн зүйл заалт өөр хоорондоо болон Монгол Улсын Үндсэн хуультай зөрчилдсөн зохицуулалт байхгүй, харин хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа зарим хууль тогтоомжтой давхардсан, зөрчилдсөн зохицуулалт агуулсан байх тул боловсруулалтыг сайжруулах шаардлагатай байна.

ДӨРӨВ. ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЖ, ЗӨВЛӨМЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ

Энэхүү үр нөлөө тооцох үнэлгээг УИХ-ын гишүүн Ж.Ганбаатарын санаачилсан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл, хуулийн төслийн үзэл баримтлалын хүрээнд хийлээ.

Үнэлгээнд хуулийн төсөл, үзэл баримтлалаас гадна статистик тоон үзүүлэлтүүд, тайлан мэдээлэл, холбогдох хууль тогтоомж, тэдгээрийн албан ёсны болон албан бус тайлбарууд, хуулийн төсөлд ирүүлсэн санал зэрэг нэмэлт материалыг ашигласан болно.

Хуулийн төсөл нь дэвшүүлсэн зорилгоо хангасан эсэх, практикт хэрэгжих боломжтой эсэх, бусад хуулиудтай хэрхэн уялдсан, хуулийн төслийн найруулга, хэл зүй ойлгомжтой эсэх гэсэн шалгуур үзүүлэлт тус бүрийн дагуу хийсэн үнэлэлтийг нэгтгэн дараахь **Дүгнэлтийг** хийж, **Зөвлөмж** боловсрууллаа:

Дүгнэлт:

- **Зорилгод хүрэх байдал:** Хуулийн төсөл нь үзэл баримтлалд тусгагдсан зорилтуудыг хангахад чиглэсэн, холбогдох зохицуулалтыг тусгасан байна. Гэвч зохицуулалтыг илүү нарийвчлах, хэрэгжих боломжийг нь нэмэгдүүлэх зорилгоор зарим нэг нэмэлт зохицуулалтыг тусгах шаардлагатай байна.
- **Практикт хэрэгжих боломжийг хангасан байдал:** Хуулийн төсөлд мэргэжлийн хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаанд олон нийтийн хяналтыг өндөржүүлэх, хяналт шалгалтын нэгдсэн мэдээллийн санг бүрдүүлж, хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг сайжруулах зорилгоор ашиглах боломжийг нэмэгдүүлэхэд анхаарсан нь сайшаалтай байна. Гэхдээ тус хяналтын зөвлөлийн чиг үүргийг нарийвчлах, зөвлөлөөс зөвлөмж, даалгавар гаргах эсэх, заавал биелэгдэх шинжтэй байх эсэх асуудлаар зохицуулалтыг нэмж тусгах нь зүйтэй байна.

- **Ойлгомжтой байдал:** Хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 23, 28, 29, 30 дугаар зүйл, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан хэлбэрээ боловсруулагдсан ойлгомжтой байна. Гэвч хуулийн төслийн зарим нэр томъёог жигдлэх, ойлгомжтой томъёолох шаардлагатай байна.
- **Харилцан уялдааг хангасан байдал:** Хуулийн төслийн зүйл заалт өөр хоорондоо болон Үндсэн хуультай зарчмын хувьд зөрчилдөөгүй, үүрэг хүлээсэн байгууллага, албан тушаалтны чиг үүрэгт давхардал үүсгээгүй байна. Харин тус хуулийн төслийн боловсруулалтыг сайжруулах, хэрэгжих боломжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор зарим нэг нэмэлт зохицуулалтыг тусгах шаардлагатай байгаа нь харагдаж байна.

Зөвлөмж

Хуулийн төсөлд дараахь агуулгын чанартай зохицуулалт нэмэх, тодруулах шаардлагатай байна.

Үүнд:

- хуулийн төслийн 3.3 дахь хэсэг “төрийн тусгай чиг үүрэг хэрэгжүүлдэг байгууллагаас тодорхой чиглэл, салбарын хүрээнд зохион байгуулах хяналт галгалтын үйл ажиллагааг” хамруулахаар нэмэлт оруулах;
- хуулийн төслийн 4.1.4, 4.1.5, 4.1.6, 4.1.7-д заасан нэр томъёог тусгайлан тайлбарлах шаардлагагүй байх тул хасах, мөн эдгээр нэр томъёо нь төслийн 20 дугаар зүйлд заасантай хяналтын баримт бичгийн зорилго, тавигдах шаардлагатай зөрчилдсөн байгааг анхаарч, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30.4-т заасны дагуу хянаж, залруулах;
- ерөнхий удирдамжийн дагуу явуулах хяналт шалгалт нь төлөвлөгөөт хяналт шалгалтанд хамаарах тул тус хяналтыг хэрэгжүүлэхийн тулд хуулийн төслийн 8.9, 8.14, 8.15 дахь хэсэгт заасны дагуу урьдчилан төлөвлөгөө гаргах, ажлын хэсэг байгуулах зэрэг журмыг мөрдөх шаардлага тавигдаж байгааг анхаарч, хяналт шалгалтын төрлийг оновтой тогтоох, мөн ерөнхий хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх журмыг төлөвлөгөөт хяналт шалгалтаас ялгаатай байдлаар зохицуулах;
- хуулийн төслийн 11 дүгээр зүйлд заасан хяналт шалгалтын арга болон мөн төслийн Дөрөвдүгээр бүлэгт заасан хяналт шалгалтын тодорхой ажиллагаа явуулах журмын зохицуулалтын өөр хоорондоо зөрчилдсөн байдлыг арилгах;
- хуулийн төслийн 27 дугаар зүйлээр эд зүйл хураан авах, 30 дугаар зүйлээр үйл ажиллагаа, ашиглалтыг түр зогсоох, 31 дүгээр зүйлээр

үр дагаварыг арилгах зэрэг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх журмыг Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуультай давхардуулж зохицуулсныг анхаарах;

- хуулийн төслийн 23-29 дүгээр зүйлд заасан ажиллагааны журмыг хяналт шалгалтын зорилготой уялдуулан дахин нягталж, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд заасан тодорхой ажиллагааны журмаас ялгаатай байдлаар тогтооход анхаарах;
- хуулийн төслийн 25 дугаар зүйлд заасан "Хяналт шалгалтад хамаарах объектод нэвтрэн орох", 27 дугаар зүйлд заасан "Эд зүйл хураан авах" ажиллагаа нь хяналт шалгалтын бие даасан ажиллагаа биш бөгөөд хяналт шалгалтын зорилгоор нэвтрэн ороход албадлага хэрэглэх шаардлагагүй, мөн эд зүйл хураан авах ажиллагааны зорилго нь баримт бичиг гаргуулан авах, шинжилгээнд дээж авах болон Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд заасан зөрчлийн шинжтэй эд зүйл, баримт бичиг хураан авах ажиллагааны зохицуулалттай тус тус давхардсан байх тул хасах;
- хуулийн төслийн 30, 31 дүгээр зүйлд заасан "үйл ажиллагаа, ашиглалтыг түр зогсоох", "үр дагаврыг арилгах арга хэмжээ авах" - тай холбоотой зохицуулалт нь хяналт шалгалтын тодорхой ажиллагаа биш, харин тус ажиллагааны үр дүнг харгалзан авах арга хэмжээ байх тул онцлог шинжийг нь харгалзан зохицуулалтыг сайжруулах;
- хуулийн төслийн 31 дүгээр зүйлд "... хохирлыг нөхөн төлүүлэх, зөрчлийг арилгах хүртэл хугацаанд үйл ажиллагаа, ашиглалтыг зогсоох..." гэж заасан нь зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд хамаарах зохицуулалт тул хасах;
- хуулийн төслийн 20 дугаар зүйлийн 20.6 дахь хэсэгт "... бусдад уяруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх" гэж, 26 дугаар зүйлийн 26.5 дахь хэсэгт "...эд хөрөнгө битүүмжлэх, эд зүйл, баримт бичиг хураан авах" гэж заасныг тус тус хасах;
- хуулийн төслийн 28 дугаар зүйлийн 28.1.4-т "Шинжээч шинжилгээний дүгнэлт гаргахдаа Шүүхийн шинжилгээний тухай хуульд заасан журмыг баримтлана" гэснийг " Шинжилгээ хийж, дүгнэлт гаргах журмыг Засгийн газар батална." гэж өөрчлөх.
- улсын байцаагчийн үйлдэх баримт бичгийн хэлбэрийг "мэдэгдэл, акт, албан шаардлага, дүгнэлт, зөвлөмж" гэж хуулийн төслийн 20 дугаар зүйлд тодорхойлсон боловч энэ нь өөр хоорондоо болон хэдийд, ямар зорилгоор гаргах талаарх зохицуулалттай зөрчилдөж, ойлгомжгүй байгааг анхаарах.

- хуулийн төслийн 36 дугаар зүйлийн 36.5-д “Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаанд мэргэжлийн болон олон нийтийн хяналтыг Хяналтын зөвлөл гүйцэтгэнэ.” гэж зааснаас “мэргэжлийн хяналт”- ыг хасах;
- хуулийн төслийн 39 дүгээр зүйлд заасан мэээллийн нэгдсэн сангийн мэдээллийг хууль хяналтын болон төрийн байгууллага хооронд солилцох боломжийг олгож, энэ талаар зохицуулалт тусгах нь зүйтэй;
- 2003 онд батлагдсан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг боловсруулах;
- Зөрчлийн тухай хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн зохицуулалтыг дахин нягталж, шийтгэлээс чөлөөлөх торгуулийн хэмжээг хүнд 10-5000, хуулийн этгээдэд 100-50.000 нэгж байхаар тогтоох;
- Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлд заасан шийтгэлээс чөлөөлөх зохицуулалтанд хамаарахгүй зөрчилд Донорын тухай хууль зөрчих(6.10 дугаар зүйл), Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль зөрчих (11.29 дүгээр зүйл), Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль зөрчих(15.30 дугаар зүйл) хамруулах асуудлыг судалж, шийдвэрлэх.
- төслийн 5.1.11-т заасныг зарчимд биш улсын байцаагчийн үүргийн зохицуулалтанд хамруулж, хуулийн төслийн 17 дугаар зүйлд тусгах;
- төслийн 11 дүгээр зүйл болон Дөрөвдүгээр бүлийн хоорондын уялдаа, давхардал, хийдлийг арилгаж, тодорхой томъёолох;
- төслийн 14, 17 дугаар зүйлүүд өөр хоорондоо агуулгын хувьд давхардсан, нэр томъёо зөрүүтэй байгааг хянах;
- төслийн 35 дугаар зүйлд заасан улсын байцаагчийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх баталгаа нь Төрийн албаны тухай хуулийн 59-62 дугаар зүйлд зааснаас дордуулсан байх тул анхаарч, нийцүүлэх, шаардлагаай нэмэлт нөхцөлийг тусгах;
- төслийн 37, 40 дүгээр зүйл агуулга болон зохицуулалтын хувьд давхардсан байх 37 дугаар зүйлийг хасах;
- төслийн 9.1.2-т заасан өргөдөл, гомдлыг зөрчлийн талаарх өргөдөл, гомдол хүлээн авах ажиллагаанаас зааглан зохицуулах нэмэлт зохицуулалт шаардлагатай байгааг анхаарах.

- Хуулийн төслийн 10.1 болон 10.2, 13.1 болон 14.1, 18.1 болон 18.3, 19.1 болон 19.2, 19.2.2 болон 14.8, 20.1, 20.2 дахь хэсэг болон 38, 40 дүгээр зүйлүүд агуулгын хувьд давхардсан байгааг анхаарч засах;
- Хуулийн төслийн бивэр болон дугаарлалтын алдааг засах.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛЫН ЖАГСААЛТ

1. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл. 2020 он.
2. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлал, танилцуулга. 2020 он.
3. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг дагаж нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төслүүд. 2020 он.
4. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд холбогдох байгууллагуудаас ирүүлсэн санал. 2020 он.

Хууль тогтоомж, Засгийн газрын тогтоол, тушаалын жагсаалт

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль;
2. Хууль тогтоомжийн тухай хууль;
3. Төрийн албаны тухай хууль;
4. Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хууль;
5. Зөрчлийн тухай хууль;
6. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль;
7. Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоол.

ТӨРИЙН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛД ХИЙСЭН ЗАРДЛЫН ТООЦООНЫ ТАЙЛАН

Төрийн хяналт шалгалтын тухай/Шинэчилсэн найруулга/ хуулийн төслийг¹ баталсан нөхцөлд түүнийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлыг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар батлагдсан Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийх аргачлал /цаашид "аргачлал" гэх/-ын дагуу тооцлоо.

Энэхүү үнэлгээний зорилго нь иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагад үүсэх зардлын ачааллыг тооцож, цаашид гарах ачааллыг багасгах санал боловсруулахад оршино.

Уг аргачлалын Ерөнхий зүйлийн 1.5-д заасан журмын дагуу зардлыг төрийн байгууллагын зардал, хуулийн этгээдийн зардал, иргэнд үүсэх зардал гэсэн гурван төрлөөр тооцдог боловч тус хуулийн төслөөр хувь хүн, хуулийн этгээдэд шинээр тодорхой зардал үүсгэхгүй бөгөөд төрийн байгууллагад зарим тодорхой зардал үүсгэхээр тусгасан байна.

Хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлыг тооцоход доор дурдсан нийтлэг зарчмыг баримтлан ажилласан:

- Төрийн байгууллагад хүлээлгэсэн үүрэг нэг бүрийг оновчтой тодорхойлох;²
- Үүрэг гүйцэтгэхэд зарцуулах хугацааг тогтооход бодитой хандах;³
- Бодит тоо баримт, мэдээлэлд тулгуурлах;⁴
- Аргачлалд заасан тооцоо хийх үе шатыг баримтлах.⁵

1. Хуулийн төслийн 21.4-т "Улсын байцаагчийн мэргэшлийн түвшинг 2 жил тутам үнэлэх бөгөөд Улсын байцаагчийн мэргэжлийн түвшинг үнэлэх журмыг тухайн салбарын асуудлыг эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална." гэж, 21.5-д "Хяналт шалгалтын байгууллагын дарга нь үйл ажиллагаа, мэргэшлийн түвшингийн үнэлгээний үр дүнг харгалзан улсын байцаагчийг зохих шатны сургалтад хамруулах, улсын байцаагчийн эрхийг түдгэлзүүлэх, цуцлах эсэх асуудлыг тухай бүр шийдвэрлэнэ." гэж тус тус заасан байна.

2019 оны 1 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс хэрэгжиж эхэлсэн Төрийн албаны тухай хуульд⁶ төрийн албан хаагчийг мэргэшүүлэх болон албан тушаалын сургалтанд хамруулахаар заасан байна.

¹ УИХ-ын гишүүн Ж.Ганбаатарын санаачилсан хуулийн төсөл,

² Зардлын тооцоог хийх аргачлалын 2.3, 4.3 дахь зохицуулалт.

³ Зардлын тооцоог хийх аргачлалын 2.4.4, 4.4 дэх зохицуулалт.

⁴ Зардлын тооцоог хийх аргачлалын 4.4.3.1 дэх зохицуулалт.

⁵ Зардлын тооцоог хийх аргачлалын 2.1, 4.1 дэх зохицуулалт.

⁶ www.legalinfo.mn

Төрийн албаны тухай хуулиас:

24 дүгээр зүйл. Мэргэшүүлэх багц сургалт

24.1. Мэргэшүүлэх багц сургалтын агуулга, хөтөлбөрийг тухайн албан тушаалын онцлог, хариуцсан ажил, гүйцэтгэх чиг үүргийг харгалзан төрийн албаны төв байгууллага, Засгийн газар хамтран батална.

24.2. Мэргэшүүлэх багц сургалтыг Засгийн газрын харьяа төрийн албаны сургалтын байгууллага хариуцан зохион байгуулна.

29 дүгээр зүйл. Албан тушаалын ажлын байрны сургалт

29.1. Иргэнийг төрийн албан тушаалд томилсны дараа богино болон дунд хугацааны сургалтад хамруулна.

29.2. Энэ хуулийн 29.1-д заасан сургалтыг Засгийн газрын харьяа төрийн албаны сургалтын байгууллага хариуцан зохион байгуулна.

29.3. Энэ хуулийн 29.1-д заасан сургалтын агуулга, хөтөлбөрийг төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газар тодорхойлно.

Улсын байцаагчийг зохих шатны сургалтанд хамруулах асуудлыг төрийн албаны шаталсан сургалтын тогтолцоонд хамруулан шийдвэрлэх боломжтой байх тул сургалтын чиглэлээр нэмэлт зардал гарахгүй хэмээн тооцож байна.

Албан хаагчдын мэргэжил, ур чадварыг үнэлэх асуудал нь төрийн байгууллагын зохион байгуулалтын үндсэн үүргийн нэг тул хуулийн төсөлд тусгасан улсын байцаагчийн мэргэжлийн ур чадварыг 2 жил үнэлэх ажлыг тухайн байгууллага өөрийн төсөв болон хүний нөөцийн хүрээнд зохион байгуулах боломжтой хэмээн үзэж байна.

2. Хуулийн төсөлд 36 дугаар зүйлийн 36.5-д мэргэжлийн хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаанд олон нийтийн хяналтыг хэрэгжүүлэх ажиллах чиг үүрэг бүхий Хяналтын зөвлөл ажиллахаар заасан байна.

Тус зөвлөл нь орон тооны бус 5-7 хүний бүрэлдэхүүнтэй байх бөгөөд гишүүдэд тодорхой урамшуулал олгохоор байна.

Иймд тус Зөвлөлийг ажиллуулахтай холбоотой тусгайлан орон тоо бий болгох шаардлагагүй бөгөөд зөвлөлийн ажлын албаны чиг үүргийг холбогдох мэргэжилтний чиг үүрэгт хамруулан хавсарган гүйцэтгүүлэх боломжтой байна.

Тус зөвлөл нь жилд 2 удаа хуралдах бөгөөд дүгнэлт, зөвлөмжийг хамтын хэлбэрээр гаргана.

Иймд зөвлөлийн гишүүдэд хагас жил тутам хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээтэй⁷ дүйцэхүйц хэмжээний урамшуулал олгоно гэж тооцвол жилд нэг гишүүнд 840,000 төгрөг, гишүүдэд нийт 4.200.000- 5.880.000 төгрөгний урамшуулал олгохоор байна.

3. Мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлэх талаар мэргэжлийн хяналтын байгууллагад үүрэг хүлээлгэсэн бөгөөд энэхүү үйл ажиллагааг Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн⁸ 23.1-т “Гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээллийн нэгдмэл байдлыг хангах, шалтгаан, нөхцөлийг тогтоох, урьдчилан сэргийлэх нэгдсэн бодлого боловсруулах, иргэнд шуурхай үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор хууль сахиулах, прокурор, шүүхийн захиргааны байгууллага нь гэмт хэрэг, зөрчлийн цахим мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлж, ашиглана.” гэж заасантай уялдуулан хэрэгжүүлэх боломжтой байна.

Өөрөөр хэлбэл, мэргэжлийн хяналтын байгууллага нь зөрчил шалган шийдвэрлэх эрх хэмжээний хүрээнд зөрчлийн талаарх мэдээллийн сан бүрдүүлэх үүрэгтэй бөгөөд энэ хүрээнд төрийн хяналт шалгалтын ажиллагаа, шийдвэрийг зөрчлийн мэдээллээс тусад нь бүртгэх тул тусгайлан төсөв зарцуулах шаардлагагүйгээр хэрэгжүүлэх боломжтой хэмээн үзэж байна.

-----oOo-----

⁷ Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 2020 оны 1 дүгээр сард 420,000 төгрөгөөр тогтоосон.

⁸ www.legalinfo.mn

**Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Ганбаатарын санаачилсан
Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын
төслийн хэлэлцүүлгээс гарсан санал**

д/д	Байгууллагын нэр	Санал
1	Байгаль орчныг хамгаалах төв ТТБ	1. Хуулийн төслийн 11 дүгээр зүйлд хяналт шалгалтын аргуудыг зааж өгсөн ба үүнд хүрээлэн байгаа орчны хяналтыг тусгасан. Хүрээлэн байгаа орчин буюу байгаль орчны хяналтын онцлог, хэлбэр, аргыг тодорхой зохицуулах. Мөн байгаль орчны хяналт шалгалтыг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, түүний харъяа байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлэх, эдгээр байгууллагын оролцоог хуулийн төсөлд тусгах саналтай байна.
2	Судлаач Т.Өлзийдэлгэр	1. Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр гучин гуравдугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийг "Ерөнхийлөгчид тодорхой бүрэн эрхийг зөвхөн энэ зүйлд заасан хүрээнд хуулиар олгож болно" гэж өөрчилсөн ба тус зүйлд Ерөнхийлөгч хянан шалгах үйл ажиллагаа явуулах бүрэн эрх тусгаагүй тул хуулийн төслийн 3.1 дэх "Ерөнхийлөгчийн хянан шалгах үйл ажиллагаа" гэсэн агуулгыг хасах; 2. Хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлийн 3.2 дахь хэсгийн "хуулиар" гэснийг "хууль, түүгээр эрх олгогдсоны дагуу батлагдсан дүрэм, журамд" гэж өөрчлөх; 3. Төлөвлөгөөт болон төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтыг нэг ижил арга барил ашиглан гүйцэтгэдэг бөгөөд төлөвлөгөөт шалгалтын хүрээнд мөн адил "хяналтын хуудас"-ыг ашигладаг тул хуулийн төслийн 4.1.5-г "удирдамж" гэж төлөвлөгөөт болон төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалт хийж гүйцэтгэхэд удирдлага болгох баримт бичгийг гэж өөрчлөн төслийн 4.1.6-г хасах; 4. Төлөвлөгөөт хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх тухай бүр ажлын хэсэг байгуулах шаардлага гардаггүй тул хуулийн төслийн 8.14 дэх хэсгийн "даргын тушаалаар" гэснийг "даргын тушаал, эсвэл удирдамжаар" гэж өөрчлөх; 5. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль шинэчлэгдэн батлагдсанаар түүнийг дагалдан журам, заавар, аргачлал гаргах шаардлагатай тул хуулийн төслийн 14 дүгээр зүйлд "Салбарын хяналт шалгалт явуулахтай холбогдсон журам, маягт, аргачлал, техникийн ерөнхий шаардлага, эрсдэлийн ангиллыг харгалзан хяналт шалгалт хийх журмыг тухайн салбар хариуцсан Засагийн газрын гишүүн батална". гэсэн агуулга бүхий заалт нэмэлт оруулах;
3	Гаалийн хяналтын байцаагч С.Сарангэрэл	1. Хуулийн төсөлд тусгагдсан "Хяналт шалгалт" гэсэн үйл ажиллагаа нь бусад хууль, тогтоомжид хэрэглэгдэж буй "Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ"-тэй агуулгын болон утгын зөрчлийг үүсгэж байгаа. Иймд "Хяналт" гэдэг үгийн агуулгын давхардлыг өөрчлөх, хууль тогтоомжид нэг мөр хэрэглэгдэх зохицуулалт хийх нь зүйтэй.

4	Судлаач М.Гэрэлчулуун	1. Хуулийн төслийн 15 дугаар зүйлийн 15.2-т "Хяналт шалгалтын дүнг шалгуулагч этгээдэд танилцуулж, тэмдэглэлийн хувийг өгнө" гэж тусгасан нь тодорхойгүй байх тул "Хяналт шалгалтын дүнг шалгуулагчийн эрх бүхий этгээдэд танилцуулж гарын үсэг зуруулан, тэмдэглэлийн хувийг өгнө." гэж өөрчлөх; 2. Хуулийн төслийн 15 дугаар зүйлийн 15.2-т "Шалгуулагчийн эрх бүхий этгээд хяналт шалгалтын дүнтэй танилцан гарын үсэг зурсан нь тухайн хяналт шалгалтын дүнг хүлээн зөвшөөрсөнд тооцох үндэслэл болохгүй." гэсэн өгүүлбэр нэмэх; 3. Хуулийн төслийн 16 дугаар зүйлд "16.6 Мэргэжлийн холбоодод хяналт шалгалтыг шилжүүлэх тохиолдолд Захиргааны ерөнхий хуулийн 52 дугаар зүйлд заасны дагуу Захиргааны гэрээ байгуулж ажиллана" гэж нэмэх; 4. Хуулийн төслийн "15 дугаар зүйл. "Хяналт шалгалтын дүгнэлт" гэж дугаарласан боловч "15 дугаар зүйл. Хяналт шалгалтын явцад илрүүлсэн зөрчлийг шийдвэрлэх" гэж давхардуулан дугаарласан байгааг анхаарч залруулах;
5	Цагдаагийн ерөнхий газар	1. Төслийн 3.3 дахь хэсгийг "Засгийн газар, төрийн захиргааны болон төрийн тусгай чиг үүрэг хэрэгжүүлдэг байгууллагаас тодорхой чиглэл, салбарын хүрээнд зохион байгуулах хяналт шалгалтын үйл ажиллагаа нь энэ хуульд нийцсэн байна." гэж өөрчлөх, Тодруулбал, Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 13 дугаар зүйл /Захиргааны хяналт/-д заасан хяналтын үүрэг гүйцэтгэхдээ Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль болон бусад хууль тогтоомжид заасан эрхийг эдлэхээр хуульчилсан тул түүнд нийцүүлэх; 2. Төслийн 9.7 дахь хэсэгт "Энэ зүйлийн 9.2 дахь хэсэгт заасан гомдол, мэдээлэлд Зөрчлийн тухай хуулиар зөрчилд тооцсон үйлдэл, эс үйлдэлтэй холбоотой гомдол, мэдээлэл хамаарахгүй.Хяналт шалгалтын байгууллага нь зөрчилтэй холбоотой гомдол, мэдээллийг Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд заасан журмын дагуу хүлээн авч шийдвэрлэнэ." гэж нэмэх; 3. Төслийн 23-29 дүгээр зүйлд заасан хяналт шалгалтын тодорхой ажиллагааны журмыг хяналт шалгалтын зорилготой уялдуулан дахин нягталж, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд заасан тодорхой ажиллагааны журмаас ялгаатай байдлаар тогтоох; 4. Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн "6.5 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн эсхүл эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр согтууруулах ундаа үйлдвэрлэсэн бол" гэснийг "үйлдвэрлэсэн нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол" гэж, гэснийг хасах; 5. Мөн төслийн 5 дугаар зүйлийн "5.15 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг, 6.2 дугаар зүйлийн 4, 11 дэх хэсэг, 6.5 дугаар зүйлийн 9, 14 дэх хэсэг, 6.18 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсэг, 7.9 дүгээр зүйлийн 8 дахь хэсэг," гэснийг хасах, дагалдан гарах уг хуулийн төсөлд заасан хасахаар оруулж ирж буй

		томъёолол нь үндсэн төрийн хяналт шалгалт явуулахдаа холбоотой хуулийн зорилгод нийцэж буй эсэхийг анхаарах.
6	Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар	1. Хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1 дэх заалтын "...хяналт шалгалт..." гэж иргэн, хуулийн этгээдийн явуулж байгаа үйл ажиллагаа, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ болон бараа бүтээгдэхүүн, ашиглаж байгаа барилга байгууламж, техник тоног төхөөрөмж, технологи нь хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний акт, стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээнд заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг дүгнэх, зөвлөн туслах, гарсан алдаа дутагдлыг арилгуулахад чиглэсэн арга хэмжээний цогцолборыг" ойлгоно гэж заасан боловч 6 дугаар зүйлийн 6.1-д хяналт шалгалтын зорилгыг тодорхойлохдоо "дүгнэх, зөвлөн туслах"-ыг орхигдуулсан, мөн хуулийн төслийн 20 дугаар зүйлийн агуулгаас үзэхэд хяналт шалгалтын үр дүнд заавал алдаа, дутагдал илрүүлсэн байх шаардлагатай гэж ойлгогдож байна. 2. Хуулийн төслийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1 дэх хэсгийн "...Хяналт шалгалтын байгууллага нь дараах үндэслэлээр төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлнэ..." гэсэн нь 9.1.1, 9.1.2, 9.2 дахь заалтын агуулгатай нийцэхгүй байх тул дахин хянаж томъёоллыг оновчтой болгох; 3. Хуулийн төслийн 10 дугаар зүйлд гүйцэтгэлийн хяналт шалгалтыг ямар зорилгоор, ямар хүрээнд, хэзээ хийхийг зохицуулсан боловч гүйцэтгэлийн хяналт шалгалт хийх шийдвэрийг хэн гаргах, удирдамжийг хэн батлах, ямар хугацаанд хийж гүйцэтгэх талаар тодорхой болгох /Төлөвлөгөөт болон төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтын үргэлжлэх хугацааг тодорхой заасан/;
7	Харилцаа холбооны зохицуулах хороо	1. Хуулийн төслийн 4.1.1-д заасан "хяналт шалгалт" гэдэгт "зохицуулалтын баримт бичиг, норматив баримт бичиг, тусгай зөвшөөрлийн нөхцөл шаардлага" гэж нэмэх, мөн хуулийн төслийн 6.1, 20.8, 20.9, 32.3.1, 32.3.2 зэрэг хэд хэдэн заалтуудад уг агуулга нь ялгаатай томъёолсон байгааг анхаарч уялдуулах 2. Хуулийн төслийн 4.1.3-д заасан "улсын байцаагч" тодорхойлолтын найруулга засах, 38 дугаар зүйл 40 дүгээр зүйлтэй давхцал үүсгэж байгаа тул нэгтгэж, засварлах,
8	Эрүүл мэнд, нийгмийн даатгалын ерөнхий газар	1. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 2 дугаар бүлгийн 32 дугаар зүйлийн "Мэргэжлийн хяналтын байгууллага" гэснийг "Төрийн хяналтын байгууллага", 34 дүгээр зүйлийн "Мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагч" гэснийг "Хяналтын байцаагч" гэж өөрчлөх хуулийн зохицуулалт нь мэргэжлийн хяналтын байгууллага харьяалагдах улсын байцаагчийн эрх, үүргийг тодорхойлсон зохицуулалтаар хязгаарлагдаж байсныг өөрчлөн нийт салбарын улсын хяналтын байцаагчдад хамаарах нийтлэг эрх, үүргийг тодорхойлж, улмаар улсын байцаагчид тавигдах шаардлагыг хуульчилж оруулах



МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Жамбалын ГАНБААТАР

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон,
Утас: 26-51-50, Факс: 26-38-02
E-mail: ganbaatarj@parliament.mn
<http://www.parliament.mn>

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТАМГЫН ГАЗРЫН
ЕРӨНХИЙ НАРИЙН БИЧГИЙН ДАРГА
Л.ӨЛЗИЙСАЙХАН ТАНАА

2020-05-01 № 3407

танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх

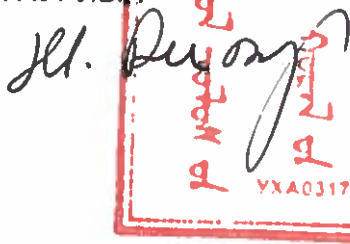
тов тогтоолгох тухай

Улсын Их Хурлын гишүүн би Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.3 дахь заалтад заасан бүрэн эрхийнхээ дагуу Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг санаачлан боловсруулж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэхээр хүргүүлж байна.

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл, түүний үзэл баримтлал, танилцуулга болон холбогдох бусад материалыг хавсаргасан болно.

Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасан журмын дагуу уг хуулийн төслийг Улсын Их Хурлын даргад өргөн мэдүүлэх хугацааг товлож өгөхийг хүсье.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН



Ж.ГАНБААТАР

000371



МОНГОЛ УЛС

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗАР

2020 он 05 дугаар
сарын 01-ны өдөр

Дугаар ХХ/1176

Улаанбаатар-12
Утас: 260817
Факс: 976-11-310011

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Ж.ГАНБААТАР ТАНАА

Хуралдааны тэмдэглэл
хүргүүлэх тухай

Таны санаачлан боловсруулж Засгийн газрын санал, дүгнэлт авахаар ирүүлсэн Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцсэн тэмдэглэлийг үүгээр хүргүүлж байна.

Монгол Улсын сайд,
Засгийн газрын Хэрэг
эрхлэх газрын дарга



Handwritten signature of L. Oyuun-Erdene.

Л.ОЮУН-ЭРДЭНЭ

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛЭЭС

Монгол Улсын Засгийн газрын 2020 оны 4 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуралдааны 28 дугаар тэмдэглэлд:

“ҮИИ.ХЭЛЭЛЦСЭН нь: Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Ганбаатарын санаачлан боловсруулсан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл

ШИЙДВЭРЛЭСЭН нь: Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Ганбаатарын санаачлан боловсруулсан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг хэлэлцээд дараахь саналыг хууль санаачлагчид уламжлахаар тогтов:

Улсын Их Хурлаас 2017 онд Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийг баталснаар төрийн хяналт шалгалт болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хэрэгжүүлэх журам нь ялгаатай бөгөөд уялдаатай байх тогтолцоог хуульчилсан болно. Монгол Улсын хариуцлагын тогтолцоо нь гэмт хэрэгт Эрүүгийн хуулиар, зөрчилд Зөрчлийн тухай хуулиар, төрийн албан хаагчид Төрийн албаны тухай хуулиар хариуцлага хүлээлгэх байдлаар хэрэгжиж байгаа бөгөөд харин төрийн хяналт шалгалт нь аливаа хэм хэмжээг мөрдүүлэх, түүнийг мөрдөөгүйгээс алдаа дутагдал гарч, хариуцлагын хэм хэмжээ үйлчилж эхлэхээс сэргийлэх зорилгоор хүн, хуулийн этгээдэд арга зүйн зөвлөгөө өгөх, туслалцаа үзүүлэх чиглэлээр хэрэгжих нь зүйтэй юм.

Төрийн хяналт шалгалтыг зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанаас өөр арга, зарчим, хэрэгслээр хийх нь зүйтэй гэсэн хуулийн төслийн гол үзэл баримтлалыг зарчмын хувьд дэмжиж дараахь саналыг хуулийн төсөл тусгуулах саналтай байна:

1. Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр хуулийн Гучин гуравдугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийг “Ерөнхийлөгчид тодорхой бүрэн эрхийг зөвхөн энэ зүйлд заасан хүрээнд хуулиар олгож болно” гэж өөрчилсөн бөгөөд тус зүйлд Ерөнхийлөгч хянан шалгах үйл ажиллагаа явуулах бүрэн эрх тусгаагүй тул хуулийн төслийн 3.1 дэх “Ерөнхийлөгчийн хянан шалгах үйл ажиллагаа” гэсэн агуулгыг хасах;

2. Санхүүгийн зохицуулах хороо, гааль, татвар, шударга өрсөлдөөн, онцгой байдлын зэрэг байгууллагуудын холбогдох салбарт хэрэгжүүлж байгаа төрийн хяналт шалгалт нь салбарын нарийн төвөгтэй, онцлог байдалтай уялдсан нарийвчилсан зохицуулалтыг холбогдох салбарын хуулиар тогтоосон байгааг хүлээн зөвшөөрөхийн зэрэгцээ нийтлэг байдлаар хэрэгжих төрийн хяналт шалгалтын нэгдмэл тогтолцоог эрх зүйн хүрээнд цаашид хадгалах, бэхжүүлэх чиглэлээр хуулийн төслийг боловсруулах нь зүйтэй байна. Үүнтэй холбоотойгоор хуулийн төслийн 3.3-т “Засгийн газар, төрийн захиргааны байгууллагаас тодорхой чиглэл, салбарын хүрээнд зохион байгуулах хяналт шалгалтын үйл ажиллагаа нь энэ хуульд нийцсэн байна” гэж тусгасан байна. Татварын албанаас үзлэг, тооллого хийх, ажлын зураг авалт хийх, бараа, бүтээгдэхүүн, ажлын байр битүүмжлэх зэрэг үйл ажиллагааг

2019 онд батлагдсан Татварын ерөнхий хуулиар зохицуулсан байдаг. Мөн Захиргааны ерөнхий хуулийн 3.4-т “энэ хуулийн 3.1.3, 3.1.4-т заасан харилцааг тухайлсан хуулиар, бусад захиргааны үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцааг энэ хуулиар зохицуулна” гэж заасны дагуу Татварын алба нь үйл ажиллагаандаа эдгээр хуулийг дагаж мөрддөг. Гэтэл хуулийн төсөлд Татварын ерөнхий хууль, Захиргааны ерөнхий хуулиар зохицуулсан харилцааг давхардуулан зохицуулсан зүйл, заалт тусгасан нь ойлгомжгүй байдал үүсгэх тул тухайлсан харилцааг зохицуулсан хуулийг дагаж мөрдөх байдлаар тусгах нь зүйтэй гэж үзэж байна;

3. Хуулийн төслийн 18 дугаар зүйл (Улсын байцаагчийн эрх олгох, цуцлах)-д “Улсын байцаагч, ахлах байцаагчийн эрхийг тухайн чиглэлийн Улсын ерөнхий байцаагч, Ерөнхий байцаагчийн эрхийг Засгийн газар, эсхүл хуульд заасан эрх бүхий этгээд олгоно, хуульд өөрөөр заагаагүй бол улсын байцаагчийн эрх олгох, түдгэлзүүлэх, сэргээх, цуцлах журмыг тухайн хяналтын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.” гэж нийтлэг байдлаар тусгасныг дээрх саналтай уялдуулан нарийвчлан тусгах;

4. Одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуульд хяналт шалгалтын талаарх төрийн захиргааны болон нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, бусад байгууллага, хуулийн этгээдийн бүрэн эрхийг зохицуулсан байх бөгөөд үүндээ дотоод хяналт шалгалтыг зохион байгуулах, журмыг батлах талаар зааж өгсөн байдаг. Хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлд хуулийн үйлчлэх хүрээг тодорхойлохдоо зарим байгууллага тухайлбал, төрийн захиргааны төв байгууллага, нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын хэрэгжүүлэх хяналт шалгалт болон дотоод хяналт шалгалтын асуудлыг орхигдуулсан байгааг анхаарах;

5. Энэ нь хуулийн төслийг зөвхөн мэргэжлийн хяналтын байгууллагын тогтолцоо, чиг үүргийг илүү тодотгон, мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагчийн үйл ажиллагаанд чиглэгдсэн зохицуулалттай мэт ойлгогдож байх тул төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэгч бүх салбарт нийтлэг хэрэглэгдэх хэм хэмжээг оновчтой тогтоох, хуулийн төслийн үйлчлэх хүрээнд аливаа хяналт шалгалтыг орхигдуулахгүй байхад анхаарах. Тухайлбал, хуулийн төслийн 4.1.-д “хяналт шалгалт” гэсэн нэр томъёоны тодорхойлолтод “Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн дагуу худалдан авах ажиллагааны улсын байцаагчийн хэрэгжүүлэх хяналт шалгалтын төрөл” хамаарахгүй байгааг анхаарч, уг асуудлыг нэмэх;

6. Хуулийн төслийн 3.1-д “Монгол Улсын Их Хурал, Ерөнхийлөгчийн хянан шалгах үйл ажиллагаа, Үндсэн хуулийн цэц, шүүх, прокурорын хяналт. болон төрийн аудитын үйл ажиллагааг тус тусын хуулиар зохицуулна” гэж тусгахдаа энэ хуулийн үйлчлэлд хамаарахгүй зарим салбарыг орхигдуулсан байна. Тухайлбал, тагнуулын болон үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаа нь өөр журмаар зохицуулагддаг харилцаа бөгөөд тагнуулын байгууллага хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлэхтэй холбоотой үйл ажиллагаа нь төрийн хяналт шалгалтын бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх харилцаанд хамаарахгүй юм. Мөн Захиргааны ерөнхий хуулийн 3.1.6-д зааснаар тус байгууллагын үндсэн чиг үүрэгтэй холбоотой харилцаа захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хамаардаггүй болохыг анхаарч хуулийн үйлчлэх хүрээг оновчтой тодорхойлох;

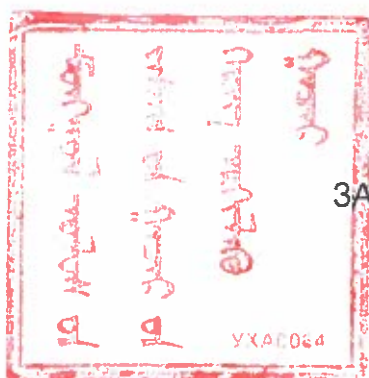
7. Хуулийн төслийн 4.1.1-д “хяналт шалгалт” гэж иргэн, хуулийн этгээдийн явуулж байгаа үйл ажиллагаа, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ болон бараа бүтээгдэхүүн, ашиглаж байгаа барилга байгууламж, техник тоног төхөөрөмж, технологи нь

хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний акт, стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээнд заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг дүгнэх, зөвлөн туслах, гарсан алдаа дутагдлыг арилгуулахад чиглэсэн арга хэмжээний цогцолборыг" ойлгоно гэж заасан боловч 6.1-д хяналт шалгалтын зорилгыг тодорхойлохдоо "дүгнэх, зөвлөн туслах"-ыг орхигдуулсан, мөн хуулийн төслийн 20 дугаар зүйлийн агуулгаас үзэхэд хяналт шалгалтын үр дүнд заавал алдаа, дутагдал илрүүлсэн байх шаардлагатай гэж ойлгогдож байгааг анхаарч, хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндсэн үзэл баримтлалыг хуулийн төслийг бүлэг тус бүрд баримтлах;

8. Хуулийн төслийн 30.1-д улсын байцаагч нь хяналт шалгалтын явцад хүний амь нас, эрүүл мэнд, хүрээлэн байгаа орчинд шууд, эсхүл шууд бусаар хор хохирол учруулж болзошгүй, эсхүл учруулж болох нөхцөл байдал үүсэж болзошгүй нөхцөл байдлыг илрүүлсэн бол ажил, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, үйл ажиллагааг бүхэлд нь эсхүл хэсэгчлэн, эсхүл барилга байгууламж, машин, тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн ашиглалтыг түр зогсооно" гэж заасан байна. Энэ заалт нь Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 2.2 дугаар зүйлийн 1.11 дэх заалтад зааснаар эрх бүхий албан тушаалтан нь эрх хязгаарлах арга хэмжээ хэрэгжүүлэхтэй холбоотой санал гаргасныг прокурор шийдвэрлэх эрхтэй байхаар зохицуулсантай зөрчилдөж байх тул хуулийн төслийг Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуультай нийцүүлэн боловсруулж, төрийн хяналт шалгалт, зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны ялгаа заагийг тодорхой тогтоох;

9. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулиар худалдан авах ажиллагааны улсын байцаагч үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд худалдан авах ажиллагааны улсын байцаагчийн бүрэн эрхэд хамаарах асуудлаар хяналт шалгалт хийх явцад бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд хүндрэл, ойлгомжгүй байдал үүсгэж байгаа хуулийн зохицуулалтыг залруулах өөрчлөлтийг хуулийн төслийг дагалдан гарах хуульд тусгах нь зүйтэй байна;

10. Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 8.1.4-т "энэ хуулийн 17, 18 дугаар зүйлд заасны дагуу хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөний үнэлгээ, зардлын тооцоог хийх" гэж заасны дагуу хуулийн төсөлд холбогдох үнэлгээ, тооцоо хийгдээгүй байгааг анхаарч, журмын дагуу үнэлгээ, тооцоог хийх, хуулийн төслийг найруулга зүй, үг үсгийн алдааг засах зэргээр хуулийн төслийн боловсруулалтыг сайжруулах талаарх холбогдох байгууллагуудаас ирүүлсэн саналыг хавсралтаар хүргүүлэх нь зүйтэй." гэжээ.



ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗАР

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ТӨРИЙН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ТУХАЙ /Шинэчилсэн найруулга/

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл.Хуулийн зорилт

1.1.Энэ хуулийн зорилт нь төрийн хяналт шалгалтын тогтолцоо, төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой нийтлэг харилцаа болон Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалтын эрх зүйн үндсийг тодорхойлоход оршино.

2 дугаар зүйл.Хяналт шалгалтын хууль тогтоомж

2.1.Монгол Улсын төрийн хяналт шалгалтын хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хууль болон эдгээр хуультай нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

2.2.Монгол Улсын олон улсын гэрээнд энэ хуульд зааснаас өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрдөнө.

3 дугаар зүйл.Хуулийн үйлчлэх хүрээ

3.1.Монгол Улсын Их Хурлын хянан шалгах үйл ажиллагаа, Үндсэн хуулийн цэц, шүүх, прокурор, тагнуулын байгууллагын болон үндэсний аюулгүй байдлыг хамгаалахтай холбоотой хяналт, төрийн аудитын үйл ажиллагааг тус тусын хуулиар зохицуулна.

3.2.Төрийн хяналт шалгалтын байгууллагын үйл ажиллагааг хуулиар тусгайлан зохицуулснаас бусад хяналт шалгалттай холбоотой нийтлэг харилцааг энэ хуулиар зохицуулна.

3.3.Засгийн газар, төрийн захиргааны болон тусгай чиг үүргийн байгууллагаас тодорхой чиглэл, салбарын хүрээнд зохион байгуулах хяналт шалгалтын үйл ажиллагаа нь энэ хуульд нийцсэн байна.

4 дүгээр зүйл.Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт

4.1.Энэ хуульд заасан дараах нэр томъёог доор дурдсан утгаар ойлгоно:

4.1.1."хяналт шалгалт" гэж иргэн, хуулийн этгээдийн явуулж байгаа үйл ажиллагаа, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ болон бараа, бүтээгдэхүүн, ашиглаж байгаа барилга байгууламж, техник тоног төхөөрөмж, технологи нь хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний акт, стандарт, техникийн зохицуулалт,

тохирлын үнэлгээнд заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг дүгнэх, зөвлөн туслах, гарсан алдаа дутагдалыг арилгуулахад чиглэсэн арга хэмжээний цогцолборыг;

4.1.2."төрийн хяналт шалгалтын байгууллага" гэж хуулиар төрийн хяналт шалгалтын бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхээр заасан төрийн байгууллага, эсхүл түүний тодорхой чиг үүргийг хуулийн дагуу шилжүүлэн авсан этгээдийг;

4.1.3."улсын байцаагч" гэж хуульд заасны дагуу төрийн хяналт шалгалт явуулах эрх авсан албан тушаалтныг;

5 дугаар зүйл.Төрийн хяналт шалгалтын зарчим

5.1.Төрийн хяналт шалгалт /цаашид "хяналт шалгалт" гэх/ хэрэгжүүлэхэд дараах зарчмыг баримтална:

5.1.1.хууль дээдлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх;

5.1.2.хүний амь нас, эрүүл мэнд, нийтийн болон орчны аюулгүй байдал нь бусад аливаа ашиг сонирхлоос илүүд байх;

5.1.3.хяналт шалгалт нь ил тод, шуурхай байх;

5.1.4.хяналт шалгалтын үйл ажиллагаа хараат бус, бие даасан байх;

5.1.5.эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны шийдвэр, үйл ажиллагаа нь хуульд нийцсэн, хөндлөнгийн нөлөөллөөс ангид байх;

5.1.6.хяналт шалгалттай холбоотой зардлыг улсын төсвөөс санхүүжүүлэх, хуульд зааснаас бусад тохиолдолд хяналт шалгалтын үйл ажиллагаатай холбоотой аливаа төлбөрийг шалгуулагч этгээдээс шаардахгүй байх;

5.1.7.шалгуулагч этгээдэд адил тэгш хандах, зөвлөн туслах, шалгуулагчийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхол, нэр төрийг хүндэтгэн харилцах;

5.1.8.хяналт шалгалтыг төлөвлөхдөө тухайн объект, үйл ажиллагааны эрсдэлийн ангиллыг үндэслэх;

5.1.9.хяналт шалгалтыг хуулиар эрх олгосон хяналт шалгалтын байгууллага, улсын байцаагч, эсхүл хуулийн дагуу эрх шилжүүлэн авсан этгээд хэрэгжүүлэх;

5.1.10.хяналт шалгалтыг ижил чиглэлээр давхардуулахгүй бөгөөд хяналт шалгалтын дүгнэлт, шинжилгээний дүнг хяналт шалгалтын болон зөрчил шалган шийдвэрлэх эрх бүхий байгууллага харилцан хүлээн зөвшөөрөх.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТ

6 дугаар зүйл.Хяналт шалгалтын зорилго

6.1.Хяналт шалгалтын зорилго нь хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний актын хэрэгжилт, стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг хянаж, хуульд заасны дагуу дүгнэлт

гаргах, мэргэжил, арга зүйн зөвлөгөө өгөх, алдаа дутагдлыг арилгуулах замаар болзошгүй аюул эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсооход оршино.

7 дугаар зүйл.Хяналт шалгалтын төрөл

7.1.Хяналт шалгалт нь ерөнхий, төлөвлөгөөт, төлөвлөгөөт бус, гүйцэтгэлийн гэсэн төрөлтэй байна.

7.2.Хяналт шалгалтын төрөл тус бүрийг хэрэгжүүлэх нийтлэг журмыг энэ хуулиар тогтооно.

7.3.Хяналт шалгалтын хамрах хүрээ, чиглэлийн онцлогоос хамаарч хяналт шалгалтын төрлийг холбогдох хуулиар өөрөөр тогтоож болно.

8 дугаар зүйл.Ерөнхий хяналт шалгалт

8.1.Ерөнхий хяналт шалгалтыг тодорхой салбар болон үйл ажиллагаа, үйлчилгээний чиглэлийг хамруулж байнгын буюу тасралтгүй хэрэгжүүлнэ.

8.2.Ерөнхий хяналт шалгалтыг тодорхой нэг хүн, эсхүл тодорхой нэг хуулийн этгээдэд чиглүүлэн явуулахыг хориглоно.

8.3.Ерөнхий хяналт шалгалтын удирдамжийг хууль, эсхүл хуулиар тусгайлан эрх олгосон эрх бүхий албан тушаалтан батална.

8.4.Хяналт шалгалтын байгууллага нь ерөнхий хяналт шалгалтаар илэрсэн алдаа дутагдал, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, залруулах, давтан гаргахгүй байх нийтлэг асуудлаар зөвлөмж гаргаж, хяналт шалгалтын хүрээнд хамаарах үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгч хүн, хууийн этгээдэд болон нийтэд мэдээлэх арга хэмжээ авч хэрэгжүүлнэ.

9 дүгээр зүйл.Төлөвлөгөөт хяналт шалгалт

9.1.Төлөвлөгөөт хяналт шалгалтыг тусгай удирдамжийн дагуу явуулна.

9.2.Тусгай удирдамжийг хяналт шалгалтын ерөнхий төлөвлөгөөнд үндэслэн хяналт шалгалтын байгууллагын дарга тухай бүр нь батлана.

9.3.Хуульд тусгайлан зааснаас бусад тохиолдолд хяналт шалгалтын байгууллага нь шалгалтын ерөнхий төлөвлөгөөг өмнөх жилийн 12 дугаар сарын 01-ний өдрийн дотор баталж, нийтэд мэдээлэх бөгөөд шалгуулах этгээдэд 10-аас доошгүй хоногийн өмнө шуудангаар, утсаар, эсхүл биечлэн мэдэгдсэн байна.

9.4.Шалгалтын ерөнхий төлөвлөгөөнд хяналт шалгалтын байгууллагаас тухайн жилд тусгай удирдамжийн дагуу явуулах хяналт шалгалтын зорилго, чиглэл, хүрээ, шалгалтанд хамруулах хүн, хуулийн этгээдийн нэр, шалгалтыг хэрэгжүүлэх хугацааг тусгах бөгөөд хэрэгжилтийг тухайн хяналт шалгалтын байгууллага хариуцна.

9.5.Төлөвлөгөөт хяналт шалгалт явуулах чиглэл, шалгалтанд хамруулах иргэн, хуулийн этгээдийг тогтоохдоо өмнөх жилийн төлөвлөгөөт шалгалтын дүн,

хяналт шалгалтын объект, үйл ажиллагааны эрсдэлийн ангилал, хяналт шалгалтын явцад илэрч байгаа нийтлэг алдаа дутагдал зэргийг харгалзан үзнэ.

9.6.Ерөнхий төлөвлөгөөнд үндэслэн тодорхой нэг асуудлаар дагнан хэрэгжүүлэх хяналт шалгалтыг тусгайлан төлөвлөж болно.

9.7.Хяналт шалгалтын объект, үйл ажиллагааны эрсдэлийг хүний амь нас, эрүүл мэнд, хүрээлэн байгаа орчин, нийгмийн аюулгүй байдалд учруулж болох хор хохирол, үр дагаврыг харгалзан бага, дунд, их хэмжээний гэж ангилах бөгөөд эрсдэлийн ангилалд хамааруулах шалгуур үзүүлэлтийг Засгийн газар тогтооно.

9.8.Энэ хуулийн 9.7-д заасан шалгуур үзүүлэлтийг үндэслэн эрсдэлийн ангилалд хамаарах объект, үйл ажиллагааны жагсаалт, хяналт шалгалтад хамруулах давтамжийн хугацааг харьяалах хяналтын чиглэл бүрээр хяналт шалгалтын байгууллагын дарга батална.

9.9.Хяналт шалгалтыг орон нутагт болон дагнасан чиглэлээр хэрэгжүүлдэг нэгжийн энэ хуулийн 9.8-д заасан төлөвлөгөөг дээд шатны байгууллага нь баталгаажуулсан байна.

9.10.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол тухайлсан объект, үйл ажиллагаанд хийх төлөвлөгөөт хяналт шалгалтын үргэлжлэх хугацаа ажлын 15 өдрөөс илүүгүй байх бөгөөд үүнд шалгалтын дүн гаргах хугацаа хамаарахгүй.

9.11.Төлөвлөгөөт хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүн, ахлагчийг тухайн хяналт шалгалтын байгууллагын даргын тушаалаар тухай бүр нь томилно.

9.12.Төлөвлөгөөт хяналт шалгалт хийхэд шалгуулагч хүн, хуулийн этгээдийн төлөөлөгчийг байлцуулах бөгөөд тухайн хүн, хуулийн этгээдийн төлөөлөгч ирээгүй нь уг хяналт шалгалтыг хойшлуулах үндэслэл болохгүй.

9.13.Хяналт шалгалтын байгууллага нь төлөвлөгөөт хяналт шалгалтын дүгнэлтийг үндэслэн энэ хуулийн 8.4-т заасан арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

10 дугаар зүйл.Төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалт

10.1.Хяналт шалгалтын байгууллага нь дараах үндэслэлээр төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлнэ:

10.1.1.осол аваар, халдварт өвчин, хордлого, гамшгийн зэрэг онцгой нөхцөл байдал үүссэн үед хүний амь нас, эрүүл мэнд, хүрээлэн байгаа орчинд шууд буюу шууд бусаар аюул учуулж болзошгүй эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх, ирлүүлэх, таслан зогсоох арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;

10.1.2.ажил, үйлдвэрлэл, үйчилгээ, барилга байгууламж, бараа бүтээгдэхүүний чанар, аюулгүй байдал нь хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний акт, холбогдох эрх бүхий байгууллагаас баталсан стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээнд нийцэж байгаа эсэхийг тодорхойлох;

10.2.Энэ хуулийн 10.1.2-т заасны дагуу төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалт явуулах үндэслэл нь иргэн, хуулийн этгээдийн өөрийнх нь хүсэлт, эсхүл бусад иргэний гомдол, мэдээлэл, эсхүл хуульд заасны дагуу тодорхойлолт гаргуулах эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны шийдвэр байна.

10.3.Энэ зүйлийн 10.2-т заасан гомдол, мэдээлэлд Зөрчлийн тухай хуулиар зөрчилд тооцсон үйлдэл, эс үйлдэлтэй холбоотой гомдол, мэдээлэл хамаарахгүй. Хяналт шалгалтын байгууллага нь зөрчилтэй холбоотой гомдол, мэдээллийг Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд заасан журмын дагуу хүлээн авч шийдвэрлэнэ.

10.4.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол тухайн объект, үйл ажиллагаанд хийх төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтын үргэлжлэх хугацаа ажлын 10 өдрөөс илүүгүй байх бөгөөд үүнд шалгалтын дүн гаргах хугацаа хамаарахгүй.

10.5.Энэ хуулийн 10.1-д зааснаас бусад үндэслэлээр төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалт явуулахыг хориглоно.

11 дүгээр зүйл.Гүйцэтгэлийн хяналт шалгалт

11.1.Гүйцэтгэлийн шалгалтыг өмнөх төлөвлөгөөт болон төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтын явцад илэрсэн алдаа дутагдалыг арилгуулах талаар хяналт шалгалтын байгууллагаас өгсөн албан шаардлагын биелэлтийг хянах зорилгоор явуулна.

11.2. Улсын байцаагч өгсөн албан шаардлагын хугацааг дуусмагц биелэлтийг бичгээр авч, гүйцэтгэлийн шалгалт хийх эсэх саналаа нэгжийн удирдлагад тавьж шийдвэрлүүлнэ.

11.3.Гүйцэтгэлийн хяналт шалгалтыг явуулах бол шалгуулагч этгээдэд ажлын хоёроос доошгүй хоногийн өмнө урьдчилан мэдэгдэнэ.

11.4.Албан шаардлагад тодорхой хугацаа заагаагүй бол төлөвлөгөөт хяналт шалгалт хийснээс хойш 6 сарын дотор гүйцэтгэлийн хяналт шалгалтыг явуулж болно.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТ ЯВУУЛАХ НИЙТЛЭГ ЖУРАМ

12 дугаар зүйл.Хяналт шалгалтын арга

12.1.Хяналт шалгалтыг дараах нийтлэг аргаар явуулна:

- 12.1.1.үзлэг хийж, хяналтын хуудсаар эрсдэлийг үнэлэх,;
- 12.1.2.тайлбар авах;
- 12.1.3.дээж авч шинжилгээнд хамруулах;
- 12.1.4.туршилт, хэмжилт, магадлал хийх;
- 12.1.5.мэдээлэл, баримт бичиг гаргуулан авах;
- 12.1.6.тэмдэглэл үйлдэн баримтжуулах;
- 12.1.7.хуульд заасан бусад арга.

11.2.Хяналт шалгалтын хамрах хүрээ, чиглэлийн онцлогоос хамаарч хяналт шалгалтын аргыг холбогдох хуулиар өөрөөр тогтоож болно.

13 дугаар зүйл.Хяналт шалгалтанд хориглох зүйл

13.1.Хяналт шалгалтыг явуулахад дараах зүйлийг хориглоно:

13.1.1.хуульд заасан үндэслэл, журмыг зөрчиж хяналт шалгалт хийх;

13.1.2.хяналт шалгалтыг урьдчилсан дүгнэлт гаргаж, түүнийгээ батлах замаар хэрэгжүүлэх;

13.1.3.хүний эрх, эрх чөлөө, нэр төр, алдар хүнд болон хуулийн этгээдийн хууль ёсны ашиг сонирхол, ажил хэргийн нэр хүндэд хохирол учруулах хууль бус арга хэрэглэх;

13.1.4. хувь хүн, хуулийн этгээдийн болон хяналт шалгалтын нууцыг задруулах;

13.1.5.албан тушаалын давуу байдлаа ашиглан шалгуулагч хүн, хуулийн этгээдэд аливаа дарамт шахалт үзүүлэх, эсхүл түүнээс хөнгөлөлт, үйлчилгээ, шан харамж авах;

13.1.6.улсын байцаагчийн эрхгүй, эсхүл хяналт шалгалт хийх эрх олгогдоогүй этгээд хэрэгжүүлэх.

13.1.7.хуульд заасан бусад.

13.2.Хууль тогтоомжид зааснаас бусад тохиолдолд шалгуулагч этгээдээс баримт бичиг, төлбөр, хураамж шаардахыг хориглоно.

13.3.Хяналт шалгалттай холбоотой дүгнэлт, шийдвэр эцэслэн гараагүй байхад хүний нэр төр, алдар хүнд, хуулийн этгээдийн ажил хэргийн нэр хүндэд харш аливаа мэдээ, мэдээллийг олон нийтэд тараахыг хориглоно.

14 дүгээр зүйл.Хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх нийтлэг журам

14.1. Хяналт шалгалтыг хууль, эсхүл хяналт шалгалтын төлөвлөгөө, эсхүл албан шаардлагын хүрээнд бүрэн, эсхүл хэсэгчилсэн хэлбэрээр удирдамжийн дагуу зохион байгуулна.

14.2.Хяналт шалгалтын удирдамжинд хяналт шалгалтын чиглэл, төрлөөс хамаарч шалгах асуудал, хэрэглэх аргыг тодорхой заасан байна.

14.3.Хяналт шалгалтыг мэдээлэлд суурилсан хэлбэрээр хялбаршуулсан журмаар явуулж болно.

14.4.Хяналт шалгалтыг хялбаршуулсан журмаар зохион байгуулах журмыг энэ хуульд нийцүүлэн тухайн хяналт шалгалтын асуудлыг эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

14.5.Хяналт шалгалтын байгууллага, улсын байцаагч нь хуулийг чанд сахиж, хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэж, үндэс, угсаа, хэл, арьсны өнгө, нас, хүйс, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин

шүтлэг, үзэл бодол, боловсролоор нь ялгаварлахгүйгээр хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах үүрэгтэй.

14.6.Улсын байцаагч нь хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу хүн, хуулийн этгээдийн эрхийг хязгаарлах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх тохиолдолд арга хэмжээ авах болсон үндэслэл, шалтгааныг тухайн этгээдэд мэдэгдэж, эрх, үүрэг болон гомдол гаргах журмын тайлбарлаж өгөх үүрэгтэй.

14.7.Улсын байцаагч хяналт шалгалт явуулахдаа бусадтай хүндэтгэлтэй харьцаж, зүй бус үг хэллэг хэрэглэхгүй байж, өөрийн шаардлагыг үндэслэлтэй, ойлгомжтой хэлбэрээр илэрхийлэх үүрэгтэй.

14.8.Улсын байцаагч үүргээ хэрэгжүүлэхдээ өөрийн албан тушаал, нэрийг хэлж, албаны үнэмлэхийг үзүүлнэ.

14.7.Улсын байцаагч үүргээ гүйцэтгэх үедээ дууны, дуу-дүрсний бичлэг хийх, бусад шаардлагатай техник хэрэгсэл, багаж ашиглаж болно.

14.8.Улсын байцаагч нь хяналт шалгалт хийх объектод саадгүй нэвтэрнэ.

14.9.Улсын байцаагч нь хяналт шалгалт хийхдээ шаардлагатай байр танхим, техник хэрэгслийг шалгуулагч этгээдээс гаргуулж болно.

14.10.Хяналт шалгалтыг шалгуулагч этгээдийн үйл ажиллагаанд аль болох саад учруулахгүйгээр зохион байгуулна.

14.11.Хяналт шалгалтын ажиллагаанд хяналт шалгалтын бүрэлдэхүүнээс өөр хүн оролцуулах, байлцуулахыг хориглоно.

14.12.Хяналт шалгалтыг шалгуулагч этгээдийн эрх бүхий албан тушаалтан, эсхүл төлөөлөх эрх бүхий албан тушаалтныг байлцуулан тогтоосон хугацаанд бүрэн гүйцэд хийнэ.

14.13.Хяналт шалгалтын явцад илэрсэн алдаа дутагдлыг таслан зогсоох, түүний шалтгаан, нөхцөлийг арилгах арга хэмжээг холбогдох хуульд заасны дагуу авч хэрэгжүүлнэ.

14.14.Улсын байцаагч нь шалгуулагч этгээдээс авсан баримт бичиг, шинжилгээний дээж, нотлох баримтын бүрэн бүтэн, аюулгүй байдлыг хариуцна.

14.15.Хяналт шалгалтын явцад мэргэжлийн байгууллага, шинжээч, шинжилгээний байгууллагаар дүгнэлт гаргуулж болно.

14.16.Улсын байцаагч нь хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх явцдаа холбогдох хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний акт, стандартыг сурталчилж, шалгуулагч этгээдэд эрсдэлийн ангиллыг танилцуулж, эрсдэлийг бууруулах талаар мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өгнө.

14.17.Шалгуулагч этгээдийн зүгээс хяналт шалгалтын ажилд саад учруулах, шаардлагатай баримт материалыг гаргаж өгөхгүй байх, хяналт шалгалтын дүнг

хүлээн зөвшөөрөөгүй нь хяналт шалгалтын ажиллагааг зогсоох, хойшлуулах үндэслэл болохгүй.

14.18.Шаардлагатай бол хяналт шалгалтын бүрэлдэхүүнд төрийн болон төрийн бус мэргэжлийн байгууллага, мэргэжилтэн, шинжээч, иргэн, хэвлэл мэдээлийн ажилтныг оролцуулж болно.

15 дугаар зүйл.Хяналт шалгалтын дүгнэлт

15.1.Улсын байцаагч, эсхүл хяналт шалгалтын ажлын хэсгийн ахлагч хяналт шалгалтын мэдээ, баримт материалд үндэслэн хяналт шалгалтын дүгнэлтийг гаргана.

15.2.Хяналт шалгалтын дүгнэлтэнд хяналт шалгалтын зорилго, үндэслэл, илэрсэн алдаа дутагдал, авах арга хэмжээний талаарх зөвлөмж болон өгөх үүрэг даалгавар, авах арга хэмжээний талаар заасан байна. Хяналт шалгалтын дүгнэлтийг шалгуулагч этгээдэд танилцуулж, тэмдэглэлийн хувийг өгнө.

15.3. Улсын байцаагч шаардлагатай гэж үзвэл хяналт шалгалтын дүгнэлтийг үндэслэн дараах арга хэмжээг авч болно:

15.3.1.шалгуулагчийн ажил, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, машин, барилга байгууламж, тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн ашиглалтыг түр зогсоох;

15.3.2.ариутгах, хоргүйжүүлэх, цэвэршүүлэх, засвар үйлчилгээ хийх, бараа, бүтээгдэхүүнийг борлуулахыг хориглох, зах зээлээс буцаан татахыг шалгуулагчид даалгаж, энэ талаар олон нийтэд зарлан мэдээлэх;

15.3.3.шаардлага хангахгүй бараа, бүтээгдэхүүнийг хураан авах, устгах, эсхүл зохих шаардлагад харшлахгүй бол өөр зориулалтаар ашиглах шийдвэр гаргах;

15.4.Үйл ажиллагаа, ашиглалтын түр зогсоох хугацааг улсын байцаагчийн мэдэгдэлд заана. Үйл ажиллагаа, ашиглалтыг түр зогсоох хугацааг хяналт шалгалтаар илрүүлсэн алдаа дутагдлыг засах боломжит хамгийн богино хугацааг харгалзан тогтоох бөгөөд 30 хоногоос хэтрэхгүй байна.

15.5.Шалгуулагч заасан хугацаанаас өмнө алдаа дутагдлыг зассан бол улсын байцаагч түүнд холбогдох үйл ажиллагаа, ашиглалтыг түр зогсоох шийдвэрээ цуцлана.

15.6.Энэ хуулийн 15.3.2, 15.3.3-т заасан арга хэмжээний зардлыг шалгуулагч этгээд хариуцна.

15.7.Улсын байцаагчийн даалгаврыг биелүүлээгүй, эсхүл энэ арга хэмжээний зардлыг тогтоосон хугацаанд төлөөгүй бол холбогдох хууль тогтоомжид заасан хариуцлагыг хүлээлгэнэ.

15.8.Тухайн хүн, хуулийн этгээдэд хариуцлага хүлээлгэсэн нь энэ хуулийн 15.3, 15.6-д заасан үүрэг, зардлаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй.

16 дугаар зүйл.Хяналт шалгалтын явцад илрүүлсэн

зөрчлийг шийдвэрлэх

16.1.Хяналт шалгалтын явцад Зөрчлийн тухай хуульд заасан зөрчил илэрсэн тохиолдолд Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн дагуу шийдвэрлэх, эсхүл шийдвэрлүүлэхээр холбогдох эрх бүхий байгууллагад шилжүүлнэ.

16.2.Хяналт шалгалтын явцад цуглуулж, бэхжүүлсэн баримтыг зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд нотлох баримт болгон эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд зохих журмын дагуу хүргүүлнэ.

17 дугаар зүйл.Хяналт шалгалтын хүрээнд хамтран ажиллах

17.1.Хяналт шалгалтын байгууллага, улсын байцаагчийн хяналт шалгалтын ажиллагаанд төрийн бүх шатны байгууллага, албан тушаалтан туслалцаа үзүүлж хамтран ажиллах, уг ажиллагааг явуулах бололцоогоор хангаж ажиллах үүрэгтэй.

17.2.Хяналт шалгалтын бүрэлдэхүүнд төрийн болон төрийн бус мэргэжлийн бусад байгууллага, шинжээч, шинжилгээний байгууллага, иргэнийг татан оролцуулж болно.

17.3.Хяналт шалгалтын байгууллага, улсын байцаагчийн хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэхэд нь иргэн, хуулийн этгээд дэмжлэг, туслалцаа үзүүлж, хамтран ажиллана.

17.4.Тодорхой салбар, чиглэлийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх чиг үүргийг мэргэжлийн холбоодод Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан журмаар шилжүүлж болно.

17.5.Мэргэжлийн холбоодод шилжүүлэх хяналт шалгалтын чиглэл болон мэргэжлийн холбоодод тавигдах шаардлагыг Засгийн газар батална.

18 дугаар зүйл.Улсын байцаагчийн нийтлэх эрх, үүрэг

18.1.Улсын байцаагч нь Төрийн албаны тухай хуульд зааснаас нийтлэг эрх, гадна дараах нийтлэг эрх, үүргийг хэрэгжүүлнэ:

18.1.1.хууль тогтоомжоор болон түүнийг үндэслэн төрийн эрх бүхий байгууллагаас удирдлагын тодорхой салбарт нийтээр дагаж мөрдөхөөр тогтоосон тусгай журмын биелэлтэд хяналт тавих;

18.2.2.хяналт шалгалт хийх объектод саадгүй нэвтрэн орох;

18.2.3.хяналт шалгалтын ажилд шаардлагатай хуулиар хориглосноос бусад мэдээ, судалгаа, тайлбар, тодорхойлолт, бусад баримт бичгийг холбогдох хүн, хуулийн этгээд, албан тушаалтнаас үнэ төлбөргүй гаргуулан авах;

18.2.4. хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу шалгуулагчийн ажил, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, барилга, байгууламж, машин, тоног төхөөрөмжийн ашиглалтыг зогсоох, бараа, бүтээгдэхүүнийг борлуулахыг хориглох, хураан авах, устгах шийдвэр гаргаж, олон нийтэд зарлан мэдээлэх;

18.2.5.хяналт шалгалтын явцад илэрсэн алдаа дутагдлыг таслан зогсоох, түүний шалтгаан нөхцөлийг арилгах, учирч болох хор хохирлыг

гаргуулахгүй, нэмэгдүүлэхгүй байх зорилгоор хүн, хуулийн этгээд, албан тушаалтанд шаардлага тавьж, хугацаатай үүрэг даалгавар өгч биелэлтийг хангуулах;

18.2.6.амь нас, эрүүл мэнд, аюулгүй байдлаа аливаа халдлагаас хамгаалах, өөрийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалуулах, зөрчигдсөн тохиолдолд гомдол гаргаж шийдвэрлүүлэх;

18.2.7.хууль тогтоомжийг чанд сахих, хөндлөнгийн нөлөөнд үл автан албан үүргээ үнэнчээр гүйцэтгэх, төр, хүн, хуулийн этгээдийн хууль ёсны ашиг сонирхол, нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг хүндэтгэх;

18.2.8.өөртэйгээ болон эхнэр, нөхөр, гэр бүлийн бусад гишүүн, садан төрлийн хүмүүст холбогдох асуудлыг шалгахаас татгалзах, ашиг сонирхлын зөрчилд орж болох нөхцөл байдлыг мэдэгдэх, түүнээс татгалзах замаар урьдчилан сэргийлэх;

18.2.9.улсын байцаагч хийсэн хяналт шалгалт, гаргасан шийдвэрийнхээ үндэслэл, нотолгооны үнэн зөвийг бүрэн хариуцах;

18.2.10.хуульд заасны дагуу Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага оногдуулах;

18.2.11.хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

18.3 Улсын байцаагчийн тодорхой бүрэн эрхийг холбогдох хуулиар тогтооно.

18.4.Улсын ерөнхий байцаагч, улсын ахлах байцаагч энэ хуулийн 18.2-т заасан нийтлэг бүрэн эрхээс гадна дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

18.4.1.төлөвлөгөөт болон төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтын удирдамжийг батлах;

18.4.2.улсын байцаагчийн үйл ажиллагаа болон хяналт шалгалттай холбогдуулан гаргасан гомдлыг хянан шийдвэрлэх;

18.4.3.хяналт шалгалт явуулах улсын байцаагч, эсхүл ажлын хэсгийг томилох, шаардлагатай бол чөлөөлөх, өөрчлөх.

18.5.Улсын байцаагч албаны үнэмлэх, хувийн дугаар бүхий таних тэмдэгтэй байна.

18.6.Улсын байцаагч албан үүргээ гүйцэтгэх үедээ таних тэмдэг, албаны үнэмлэхээ бусдаас нуух үйлдэл хийхийг хориглоно.

18.7.Улсын байцаагчийн шаардлагыг тухайн хүн, хуулийн этгээд биелүүлэх үүрэгтэй.

18.8.Улсын байцаагчийн шаардлагыг биелүүлээгүй, эсэргүүцсэн, эсхүл хуулийн дагуу явуулж байгаа ажиллагаанд нь саад учруулсан бол албадан гүйцэтгэж, гэм буруутай этгээдэд хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

19 дүгээр зүйл. Улсын байцаагчийн эрх олгох, цуцлах

19.1.Улсын байцаагч, ахлах байцаагчийн эрхийг тухайн чиглэлийн Улсын ерөнхий байцаагч, Улсын ерөнхий байцаагчийн эрхийг Засгийн газар, эсхүл хуульд заасан эрх бүхий этгээд олгоно.

19.2.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол улсын байцаагчийн эрх олгох, түдгэлзүүлэх, сэргээх, цуцлах журмыг тухайн хяналт шалгалтын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

20 дугаар зүйл.Улсын байцаагчид тавигдах шаардлага

20.1.Улсын байцаагчийн үйл ажиллагааны үр дүнг Төрийн албаны тухай хуульд заасны дагуу үнэлж, дүгнэнэ.

20.2.Улсын байцаагч нь тусгай сургалтанд хамрагдсан байна.

20.3.Хуульчийн мэргэжлийн шалгалтанд тэнцсэн бол энэ хуулийн 20.2-т заасан сургалтаас чөлөөлөх үндэслэл болно.

20.4.Улсын байцаагчийн мэргэшлийн түвшинг 2 жил тутам үнэлэх бөгөөд Улсын байцаагчийн мэргэжлийн түвшинг үнэлэх журмыг тухайн салбарын асуудлыг эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

20.5.Хяналт шалгалтын байгууллагын дарга нь үйл ажиллагаа, мэргэшлийн түвшингийн үнэлгээний үр дүнг харгалзан улсын байцаагчийг зохих шатны сургалтад хамруулах, улсын байцаагчийн эрхийг түдгэлзүүлэх, цуцлах эсэх асуудлыг тухай бүр шийдвэрлэнэ.

21 дүгээр зүйл.Улсын байцаагчийн хяналтын баримт бичиг

21.1.Улсын байцаагч нь хяналт шалгалтын чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ дүгнэлт, зөвлөмж, мэдэгдэл, албан шаардлага гаргана.

21.2.Улсын байцаагчийн хяналтын баримт бичгийн бусад төрлийг хуулиар тогтоож болно.

21.3.Улсын байцаагчийн хяналтын баримт бичиг хууль ёсны үндэслэлтэй, хуульд заасан шаардлагыг хангасан байна.

21.4.Улсын байцаагчийн хяналтын баримт бичгийн загварыг хуульд нийцүүлэн тухайн асуудлыг эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

21.5. Зөвлөмжийг шалгуулагч этгээдийн үйл ажиллагаа, объект, бүтээгдэхүүн, ажил, үйлчилгээг үнэлэн эрх зүйн болон мэргэжлийн зөвлөгөө өгсөн, эсхүл хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний акт, стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээ зөрчигдөж болзошгүй гэж үзвэл шалтгаан, нөхцөлийг арилгуулах талаар санамж өгөх чиглэлээр гаргана.

21.6.Дүгнэлтээр барилга, байгууламж, бараа бүтээгдэхүүн, ажил, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний чанар аюулгүй байдал нь хууль тогтоомж, захиргааны

хэм хэмжээний акт, стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг тодорхойлно.

21.7.Мэдэгдэлийг бараа, тээврийн хэрэгслийг хяналтанд хамруулахаар түр саатуулах, эсхүл барааг буцаах, эсхүл шалгуулагч этгээдийн үйл ажиллагаа болон барилга байгууламж, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний машин механизм, тоног төхөөрөмжийн ашиглалтыг түр зогсоох, шаардлага хангаагүй бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан борлуулахыг хориглох, шаардлагатай зүйлийг ариутгах, хоргуйжүүлж цэвэршүүлэх тохиолдолд гаргана.

21.8.Албан шаардлагыг хяналт шалгалтаар илэрсэн алдаа дутагдал, түүний шалтгаан нөхцөлийг арилгах талаар холбогдох хүн, хуулийн этгээд, албан тушаалтанд шаардлага тавьж, хугацаатай үүрэг даалгавар өгч биелэлтийг хангуулах чиглэлээр гаргана.

21.9.Улсын байцаагчийн хяналтын баримт бичгийг үндэслэлгүй гэж үзвэл өөрөө, эсхүл түүний дээд шатны албан тушаалтан хүчингүй болгож, эсхүл өөрчилж болно.

22 дугаар зүйл.Хяналтын баримт бичигт тавигдах ерөнхий шаардлага

22.1.Хяналтын баримт бичгийг хэвлэмэл хуудсан дээр үйлдэх бөгөөд хяналтын баримт бичиг бүрт нэгдсэн дугаартай байна.

22.2.Хяналтын баримт бичиг нь Захиргааны ерөнхий хуулийн 40.2-т заасан шаардлагыг хангасан байна.

22.3.Хяналтын баримт бичигт тогтоогдсон бодит нөхцөл байдал, илэрсэн алдаа дутагдал, түүнд холбогдох хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний акт, стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний заалтыг нарийвчлан тусгана.

22.4.Хяналт шалгалтын тэмдэглэл, улсын байцаагчийн дүгнэлт, албан шаардлага, мэдэгдэл, шалгуулагч этгээдэд танилцуулж гарын үсэг зуруулна. Шагуулагч гарын үсэг зурахаас татгалзсан бол энэ тухай тайлбарыг бичүүлнэ. Тайлбар бичихээс татгалзвал улсын байцаагч тайлбар бичнэ.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ТОДОРХОЙ АЖИЛЛАГАА ЯВУУЛАХ ЖУРАМ

23 дугаар зүйл.Үзлэг хийх

23.1.Улсын байцаагч нь үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, бараа бүтээгдэхүүн, барилга, байгууламж, техник тоног төхөөрөмж нь хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний акт, стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээнд заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг тодруулах зорилгоор ажлын байр, агуулах, эд зүйл, баримт бичигт үзлэг хийнэ.

23.2.Үзлэгийг хяналтын хуудсанд заасан нөхцөлийг тодруулах журмаар гүйцэтгэнэ.

23.3.Үзлэг хийхэд эзэмшигчийг байлцуулна. Эзэмшигчийг оролцуулах боломжгүй бол хөндлөнгийн гэрчийг байлцуулах, эсхүл гэрэл зураг, дуу-дүрсний бичлэгээр бэхжүүлж болно.

23.4.Үзлэг хийх үед хуулиар хориглосон зүйл илэрвэл хураан авч, тэмдэглэлд тусгана.

23.5.Үзлэг хийх явцад хүний амь нас, эрүүл мэндэд аюул, орчинд хөнөөл учруулж болзошгүй тэсэрч дэлбэрэх болон химийн хортой бодис, бусад эд зүйл байна гэж үзвэл холбогдох мэргэжилтнийг оролцуулж болно.

23.6.Үзлэг хийх явцад шаардлагатай бол шинжилгээнд зориулж дээж авах, эд зүйл, баримт бичиг хураан авах ажиллагааг явуулж болно.

23.7.Үзлэг хийлгэхээс татгалзсан, эсэргүүцэл үзүүлсэн бол үзлэгийг албадан гүйцэтгэнэ.

24 дүгээр зүйл.Тайлбар авах

24.1.Улсын байцаагч хяналт шалгалттай холбоотой асуудлаар хүн, хуулийн этгээдийн төлөөлөгч, удирдах болон бусад албан тушаалтнаас тайлбар авч болно.

24.2.Улсын байцаагч тайлбарыг тухайн хүний байгаа газарт, эсхүл хяналт шалгалтын байгууллагад урьж ирүүлэн авч болно.

24.3.Тайлбарыг асуулт асуух, хариулт авах хэлбэрээр авах бөгөөд хүсвэл тайлбар өгч байгаа хүн тайлбараа бичгээр өгч болно.

24.4.Тайлбарыг тэмдэглэлээр бэхжүүлэх бөгөөд тайлбар авсан он, сар, өдөр, эхэлсэн дууссан хугацаа, тайлбар авсан газрыг тодорхой тусгаж, тайлбар аван улсын байцаагч болон тайлбар өгсөн хүн гарын үсэг зурна.

24.5.Тухайн хүн тайлбар өгөхөөс татгалзсан бол энэ тухай тэмдэглэлд тусгана.

25 дугаар зүйл.Бичиг баримт, мэдээлэл гаргуулан авах

25.1.Улсын байцаагч нь хяналт шалгалтад шаардлагатай баримт бичгийг шалгуулагч, эсхүл түүний эрх бүхий албан тушаалтнаар гарын үсэг зуруулан хүлээн авч, шалгалт дууссаны дараа албан ёсоор хүлээлгэж өгнө. Шаардлагатай бол нотлох баримт болгохоор хувилуулж авч болно.

25.2.Хүн, хуулийн этгээд, албан тушаалтан улсын байцаагчийн даалгаварт заасан хугацаа, хэлбэрийн дагуу мэдээлэл, баримт бичгийг гарган өгч, нууцыг хадгална.

25.3.Баримт бичиг, мэдээлэл эргэлзээ төрүүлбэл хуульд заасан арга хэрэгслийг ашиглан түүний бодит нөхцөл байдлыг шалган тогтооно.

26 дугаар зүйл.Шинжилгээнд зориулж дээж авах, шинжилгээ хийлгэх

26.1.Шинжилгээ хийх зорилгоор эд зүйл, баримт бичиг, ургамал, мал амьтнаас хэв загвар, дээж авч болно.

26.2.Шинжилгээнд зориулж хэв загвар, дээж авах ажиллагаанд мэргэжилтнийг оролцуулж болно.

26.3.Орчин тойрондоо аюул учруулж болзошгүй мал, амьтан, тэсэрч дэлбэрэх, хорт бодис, бусад байдлаар аюул учруулж болзошгүй эд зүйлээс хэв загвар, дээж авахдаа аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээг урьдчилан авна.

26.4.Хяналт шалгалтын явцад дээж авах бол улсын байцаагч тусгайлан акт бичих бөгөөд түүнд дараах зүйлийг тусгана:

26.4.1.дээж авах тухай акт бичсэн он, сар, өдөр, газар;

26.4.2.шалгуулагч этгээдийн нэр, хаяг;

26.4.3.дээж авахад байлцсан шалгуулагч этгээдийн төлөөлөгчийн нэр, албан тушаал;

26.4.4.дээж авсан улсын байцаагчийн эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэр, албан тушаал;

26.4.5.дээж авах үндэслэл, шаардлага;

26.4.6.импортолсон улс болон үйлдвэрлэгчийн нэр;

26.4.7.дээж авсан хугацаа, бүтээгдэхүүний нэр, төрөл, савлалт, цувралын дугаар, үйлдвэрлэсэн болон хадгалалтын дуусах хугацаа, нийт импортолсон болон дээж авсан тоо хэмжээ, дээжийн үнэ.

26.5.Энэ хуулийн 26.4-т заасан актыг гурван хувь үйлдэх бөгөөд шалгуулагч этгээд болон итгэмжлэгдсэн лабораторид тус тус нэг хувийг өгч, үлдэх хувийг шалгалтын хувийн хэрэгт хавсаргана.

26.6.Улсын байцаагч холбогдох журмын дагуу дээж авч тухайн дээжийн бүрэн бүтэн байдал, ариун чанар, хадгалалтын горимыг хангана.

26.7.Шалгуулагч этгээд дээж авах явцад байлцаж санал, гомдол гаргах эрхтэй.

26.8.Дээж, загвар авснаар шалгуулагч этгээдийн үйлдвэрлэлийн горимын хэвийн үйл ажиллагаа алдагдах тохиолдолд түүнийг шинжилсэний дараа буцаан олгоно.

26.9.Хяналт шалгалтын байгууллага шинжилгээнд авах дээжийн үнийг төлөх бөгөөд тухайн бүтээгдэхүүний үнийг тодорхойлох аргачлалыг санхүүгийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална. Бүтээгдэхүүний үнийг тодорхойлохдоо тухайн бүтээгдэхүүний сүүлийн зургаан сарын бөөний /зах зээлийн/ үнийг харгалзана.

26.10.Шинжилгээний дүнгээр дээж нь хууль тогтоомж, стандартад заасан шаардлагыг хангаагүй, түүнчлэн тухайн бүтээгдэхүүнд давтан шинжилгээ хийсэн, хоол хүнсээр дамжих өвчний дэгдэлт гарсан тохиолдолд шинжилгээний төлбөрийг шалгуулагч этгээдээс гаргуулна.

26.11.Улсын байцаагч эд зүйл, баримт бичиг, ургамал, мал амьтан, технологийн горим зэрэгт шинжилгээ хийлгэнэ.

26.12.Ажил, үйлчилгээ гүйцэтгэхэд тавигдах шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг тогтоох зорилгоор хүнд шинжилгээ хийлгэж болно.

26.13.Тусгай мэдлэг, мэргэжил эзэмшсэн улсын байцаагч өөрөө бие даан шинжилгээ хийж, дүгнэлт гаргаж болно.

26.1.4.Шинжилгээ хийх журмыг Засгийн газар батална.

27 дугаар зүйл.Туршилт, хэмжилт, магадлал хийх

27.1.Барилга, байгууламж, бараа бүтээгдэхүүн, ажил, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний чанар аюулгүй байдал нь хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний акт, стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг тодорхойлох зорилгоор тушилт, хэмжилт, магадлал хийж болно.

27.2.Туршилт, хэмжилт, магадлал хийхэд хүний амь нас, эрүүл мэнд, байгаль орчинд хохирол учруулах арга, технологи ашиглахыг хориглоно.

27.3.Туршилт, хэмжилт, магадлал хийх нийтлэг журмыг Засгийн газар батална.

28 дугаар зүйл.Тэмдэглэл үйлдэх журам

28.1.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол тэмдэглэлд тодорхой ажиллагааны явц, дэс дараалал, илэрсэн нөхцөл байдал, авсан арга хэмжээ, үр дүн болон дараах нийтлэг зүйлийг тусгана:

28.1.1.ажиллагааг явуулсан улсын байцаагчийн нэр, албан тушаал;

28.1.2.ажиллагааг явуулсан газар, эхэлсэн, дууссан он, сар, өдөр, цаг, минут, хэрэгжүүлэх явцад хугацаа тасалдсан бол түүний шалтгаан, хугацаа;

28.1.3.шалгуулагч болон ажиллагаанд оролцсон хүний эцэг /эх/-ийн болон өөрийн нэр, оршин суугаа газрын хаяг, байршил;

28.1.6.ажиллагаанд байлцсан бусад хүний хувийн баримт бичиг дэх мэдээлэл;

28.1.7.шалгуулагчид эрх, үүргийг тайлбарласан тухай;

28.1.8.шалгуулагч, эсхүл оролцогч санал, хүсэлт гаргасан эсэх, түүнийг хэрхэн шийдвэрлэсэн.

28.2.Тэмдэглэлд улсын байцаагч, шлгуулагч болон ажиллагаанд оролцсон хүн гарын үсэг зурна. Тэмдэглэл хэд хэдэн хуудастай бол хуудасны нүүр тус бүрд гарын үсэг зурна.

28.3.Тэмдэглэлд нэмэлт оруулсан, засвар хийсэн бол ямар засвар, өөрчлөлт хийсэн талаар тусгаж, энэ хуулийн 28.2-т заасан аргаар баталгаажуулна.

28.4.Ажиллагаанд шалгуулагч, оролцсон хүн гарын үсэг зурахаас татгалзсан, эсхүл баталгаажуулах боломжгүй бол шалтгааныг тэмдэглэлд тусгана.

28.5.Ажиллагааны явцад хийсэн дууны, дүрсний, дуу-дүрсний бичлэг, гэрэл зураг, гар зураглал, хэв загварыг тэмдэглэлд хавсаргана.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ МЭРГЭЖЛИЙН ХЯНАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ТОГТОЛЦОО, ЧИГ ҮҮРЭГ

29 дүгээр зүйл.Мэргэжлийн хяналтын байгууллага

29.1.Мэргэжлийн хяналтын байгууллага нэгдмэл, төвлөрсөн удирдлагатай байх бөгөөд улсын төсвөөс санхүүжнэ.

29.2.Мэргэжлийн хяналтын байгууллага нь мэргэжлийн хяналтын төв байгууллага, аймаг, нийслэлийн мэргэжлийн хяналтын газар, хэлтэс, хилийн мэргэжлийн хяналтын алба, нутаг дэвсгэр хариуцсан мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагчаас бүрдэнэ.

29.3.Мэргэжлийн хяналтын төв байгууллага дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

29.3.1.хуульд заасны дагуу хууль тогтоомж захиргааны хэм хэмжээний акт, стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний биелэлтэд хяналт тавих;

29.3.2.хяналтанд хамаарах асуудлаар хууль тогтоомж, эрх бүхий байгууллагаас нийтээр дагаж мөрдөхөөр тогтоосон хэм хэмжээг хэрэгжилтийг судлан нэгтгэж, жилд нэг удаа Засгийн газарт танилцуулах;

29.3.3.хяналтын чиглэл тус бүрээр хяналт шалгалт явуулахтай холбогдсон журам, заавар, маягт, аргачлал, техникийн ерөнхий шаардлага, эрсдэлийн ангиллыг харгалзан хяналт шалгалт хийх стандарт, хяналтын хуудас батлах;

29.3.4.мэргэжлийн хяналтын орон нутгийн байгууллагыг мэргэжил, арга зүй, зохион байгуулалтын удирдлагаар хангах;

29.3.5.мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагчийг бэлтгэх, давтан сургах, тэдний ажиллах нөхцөл, нийгмийн баталгааг хангах ажлыг зохион байгуулах;

29.3.6.хяналт шалгалтын бүртгэлийн нэгдсэн санг бүрдүүлж хөтлөх;

29.3.7.хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

29.4.Мэргэжлийн хяналтын байгууллага улсын төсөвт орлого оруулах чиг үүргийг хүлээхгүй.

29.5.Энэ хуулийн 29.3.3-т заасан журам, заавар, хяналт шалгалтын үйл ажиллагаатай холбогдсон хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний акт, стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний жагсаалт нь олон нийтэд нээлттэй, хүртээмжтэй байна.

29.6.Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын тодорхой чиг үүргийг хууль тогтоомж болон Засгийн газраас баталсан чиглэл, шаардлагын дагуу Мэргэжлийн холбоонд шилжүүлж болно.

29.7.Аймаг, нийслэлийн мэргэжлийн хяналтын газрын даргыг Төрийн албаны тухай хуульд зааснаас гадна төрийн хяналт шалгалтын байгууллагад 3-аас доошгүй жил ажилласан байдлыг харгалзан хуулийн дагуу сонгон шалгаруулж томилно.

30 дугаар зүйл.Сургалт, судалгааны байгууллага

30.1.Мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагч, бусад алба хаагч, ажилтны мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлэх, давтан болон мэргэшүүлэх сургалт явуулах сургалтын төвийг мэргэжлийн хяналтын төв байгууллагын дэргэд байгуулж болно.

30.2.Энэ хуулийн 30.1-д заасан чиг үүргийг хууль сахиулах алба хаагч бэлтгэдэг дээд боловсролын байгууллагатай хамтарч гэрээгээр гүйцэтгүүлж болно.

30.3.Энэ хуулийн 30.1-д заасан сургалт явуулах журмыг мэргэжлийн хяналтын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

30.4.Энэ хуулийн 30.1, 30.2-т заасан сургалтын төлбөрийн хэмжээг санхүү, төсвийн болон мэргэжлийн хяналтын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнтэй хамтран тогтооно.

30.4.Мэргэжлийн хяналтын байгууллага нь судалгааны төвтэй байх бөгөөд судалгааны төв дараах чиглэлээр сан бүрдүүлэх, эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил явуулах, дүн шинжилгээ хийх, санал боловсруулах үүргийг гүйцэтгэнэ:

30.4.1.мэргэжлийн хяналтын байгууллагын чиг үүргийг хэрэгжүүлэх стандарт, дүрэм, журам, зааврыг боловсронгуй болгох;

30.4.2.мэргэжлийн хяналт шалгалтыг явуулах арга, хэлбэрийг боловсронгуй болгох;

30.4.3.хууль тогтоомж зөрчихөөс хэргээс урьдчилан сэргийлэх;
30.4.4.бусад.

30.5.Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын судалгааны төвийн дүрэм, бүтэц, орон тооны хязгаарыг мэргэжлийн хяналтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын дарга тогтооно.

31 дүгээр зүйл.Мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагч

31.1.Мэргэжлийн хяналтыг хэрэгжүүлэх төв байгууллагад улсын ерөнхий байцаагч, улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч, орон нутгийн байгууллагад улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч ажиллана.

31.2.Мэргэжлийн хяналтыг хэрэгжүүлэх төв байгууллагын даргыг Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 18³ дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу Ерөнхий сайд томилж, чөлөөлнө.

31.3.Мэргэжлийн хяналтыг хэрэгжүүлэх төв байгууллагын дарга нь мэргэжлийн хяналтын улсын ерөнхий байцаагч байна. Ерөнхий байцаагчийн эрхийг энэ хуулийн 19.1-д заасны дагуу олгоно.

31.4.Мэргэжлийн хяналтын төв болон орон нутгийн байгууллагад улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч ажиллах бөгөөд тэдгээрт болон хуулиар улсын байцаагчийн эрхтэй бусад этгээдэд улсын байцаагчийн эрхийг улсын ерөнхий байцаагч олгоно.

31.5.Мэргэжлийн хяналтыг хэрэгжүүлэх орон нутгийн байгууллагын даргыг аймаг, нийслэлийн Засаг даргатай зөвшилцөж мэргэжлийн хяналтын төв байгууллагын дарга томилно.

31.6.Мэргэжлийн хяналтыг хэрэгжүүлэх орон нутгийн байгууллагын дарга нь улсын ахлах байцаагч байна.

31.7.Мэргэжлийн хяналтыг хэрэгжүүлэх орон нутгийн байгууллагын улсын байцаагчийг тухайн орон нутаг дахь улсын ахлах байцаагч томилж, чөлөөлнө.

31.8.Улсын байцаагч нь Засгийн газраас загварыг нь баталсан, уг улсын байцаагчийг томилох эрх бүхий албан тушаалтнаас олгосон үнэмлэх, таних тэмдэг болон хяналтын баримт бичгийн хэвлэмэл хуудас хэрэглэнэ.

32 дугаар зүйл.Улсын байцаагчийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх баталгаа

32.1.Улсын байцаагч Төрийн албаны тухай хууль тогтоомжид заасан төрийн албан хаагчийн ажиллах нөхцөл, баталгаа, нэмэгдэл баталгаа, түүнд олгох цалин хөлс, нөхөх төлбөр, тусламж, шагнал урамшил, тэтгэвэр, тэтгэмжээс гадна дараах нэмэгдэл баталгаагаар хангагдана:

32.1.1.хяналт шалгалт хийх бүрэн эрхээ хэрэгжүүлж явахдаа хот, суурингийн доторхи нийтийн тээврийн хэрэгсэл /таксинаас бусад/-ээр зорчсон тохиолдолд хувиас гарсан зардлыг тогтоосон журмын дагуу нөхөн гаргуулах;

32.1.2.байгаль орчин, хилийн мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагч нь хянан шалгах үүргээ гүйцэтгэхэд шаардагдах хөдөлмөр хамгааллын хувцас болон техник хэрэгслээр хангагдах;

32.1.3.бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхтэй нь холбогдуулан доромжилсон, гүтгэсэн, дарамталсан, амь нас, эрүүл мэндэд нь бодит аюул заналхийлсэн бол цагдаагийн байгууллагаар аюулгүй байдлаа хангуулах арга хэмжээ авахуулах.

33 дугаар зүйл.Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаанд тавих хяналт

33.1.Хуулиар тусгайлан эрх олгосон асуудлаар Монгол Улсын Их Хурал, Засгийн газар, орон нутгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг дарга нь мэргэжлийн хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт тавина.

33.2.Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын дотоод хяналтыг мэргэжлийн хяналтын төв байгууллагын дарга хэрэгжүүлнэ.

33.3.Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс оролцох, нөлөөлөхийг хориглоно.

33.4.Мэргэжлийн хяналтын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн нь хуульд заасны дагуу мэргэжлийн хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт тавина.

33.5.Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаанд олон нийтийн хяналтыг Хяналтын зөвлөл гүйцэтгэнэ.

33.6.Хяналтын зөвлөл нь иргэдийн болон тодорхой мэргэжлийн төлөөлөл, Худалдаа аж үйлдвэрийн танхимын төлөөллөөс бүрдсэн 5-7 хүний бүрэлдэхүүнтэй, орон тооны бус байна.

33.7.Хяналтын зөвлөл хараат бус ажиллаж, байгууллагын үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх, хяналт тавих үүрэгтэй.

33.8.Хяналтын зөвлөл дараах эрхтэй:

33.8.1.байгууллагын төсвийн төсөл, зарцуулалт, үйл ажиллагааны болон санхүүгийн тайланг хэлэлцэж, санал өгөх;

33.8.2.улсын байцаагчийн сургалт болон үйл ажиллагаанд шинжлэх ухааны ололт, орчин үеийн техник, технологи нэвтрүүлэх бодлогын хэрэгжилтэд хяналт тавих;

33.8.3.байгууллагад ирсэн гомдол, мэдээлэл хүлээн авах, бүртгэх ажилд хяналт тавих, тэдгээртэй холбоотой мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх;

33.8.4.улсын байцаагчийн ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтэд дүн шинжилгээ хийх;

33.8.5.байгууллагын үйл ажиллагааг сайжруулан өөрийн нутаг дэвсгэр дэх иргэд, олон нийтийн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэх чиглэлээр санал боловсруулах.

33.9.Хяналтын зөвлөлд дараах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно:

33.9.1.улсын байцаагчийн хяналт шалгалтын ажиллагаанд аливаа хэлбэрээр оролцох;

33.9.2.улс төрийн үйл ажиллагаа явуулах.

33.10.Хяналтын зөвлөл чиг үүрэгтээ хамаарах асуудлаар байгууллагын дарга, мэргэжлийн хяналтын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнд тус тус санал, зөвлөмж хүргүүлнэ.

33.11.Хяналтын зөвлөлийн даргыг зөвлөлийн гишүүд дотроосоо нэр дэвшүүлэн нууц санал хураалтаар олонхийн саналаар нэг жилийн хугацаагаар сонгоно.

33.12.Хяналтын зөвлөлийн төсөв болон гишүүдэд олгох мөнгөн урамшлыг төсвөөс санхүүжүүлнэ.

33.13.Хяналтын зөвлөлийн дүрмийг энэ хууль, бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэн мэргэжлийн хяналтын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

ЗУРГААДУГААР БҮЛЭГ ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТАНД ОРОЛЦОГЧ ХҮН, ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДИЙН НИЙТЛЭГ ЭРХ, ҮҮРЭГ

34 дүгээр зүйл.Хяналт шалгалтын талаархи иргэн, хуулийн этгээдийн үүрэг

34.1.Байгууллага, аж ахуйн нэгж нь холбогдох хууль тогтоомжийг байгууллагынхаа хэмжээнд хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах, дотоодын хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх журам тогтоож ажиллана.

34.2.Байгууллага, аж ахуйн нэгж, тэдгээрийн албан тушаалтан, иргэн нь хяналт шалгалтын ажилд дэмжлэг туслалцаа үзүүлж, хяналт шалгалтын байгууллага, улсын байцаагчаас тавьсан шаардлагыг биелүүлж, дүнг тогтоосон хугацаанд нь албан ёсоор мэдэгдэх үүрэгтэй.

ДОЛДУГААР БҮЛЭГ ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН БҮРТГЭЛ, МЭДЭЭЛЛИЙН САН

35 дугаар зүйл.Хяналт шалгалтын бүртгэл

35.1.Мэргэжлийн хяналтын байгууллага нь хяналт шалгалтын мэдээллийн нэгдмэл байдлыг хангах, гарч байгаа алдаа дутагдлын шалтгаан, нөхцөлийг тогтоох, урьдчилан сэргийлэх нэгдсэн бодлого боловсруулах, иргэнд шуурхай үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор мэдээллийн нэгдсэн сан /цаашид “Мэдээллийн сан” гэх/ бүрдүүлж, ашиглана.

35.2. Мэдээллийн нэгдсэн сан нь төрийн хяналт шалгалтын баримт бичгийн архив, цахим мэдээллийн сангаас бүрдэнэ.

35.3.Мэдээллийн нэгдсэн санг бүрдүүлэхэд цахимаар хөтлөхөд аюулгүй байдлыг хангасан, кодлогдсон технологийг ашиглана.

35.4.Мэдээллийн нэгдсэн сангийн журмыг мэргэжлийн хяналтын төв байгууллагын дарга батлана.

35.5.Мэдээллийн нэгдсэн сангийн мэдээллийг хуулиар хүлээсэн чиг үүрэгтээ хамааралгүй зорилгод ашиглах, хууль, журамд зааснаас бусад тохиолдолд бусдад шилжүүлэхийг хориглоно.

35.6.Шалгалтын дүнгнэлт эцэслэн гарсны дараа улсын байцаагч хяналт шалгалтын талаарх мэдээллийг хяналт шалгалтын объект тус бүрээр мэдээллийн нэгдсэн санд оруулна.

35.6.Улсын байцаагч, эсхүл ажлын хэсгийн ахлагч хийсэн хяналт шалгалтын хувийн хэргийг бүрдүүлж, байгууллагын архивт тухай бүр хүлээлгэн өгнө.

35.7.Хяналт шалгалтын хувийн хэрэгт дараах баримт бичиг орно:

35.7.1.тухайн хяналт шалгалтыг хийх үндэслэл (хүн, хуулийн этгээдийн хүсэлт, гомдол мэдээлэл, эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны шийдвэр, удирдамж, хяналтын хуудас гэх мэт);

35.7.2.мэдэгдэх хуудас;

35.7.3.хяналт шалгалтын явц болон үр дүнгийн талаарх мэдээлэл, баримт бичиг (тэмдэглэл, шалгуулагч болон холбогдох бусад этгээдийн санал, тайлбар зэрэг шалгалтын явцад үйлдсэн баримт бичиг, нотлох баримт);

35.7.4.хяналт шалгалтын дүгнэлт, улсын байцаагчийнүйлдсэн хяналтын баримт бичиг, түүний биелэлт, бусад тайлан мэдээлэл зэрэг холбогдох баримт бичиг.

НАЙМДУГААР БҮЛЭГ БУСАД ЗОХИЦУУЛАЛТ

36 дугаар зүйл.Гомдол шийдвэрлэх журам

36.1.Энэ хуульд заасан улсын хяналт шалгалтын ажиллагаатай холбоотой гаргасан шийдвэр, үйл ажиллагааг хууль бус гэж үзсэн этгээд холбогдох шийдвэрийг хүлээн авснаас, эсхүл мэдсэнээс хойш 30 хоногийн дотор гомдлоо түүний дээд шатны албан тушаалтанд гаргаж болно.

36.2.Энэ хуулийн 36.1-д заасан гомдлыг хүлээн авсан албан тушаалтан 30 хоногийн дотор шийдвэрлэж, хариуг бичгээр өгөх үүрэгтэй.

36.3.Дээд шатны албан тушаалтан гомдлыг хянаад дараах шийдвэрийн аль нэгийг гаргана:

36.3.1.улсын байцаагчийн гаргасан шийдвэрийг хэвээр үлдээх, хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааг хууль зөрчөөгүйд тооцох;

36.3.2.улсын байцаагчийн гаргасан шийдвэр, хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааг хуульд нийцүүлэн өөрчлөх;

36.3.3.улсын байцаагчийн гаргасан шийдвэр, хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаа хууль бус болох нь тогтоогдвол хүчингүй болгох.

36.4.дээд шатны албан тушаалтны шийдвэрийг хууль бус гэж үзсэн этгээд холбогдох шийдвэрийг хүлээн авснаас, эсхүл мэдсэнээс хойш 30 хоногийн дотор шүүхэд гомдол гаргаж болно.

36.5.Улсын байцаагчийн зөрчил шалгах, хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай холбоотой шийдвэрт Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд заасан журмын дагуу гомдол гаргана.

36.2.Гомдлыг хүлээж авсан хяналт шалгалтын байгууллага, албан тушаалтан түүнийг хүлээж авснаас хойш 30 хоногийн дотор хянан шийдвэрлэх арга хэмжээ авна.

37 дугаар зүйл. Хууль зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага

37.1.Энэ хуулийг зөрчсөн албан тушаалтны үйлдэл, эс үйлдэл нь гэмт хэргийн шинжгүй бол Төрийн албаны тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

37.2.Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ТӨРИЙН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ТУХАЙ ТУХАЙ ХУУЛЬ
ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. 2003 оны 1 дүгээр сарын 3-ны бдбр баталсан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ЗӨРЧЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Зөрчлийн тухай хуулийн 2.3 дугаар зүйлд доор дурдсан агуулгатай 5, 6, 7, 8, 9 дэх хэсэг нэмсүгэй:

1/2.3 дугаар зүйлийн 5, 6, 7, 8, 9 дэх хэсэг:

“5.Энэ хуулийн тусгай ангид хүнийг арваас таван мянга хүртэл нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг зуугаас тавин мянган хүртэл нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох шийтгэл оногдуулахаар заасан зөрчлийг анх удаа үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдийг шийтгэлээс нэг удаа чөлөөлж болно.

6.Хувиар тооцсон торгох шийтгэлээс чөлөөлөх бол хэмжээг энэ зүйлийн 5 дахь хэсэгт заасан нэгжээр тооцох торгуулийн дүнтэй дүйцүүлж тооцно.

7.Энэ зүйлийн 5 дахь хэсэгт заасны дагуу шийтгэлээс чөлөөлөх нь зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдийг албадлагын арга хэмжээ, зөрчлийн үр дагаварыг арилгах үүргээс нь чөлөөлөх үндэслэл болохгүй.

8.Энэ зүйлийн 5 дахь хэсэгт заасан үндэслэлээр шийтгэлээс чөлөөлөгдсөн хүн, хуулийн этгээд нь зөрчлийн үр дагаварыг арилгах, оногдуулсан албадлагын арга хэмжээг хуульд заасан хугацаанд биелүүлээгүй бол шийтгэлийг нөхөн оногдуулна.

9.Энэ зүйлийн 5 дахь хэсэгт заасан шийтгэлээс чөлөөлөх үндэслэл нь энэ хуулийн тусгай ангид баривчлах шийтгэл оногдуулахаар заасан болон 5.6 дугаар зүйлийн 7, 9 дэх хэсэг, 5.7 дугаар зүйл, 5.8 дугаар зүйлийн 5,6 дахь хэсэг, 5.10, 5.11, 5.12, 5.15 дугаар зүйл, 6.1 дүгээр зүйлийн 1, 2, 3, 4, 5, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28 дугаар хэсэг, 6.3, 6.4, 6.5, 6.10, 6.18, 6.20, 6.26, 7.1, 7.2, 7.3, 7.6, 7.7, 7.8, 7.9, 7.10, 7.11, 7.12, 7.13, 7.14, 7.15, 7.16, 8.1, 8.8, 8.9, 9.7, 10.1, 10.2, 10.3, 10.7, 10.8, 10.15, 11.3, 11.5, 11.6, 11.8, 11.9, 11.10, 11.11, 11.12, 11.13, 11.14 дүгээр зүйл, 11.15 дугаар зүйлийн 2, 3, 4, 5, 9, 10 дахь хэсэг, 11.16, 11.20, 11.23, 11.24, 11.29, 12.11, 13.3, 14.5 дугаар зүйл, 14.7 дугаар зүйлийн 3, 4, 5, 15, 18, 55 дахь хэсэг, 14.11 дүгээр зүйлийн 4, 5 дахь хэсэг, 15.3, 15.4, 15.5, 15.6, 15.7, 15.9, 15.10, 15.11, 15.14, 15.27, 15.29, 15.30, 17.1 дүгээр зүйл хамаарахгүй.”

2 дугаар зүйл.Зөрчлийн тухай хуулийн дараахь зүйл, хэсэг, заалтыг доор дурдсан агуулгаар өөрчлөн найруулсугай:

1/5.11 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1.8, 1.9 дэх заалт:

“1.8.ашиглах үндсэн шаардлага, журам, аюулгүй ажиллагааны дүрэм, технологийн горимыг зөрчсөн бол зөрчлийг арилгуулж, учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг гурван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг гурван мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.”

2/6.3 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 2.4, 2.5 дахь заалт:

"2.4.худалдахад тавигдах шаардлагыг зөрчсөн бол зөрчил үйлдэхэд ашигласан эд зүйл, хэрэгсэл, хууль бусаар олсон хөрөнгө, орлогыг хурааж, тусгай зөвшөөрлийг хүчингүй болгож хүнийг гурван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг гурван мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно."

3/10.16 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг:

"4.Ажил олгогч хүнийг ажилд авахдаа түүнтэй хөдөлмөрийн гэрээг бичгээр байгуулахгүйгээр ажил, үүрэг гүйцэтгүүлсэн бол хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно."

3 дугаар зүйл.Зөрчлийн тухай хуулийн 6.2 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсгийн "учруулсан бол" гэснийг "учруулсан нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол" гэж, 6.8 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 2.3 дахь заалтын "биелүүлээгүй бол" гэснийг "биелүүлээгүй нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол" гэж, 6.12 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн "явуулсан бол" гэснийг "явуулсан нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол" гэж, 14.1 дүгээр зүйлийн 6 дахь хэсгийн "гэмтээсэн бол" гэснийг "гэмтээсэн нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

4 дүгээр зүйл.Зөрчлийн тухай хуулийн 7.4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн "өөрийн үйл ажиллагааны тухай мэдээлэл," гэснийг, 10.13 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсгийн 5.2 дахь заалтын ", хар тамхи, мансууруулах бодис үйлдвэрлэх, борлуулах" гэснийг, 10.16 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсгийн ", өөрийн буруугаас нийгмийн болон эрүүл мэндийн даатгалын дэвтэр нээгээгүй, зохих бичилтийг хийж баталгаажуулаагүй" гэснийг, 14.2 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн ", эсхүл гэрээ, нөхцөл, шаардлагыг зөрчсөн" гэснийг тус тус хассугай.

5 дугаар зүйл.Зөрчлийн тухай хуулийн 5.11 дүгээр зүйлийн 3, 6 дахь хэсэг, 6.14 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэг, 7.4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1.1 дэх заалт, 7.5 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг, 7.9 дүгээр зүйлийн 8 дахь хэсэг, 7.10 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсэг, 7.15 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэг, 8.1 дүгээр зүйлийн 7, 11, 14 дэх хэсэг, 9.1 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэг, 9.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг, 9.4 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэг, 9.6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, 9.7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1.2, 1.3 дахь заалт, мөн зүйлийн 10 хэсэг, 9.9 дүгээр зүйлийн 2, 3 дахь хэсэг, 10.16 дугаар зүйлийн 7 дахь хэсэг, 14.2 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсэг, 14.6 дугаар зүйлийн 4, 5 дахь хэсгийг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

6 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ЗӨРЧИЛ ШАЛГАН ШИЙДВЭРЛЭХ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 6.12 дугаар зүйлд доор дурдсан агуулгатай 13, 14,15 дахь хэсэг нэмсүгэй:

1/ 6.12 дугаар зүйлийн 13, 14, 15 дахь хэсэг:

"13.Эрх бүхий албан тушаалтан Зөрчлийн тухай хуулийн 2.3 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт заасан үндэслэлээр шийтгэлээс чөлөөлөх шийдвэр гаргасан бол шийдвэртээ тухайн хүн, хуулийн этгээдэд оногдуулсан албадлагын арга хэмжээ болон зөрчлийн үр дагаварыг арилгах зорилгоор хүлээлгэх үүрэг, гаргах зардлын хэмжээг заана.

14.Шийтгэлээс чөлөөлөгдсөн хүн, хуулийн этгээд нь энэ зүйлийн 13 дахь хэсэгт заасан эрх бүхий албан тушаалтны шийдвэрийг энэ хуулийн 7.5 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан хугацаанд биелүүлэх үүрэгтэй.

15.Шийтгэлээс чөлөөлөгдсөн хүн, хуулийн этгээд нь эрх бүхий албан тушаалтны шийдвэрийг энэ зүйлийн 14 дэх хэсэгт заасан хугацаанд биелүүлээгүй нь түүнийг шийтгэлээс чөлөөлөх шийдвэрийг хүчингүй болгож, шийтгэлийг нөхөн оногдуулах үндэслэл болно."

6 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

АВТОТЭЭВРИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Автотээврийн тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.4 дэх хэсгийн “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 3, 4 дэх хэсэгт” гэснийг, мөн зүйлийн 20.7 дахь хэсгийн “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлд” гэснийг “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 18.1-д” гэж, 22 дугаар зүйлийн 22.1.2 дахь заалтын “Захиргааны хариуцлагын тухай хууль” гэснийг “Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

АМЬТАН, УРГАМАЛ, ТЭДГЭЭРИЙН ГАРАЛТАЙ ТҮҮХИЙ ЭД, БҮТЭЭГДЭХҮҮНИЙГ УЛСЫН ХИЛЭЭР НЭВТРҮҮЛЭХ ҮЕИЙН ХОРИО ЦЭЭРИЙН ХЯНАЛТ, ШАЛГАЛТЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Амьтан, ургамал, тэдгээрийн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг улсын хилээр нэвтрүүлэх үеийн хорио цээрийн хяналт, шалгалтын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1 дэх хэсгийн “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10.9-д заасан” гэснийг “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 17.2-т заасан” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.4 дэх хэсгийн "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд" гэснийг "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 18.1-д" гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛХ ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Байгаль орчныг хамгаалх тухай хуулийн 26 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийн 1 дэх заалтын "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10.4-т" гэснийг "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 18.1-д" гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ЗАР СУРТАЛЧИЛГААНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Зар сурталчилгааны тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.3 дахь хэсгийн "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт зааснаас" гэснийг, мөн зүйлийн 24.4 дэх хэсгийн "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10.9-д зааснаас" гэснийг "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 17.2-т зааснаас" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**НИЙГМИЙН ХАЛАМЖИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.7 дахь хэсгийн "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 9.1-д" гэснийг "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 32.1-д" гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ӨРСӨЛДӨӨНИЙ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Өрсөлдөөний тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.2 дахь хэсгийн “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд заасан эрх, үүргийг хэрэгжүүлэх ба мөн хуулийн 11 дүгээр зүйлд” гэснийг “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 17.2-т заасан эрх, үүргийг хэрэгжүүлэх ба мөн хуулийн 35 дугаар зүйлд” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ТАРИМАЛ УРГАМЛЫН ҮР, СОРТЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Таримал ургамлыг үр, сортын тухай тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.3 дахь хэсгийн "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд" гэснийг "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 18.1-д" гэж, мөн зүйлийн "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10.9-д" гэснийг "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 17.2-т" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ТӨРИЙН БОЛОН ОРОН НУТГИЙН ӨМЧИЙН ХӨРӨНГӨӨР
БАРАА, АЖИЛ ҮЙЛЧИЛГЭЭ ХУДАЛДАН АВАХ
ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн 52¹ дугаар зүйлийн 52^{1.2} дахь хэсгийн "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10.9-д" гэснийг "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 17.2-т" гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

СТАНДАРТЧИЛАЛ, ТЕХНИКИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, ТОХИРЛЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ИТГЭМЖЛЭЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсгийн "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд заасан" гэснийг "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 32 дугаар зүйлд заасан" гэж, 29 дүгээр зүйлийн 29.2 дахь хэсгийн "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10.9-д" гэснийг "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 17.2-г" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

УРГАМАЛ ХАМГААЛЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Ургамал хамгааллын тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.1 дэх хэсгийн “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 9.2, 10.1-д” гэснийг “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 32.2-т” гэж, мөн зүйлийн 15.2 дахь хэсгийн “Төрийн хяналт, шалгалтын тухай хуулийн 10.9-т” гэснийг “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 17.2-т” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ХАРИЛЦАА ХОЛБООНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Харилцаа холбооны тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.4 дэх хэсгийн “Төрийн хяналт, шалгалтын тухай хуулийн 10.4-т” гэснийг “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 18.1-д” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ХОТ, СУУРИНЫ УС ХАНГАМЖ, АРИУТГАХ ТАТУУРГЫН АШИГЛАЛТЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.15 дахь хэсгийн "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10.4-т" гэснийг "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 18.1-д" гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2020 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ХЭМЖИЛ ЗҮЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Хэмжил зүйн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.2 дахь хэсгийн “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10.9-д” гэснийг “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 17.2-т” гэж өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

БАТЛАВ.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН Ж.ГАНБААТАР

**ТӨРИЙН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН
ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1.Хуулийн төсөл боловсруулах хууль зүйн үндэслэл, шаардлага

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт "Төр нь үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдал, аж ахуйн бүх хэвшлийн болон хүн амын нийгмийн хөгжлийг хангах зорилгод нийцүүлэн эдийн засгийг зохицуулна." гэж, Арван зургадугаар зүйлд "Монгол Улсын иргэн дараах эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ" гээд тус зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2-т "эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах эрхтэй." гэж, 4-т "...Аж ахуй эрхлэх эрхтэй" гэж, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна" гэж, мөн зүйлийн 3 дахь хэсэгт "Хүн эрх, эрх чөлөөгөө эдлэхдээ үндэсний аюулгүй байдал, бусад хүний эрх, эрх чөлөөг хохироож, нийгмийн хэв журмыг гажуудуулж болохгүй" гэж тус тус заасан.

Монгол Улс зах зээлийн эдийн засгийн харилцаанд шилжин орсноор иргэн, хуулийн этгээдээс салбар бүрийн чиглэлээр үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэх боломжийг бүрдүүлсэн төдийгүй эдгээр үйл ажиллагаа хууль тогтоомжид заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг хянах, зөвлөн зааварлах, зөрчлийг арилгуулахтай холбоотой төрийн хяналтын чиг үүрэг, түүнийг хэрэгжүүлэх арга хэлбэр ч өргөжсөөр байна.

Төрийн хяналт шалгалт гэдэг нь өргөн агуулгаар хувь хүн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаа хууль тогтоомж, түүний хэрэгжилтийг хангуулах чиглэлээр гаргасан эрх бүхий этгээдийн шийдвэрт нийцэж байгаа эсэхийг тодорхойлж, аливаа зөрчил гарахаас урьдчилан сэргийлэх, алдаа дутагдал, зөрчил гарсан бол шуурхай илрүүлж, таслан зогсоох, үр дагаварыг арилгахад чиглэсэн төрийн үйл ажиллагааны хэлбэр юм.¹

Манай улсын хувьд мэргэжлийн хяналтын байгууллагын анхны нэгжийг 1930 онд байгуулж байсан бол 2002 оноос Санхүүгийн улсын хяналт шалгалтын газар, Хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын хяналтын улсын алба, Боловсролын хяналтын улсын алба, Эрүүл мэндийн хяналтын улсын алба, Байгаль орчны хяналтын улсын алба, Дэд бүтцийн хяналтын улсын алба, Худалдаа, үйлдвэр, үйлчилгээний хяналтын улсын алба, Хүнсний аюулгүй байдал, хөдөө аж ахуйн хяналтын улсын алба, Цацрагын хяналтын улсын алба зэрэг агентлагуудыг нэгтгэж Монгол Улсын сайд болон эрхэлсэн сайдын шууд харьяалалд Улсын мэргэжлийн хяналтын газрыг байгуулсан байна.²

Төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой харилцааг бие даасан хуулиар зохицуулахаар 1995 онд Төрийн хяналт шалгалтын тухай анхны хуулийг батлан мөрдүүлсэн бол 2003 онд тус хуулийг шинэчлэн баталжээ.

¹ Төрийн хяналт шалгалт. Ё.Бямбаатогтоох. 2005 он Улаанбаатар хот. 2 дахь хэвлэлт. 3 дахь тал.

² МХЕГ-ийн түүхэн товчоо. www.inspection.gov.mn

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хийших 16 жилийн хугацаанд тус хуульд 6 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон байна.³

Эдгээрээс 4 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлт нь өөр бусад хуулийн шинэчлэлтийг дагалдуулан оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт байсан бол 2006 онд орон нутгийн мэргэжлийн хяналтын газрын даргыг томилохтой холбоотой, 2010 онд хяналт шалгалтын ангилал, түүнийг хэрэгжүүлэх журам, хяналтын улсын байцаагчийн эрх хэмжээ зэргийг тодруулсан зохицуулалтыг нэмж хуульчилжээ.⁴

Өөрөөр хэлбэл, эдгээр нэмэлт, өөрчлөлт нь төрийн хяналт шалгалтын ажиллагаатай холбоотой тулгараад байгаа бэрхшээлтэй асуудлыг шийдвэрлэхээс илүүтэй салбарын бусад хуулиудын шинэчлэл, эсхүл тэдгээрт нэмэлт, өөрчлөлт орсонтой холбоотой байна.

Түүнчлэн төрийн хяналт шалгалтын тодорхой салбарын хүрээнд зохицуулж байгаа цөөнгүй хуулиуд шинэчлэгдсэн бөгөөд тус шинэчлэлийн хүрээнд хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх шинэ арга хэлбэрийг тусган зохицуулах болжээ.

Тухайлбал, Гаалийн тухай хуулийг 2008 онд, Өрсөлдөөний тухай хуулийг 2010 онд, Цагдаагийн албаны тухай хуулийг 2017 онд, Татварын ерөнхий хуулийг 2018 онд тус тус шинэчлэн баталсан байна.⁵

2015 онд Монгол Улсын Их Хурлаас Захиргааны хариуцлагын тухай хууль болон нийгмийн тодорхой төрлийн харилцааг зохицуулж буй 220 гаруй хуулиар тогтоосон зөрчил, түүнд хүлээлгэх хариуцлагыг тодорхойлсон хэм хэмжээг төрөлжүүлэн нэгтгэсэн⁶ Зөрчлийн тухай хуулийг, 2017 онд зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг төрийн хяналт шалгалтын ажиллагаанаас ялган зохицуулах зорилгоор Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийг тус тус батлан мөрдүүлсэн.

Ийнхүү төрийн хяналт шалгалт болон зөрчил шалган шийдвэрлэх чиг үүргийг хэрэгжүүлэх журмыг хуулийн хүрээнд зааглан тогтоосон зохицуулалт үйлчилж эхлээд 2 жил гаруй хугацаа өнгөрч байна.

Гэвч өнөөдөр Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн зохицуулалт эрх зүйн зохицуулалтын шинэчлэлээс хоцорсон төдийгүй энэ төрлийн харилцааны үндсэн зарчим, аргачлалыг тодорхойлох боломжгүй, зохицуулалтын хувьд бусад хуулиудтай зөрчилдөхөд хүрсэн байна.

Төрийн хяналт шалгалтын хуулийн хэрэгжилтэнд хийсэн үнэлгээгээр⁷ "Тус хуулийн зохицуулалт нь хэт хязгаарлагдмал зөвхөн Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын хяналт шалгалтын үндэслэл, журмыг зохицуулсан нь төрийн хяналт шалгалтын тогтолцоо, түүнд хамраах хяналт шалгалтын төрөл, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх нийтлэг стандарт, журмыг тогтоох зорилтоос гажсан, мөн салбарын онцлог нэрээр хяналт шалгалтын байгууллагууд өөртөө хэт өндөр, эрс ялгаатай эрх мэдлийг холбогдох хуулиудаар бий болгох зэрэг эрх зүйн хийдэл, зөрчлийг үүсгэхэд

³ "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагавар" үнэлгээний тайлан. 2019 он.

⁴ Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль. www.legalinfo.mn. Нэвтрэлт 2019 оны 11 дүгээр сарын 20.

⁵ www.legalinfo.mn цахим хуудас.

⁶ Зөрчлийн тухай хуулийн төслийн танилцуулга. 2015 он. www.parliament.mn

⁷ "Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагавар" үнэлгээний тайлан. 2019 он.

хүргэж, улмаар төрийн хяналт шалгалтыг хүчгүй, үр дүнгүй, зөвхөн зөрчил илрүүлэхийн тулд урьдчилан гүйцэтгэх ажиллагаа хэлбэрээр хэрэгжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлж байна." хэмээн дүгнэжээ.

Иймд Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийг эрх зүйн шинэчлэлтэй уялдуулан хяналт шалгалтын ажиллагааг хэрэгжүүлэх журмыг нарийвчлах, хяналтын байгууллагын чиг үүргийг иргэдэд зөвлөн зааварчлах буюу аливаа алдаа дутагдал гаргахаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр мэргэжлийн туслалцаа үзүүлэх зорилгод нийцүүлэн шинэчлэх шаардлагатай байна.

1.2.Хуулийн төсөл боловсруулах практик хэрэгцээ, шаардлага

2015 оны байдлаар хяналт шалгалтыг Цагдаа, Гааль, Татвар, Мэргэжлийн хяналтын газар, Шударга өрсөлдөөн хэрэглэгчийн төлөө газар, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Монгол банкны хянан шалгагч, байгаль хамгаалагч зэрэг 20 гаран чиглэлд 11342 улсын байцаагчийн эрхтэй албан тушаалтан хэрэгжүүлэн ажиллаж байсан ⁸ бол 2019 оны байдлаар 29 байгууллагын 216 нэгжид хамаарах 10011 орчим субъект хэрэгжүүлж байна.⁹

Хэдийгээр улсын бацаагч нь төрийн хяналт шалгалт болон зөрчил шалган шийдвэрлэх чиг үүргийн аль алиныг нь хэрэгжүүлэх эрхтэй ч эдгээр ажиллагааг хэрэгжүүлэх эрх хэмжээ нь хууль зүйн хувьд ялгаатай байх шаардлагатай.

Өөрөөр хэлбэл, Төрийн хяналт шалгалт(хууль, стандартыг мөрдүүлэх, алдаа дутагдал гарахаас сэргийлэх хүрээнд хүн, хуулийн этгээдэд мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх)¹⁰ болон зөрчил шалган шийдвэрлэх(хууль зөрчсөн байдлыг олж тогтоож, зөрчлийн үр дагаварыг арилгуулах, хариуцлага тооцох)¹¹ ажиллагааг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой үндэслэл, журам ялгаатай зохицуулагдах ёстой.

Улсын хяналтын байцаагчаас зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдэд шийтгэл оногдуулсан байдал 2017 оны сүүлийн хагас жилд 7668 , 2018 онд бүтэн жилээр 18582, 2019 оны 3 дугаар улирлын байдлаар 15527 болж өссөн байна. ¹²

Харин Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газрын үйл ажиллагааны тайлангаас үзэхэд 2012 оны байдлаар мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагчаас 19992 тохиолдолд холбогдох асуудлаар албан шаардлага буюу гарсан алдаа, дутагдлыг арилгах чиглэлээр иргэн, хуулийн этгээдэд даалгавар өгч ажилласан бол 2018 оны байдлаар албан шаардлагын тоо 5819 болж тоо даруй 3.5 дахин буурсан байна. ¹³

Мэргэжлийн хяналтын байгууллага 2014 онд 2575, 2015 онд 3710, 2016 онд 5732, 2017 онд 5889, 2018 онд 4954, 2019 оны 11 дүгээр сарын байдлаар 4428 зөвлөмжийг иргэд, хуулийн этгээдэд өгч ажилласан ¹⁴ дүнгээс үзэхэд зөвлөмжийн тоо мөн жил ирэх тусам буурсан үзүүлэлтэй байна.

Үүний шалтгааныг тодруулж үзвэл төрийн хяналтыг хэрэгжүүлэгч байгууллагууд өөрсдийн саналаар салбарын хуулиудад заасан хориглосон,

⁸ Улсын Ерөнхий Прокурорын газрын статистик мэдээлэл, 2015 он.

⁹ Улсын Ерөнхий Прокурорын газрын мэдээлэл, 2019 он.

¹⁰ Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 3¹ дүгээр зүйл.

¹¹ Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.4 дүгээр зүйлийн 1.1, 1.2 дахь заалт

¹² Улсын Ерөнхий прокурорын газрын мэдээлэл, 2019 оны 10 дугаар сар.

¹³ Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын тайлан, 2019 он

¹⁴ Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газрын статистик бүртгэлийн мэдээлэл, 2019 оны 11 дүгээр сар.

хязгаарласан, эсхүл үүрэг болгосон зохицуулалттай холбоотой бүхий л алдаа дутагдлыг “зөрчил”-д тооцож Зөрчлийн тухай хуульд хуульчилснаас үндсэн чиг үүргийн хүрээнд буюу хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх, түүнчлэн илэрсэн алдаа дутагдлыг арилгуулахаар зөвлөх, сануулах, хугацаатай үүрэг даалгавар өгөх боломжгүй болсонтой холбоотой байна.

Энэ нь бодит байдалд төрийн хяналт шалгалтыг “иргэн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаа ... хууль тогтоомжид заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг дүгнэх”, улмаар зөвлөн зааварчилахад¹⁵ бус харин шийтгэл оногдуулахад илүү чиглэгдэж байгааг харуулж байна.

Түүнчлэн энэ байдал нь төрийн хяналт шалгалт болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хэрэгжүүлэх журмыг зааглан зохицуулахыг ач холбогдолыг бууруулж, мөн процесс ажиллагаатай холбоотой хуулийн зохицуулалтын давхардал, хийдэл, зөрчлийг үүсгэж, хуулийг нэг мөр хэрэгжүүлэх боломжийг алдагдуулж байна.

Тухайлбал, Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 3¹.1.2-т “Хяналт шалгалтын арга, хэлбэр”-ийг тодорхойлж, тодорхой ажиллагааг хамруулсан боловч “Шинжилгээнд дээж авах” ажиллагаанаас бусад ажиллагаа, арга хэмжээг ямар журмаар, хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар нарийвчилсан зохицуулалт байхгүй, холбогдох дүрэм журмыг хэн батлан мөрдүүлэх нь ч тодорхойгүй байна.

Ийнхүү төрийн хяналт шалгалтын явцад хэрэгжүүлэх ажиллагааны үндэслэл, журмыг Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар тодорхой зохицуулаагүй, салбарын хуулиудад тодорхойлсон байдал нь харилцан адилгүй өөр өөр стандарт тогтоох, хуулийн зохицуулалтаас давсан хязгаарлалтыг бий болгож, хяналт шалгалтын ажиллагааг хүн, хуулийн этгээдийн эрхийг хэт хязгаарласан хэлбэрээр хэрэгжүүлэх боломжийг олгож байгааг анхаарах шаардлагатай байна.

Иймд дээр дурдсан хууль зүйн болон практик хэрэгцээ, шаардлагыг үндэслэн Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчлэлийг дангаар нь бус төрийн хяналт шалгалттай холбоотой салбарын бусад хууль болон Зөрчлийн тухай хууль хоорондын давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгахад чиглэсэн цогц хэлбэрээр хэрэгжүүлэх нь чухал байна.

Хоёр.Хуулийн төслийн ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

2003 онд батлагдсан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн зохицуулалтын давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, хуулийн хэрэгжилтийг сайжруулах зорилгоор хуулийн төслийг дараах агуулгаар өргөжүүлж, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд заасны дагуу хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл хэлбэрээр боловсруулна:

1. Төрийн хяналт шалгалтын тогтолцоо, түүнд хамраах хяналт шалгалтын төрлийг тогтоож, улмаар Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар зохицуулагдах харилцааны хүрээ, хуулийн үйлчлэлд хамаарах этгээдийг тодорхой хуульчилж, нэр томъёог нэг мөр цэгцлэх;

¹⁵ Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 3¹ дүгээр зүйлийн 3¹.1.1 дэх заалт.

2. Салбарын болон тусгай хяналтыг хэрэгжүүлэгч эрх бүхий байгууллага нь төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэгчийн хувьд баримтлан ажиллах нийтлэг үндэслэл, журмыг Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар зохицуулж, тус салбарын хууль тогтоомжоор зохицуулж байгаа хяналт шалгалттай холбоотой зохицуулалтыг нийтлэг стандартад нийцүүлэх эрх зүйн үндэсийг бүрдүүлэх;
3. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчлэлийг дангаар нь бус төрийн хяналт шалгалттай холбоотой салбарын бусад хууль, Зөрчлийн тухай болон Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль хооронд үүсээд байгаа давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгахад чиглэсэн цогц байдлаар хэрэгжүүлэх. Үүнд:
 - Зөрчлийн тухай хууль болон холбогдох салбарын хууль хоорондын зөрчил, хийдлийг арилгахад анхаарч, хяналт шалгалтын арга хэлбэрээр засах боломжтой алдаа дутагдлыг “Зөрчил”- өөс зааглан ялгаж хуульчлах;
 - Төрийн хяналт шалгалтын ажиллагааны нийтлэг арга хэлбэр, түүнийг хэрэгжүүлэх суурь стандарт буюу нийтлэг үндэслэл, журмыг зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанаас ялгаатай байдлаар хуульчлан тогтоох;
 - Төрийн хяналт шалгалттай холбоотой хяналтын улсын байцаагчийн хэрэгжүүлэх нийтлэг эрх хэмжээг зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой эрх хэмжээнээс ялгаатай байдлаар хуульчлах;
 - Зөрчлийн гомдол мэдээлэл, хэргийн шийдвэрлэлтийн цахим мэдээлэл, бүртгэлийн санг төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэгч байгууллага бүрт нэгдсэн стандартаар хөгжүүлэх.
4. Төрийн хяналт шалгалттай холбоотой харилцааг зохицуулах нарийвчилсан дүрэм, журам батлах эрх олгосон зохицуулалтыг Захиргааны ерөнхий хуульд заасан шаардлагад¹⁶ нийцүүлэн Төрийн хяналт шалгалтын болон холбогдох салбарын бусад хуульд тодорхой тусгах;
5. Хяналтын улсын байцаагчийн хяналт шалгалттай холбоотой эрх хэмжээг хэрэгжүүлэх журам буюу улсын байцаагчийн стандарт үйл ажиллагааг тодорхой хуульчлах. Тухайлбал, хяналт шалгалттай холбоотой үйл ажиллагааг явуулахын тулд өөрийгөө танилцуулах, үйл ажиллагааны зорилго, түүнийг хэрэгжүүлэх журам болон тухайн ажиллагаанд хамрагдаж байгаа хүн, хуулийн этгээдийн эрх, үүргийг тайлбарлах зэрэг наад захын стандартыг тогтоох;
6. Төрийн хяналт шалгалтын үйл ажиллагаанд мэргэжлийн байгууллага, мэргэжилтэнг оролцуулах, хамтран ажиллах боломжийг нэмэгдүүлэх.
 - Энэ хүрээнд Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.6-д “Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын тодорхой чиг үүргийг буюу улсын байцаагчийн бүрэн эрхэд хамаарахаас бусад бүрэн эрхийг

¹⁶ Захиргааны ерөнхий хуулийн 59, 60 дугаар зүйл.

төрийн бус мэргэжлийн байгууллагад шилжүүлж болно." гэж хязгаарлалт тогтоосныг Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн¹⁷ 19 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Засгийн газар нь төрийн гүйцэтгэх байгууллагын тодорхой чиг үүргийг холбогдох хууль, түүнд үндэслэсэн Засгийн газрын шийдвэр, гэрээний үндсэн дээр Засгийн газрын бус байгууллагад хариуцуулан гүйцэтгүүлж, холбогдох зардлыг бүрэн буюу хэсэгчлэн санхүүжүүлж болно." гэсэн агуулгад нийцүүлэн өргөжүүлж, холбогдох зохицуулалтыг хуульчлах.

7. Улсын байцаагчаас төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой гаргах эрх зүйн хэлбэр, түүний хууль зүйн хүчин чадал буюу заавал биелэгдэх шинжийг тодорхой хуульчлах;
8. Хяналтын улсын байцаагчдыг сургах буюу төрийн хяналт шалгалт болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хуульд заасны дагуу зөв хэрэглэх ур чадвар олгох, чадавхижуулах чиглэлээр харьяа салбар, байгууллагын удирдлагуудад үүрэг хүлээлгэх зохицуулалтыг хуульчлах.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ батлагдсанаар төрийн хяналт шалгалтын тогтолцоо, хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх нийтлэг зарчим, үндэслэл, журам тодорхой болж, эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд үүсээд байгаа зөрчил, хийдэл арилж, нэгдсэн зохицуулалттай болно.

Монгол Улсын Үндсэн хуулиар тунхагласан иргэдийн эрх, эрх чөлөө хангагдахаас гадна төрийн үйл ажиллагааны ил тод, хариуцлагатай байх зарчим хэрэгжих боломжийг бүрдүүлэх тул хүний эрхийг хангах чиглэлд эерэг үр нөлөөтэй.

Мөн тус хуулийн шинэчлэл нь салбарын бусад хуулийг хүний эрхийг хангах, төрийн байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагаа хариуцлагатай байх зарчимд нийцүүлэн шинэчлэх эрх зүйн шаардлагыг бий болгоно.

Түүнчлэн хяналтын байгууллага, улсын байцаагчийн мэргэжлийн ур чадвар, хариуцлага нэмэгдэхээс гадна төрийн хяналт шалгалтын чиглэлээр бүртгэл, хяналтын тогтолцоо бүрдэнэ.

Хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой тодорхой зардал гарах боловч төрийн байгууллагыг шинээр байгуулах, орон тоог нэмэгдүүлэх, бүтцийг өөрчлөх шаардлага тавигдахгүй.

Иймд хууль батлагдсаны дараа хэрэгжүүлэхтэй холбоотой гарах зардлын асуудлаар Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 18 дугаар зүйлд заасны дагуу тусгайлан үнэлгээг хийж, зардал, үр өгөөжийн харьцааг тодорхойлж, дүгнэлт гаргана.

¹⁷ www.legalinfo.mn цахим хуудас. 2019 он.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах талаар

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон Олон улсын гэрээ болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэн боловсруулна.

Тус хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Зөрчлийн тухай нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Автотээврийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Амьтан, ургамал, тэдгээрийн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг улсын хилээр нэвтрүүлэх үеийн хорио цээрийн хяналт, шалгалтын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Аялал жуулчлалын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Байгаль орчныг хамгаалх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Зар сурталчилгааны тухай тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн халамжийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Өрсөлдөөний тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Таримал ургамлыг үр, сортын тухай тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Ургамал хамгааллын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Харилцаа холбооны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Хэмжил зүйн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, түүнчлэн 2003 онд батлагдсан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг тус тус боловсруулах болно.

Хууль санаачлагч

ТАНИЛЦУУЛГА

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль
/Шинэчилсэн найруулга/ -ийн төслийн тухай

Нэг. Хуулийн төслийн зорилго, ач холбогдол

Монгол Улс 1995 онд Төрийн хяналт шалгалтын тухай анхны хуулийг батлан мөрдүүлсэн бол 2003 онд тус хуулийг шинэчилж, 2015 онд Зөрчлийн тухай хуулийг, 2017 онд Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийг тус тус баталсан байна.

2003 онд баталсан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших 16 жилийн хугацаанд тус хуульд 6 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулахын зэрэгцээ тодорхой салбарын хүрээнд төрийн хяналт шалгалтыг зохицуулж байгаа Гаалийн тухай, Өрсөлдөөний тухай, Татварын ерөнхий хууль, зэрэг цөөнгүй хуулиудыг шинэчлэн баталжээ.¹

Ийнхүү төрийн хяналт шалгалттай холбоотой эрх зүйн зохицуулалтын шинэчлэл тодорхой хүрээнд хийгдсэн боловч олон нийт болон холбогдох мэргэжилтнүүдийн зүгээс төрийн хяналт шалгалтын үйл ажиллагаа үр дүн муутай, хууль, стандартыг мөрдүүлэх, мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх зорилтыг хангаж чадахгүй байна хэмээн буруутгах нь түгээмэл болжээ.

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн хэрэгжилтэнд хийсэн үнэлгээгээр² “Тус хуулийн зохицуулалт нь хэт хязгаарлагдмал зөвхөн Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын хяналт шалгалтын үндэслэл, журмыг зохицуулсан нь төрийн хяналт шалгалтын нэгдсэн тогтолцоо, түүнд хамраах хяналт шалгалтын төрөл, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх нийтлэг стандарт, журмыг тогтоох зорилтоос гажсан төдийгүй салбарын онцлог нэрээр хяналт шалгалтын байгууллагууд өөртөө хэт өндөр, эрс ялгаатай эрх мэдлийг холбогдох хуулиудаар бий болгох зэрэг эрх зүйн хийдэл, зөрчлийг үүсгэхэд хүргэж, улмаар төрийн хяналт шалгалтыг хүчгүй, үр дүнгүй, зөвхөн зөрчил илрүүлэхийн тулд урьдчилан гүйцэтгэх ажиллагаа хэлбэрээр хэрэгжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлж байна.” хэмээн дүгнэсэн байна.

Статистик мэдээллээс үзэхэд улсын хяналтын байцаагчаас зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдэд шийтгэл оногдуулсан байдал 2017 оны сүүлийн хагас жилд 7668, 2018 онд бүтэн жилээр 18582, 2019 оны 3 дугаар улирлын байдлаар 15527 болж өссөн байна.³

Түүнчлэн Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газрын үйл ажиллагааны тайлангаас үзэхэд 2012 оны байдлаар мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагчаас 19992 тохиолдолд холбогдох асуудлаар албан шаардлага буюу гарсан алдаа, дутагдлыг арилгах чиглэлээр иргэн, хуулийн этгээдэд даалгавар өгч ажилласан бол 2018 оны байдлаар албан шаардлагын тоо 5819 болж тоо даруй 3.5 дахин буурсан байна.⁴

¹ www.legalinfo.mn цахим хуудас. 2019 он.

² “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагавар” үнэлгээний тайлан. 2019 он.

³ Улсын Ерөнхий прокурорын газрын мэдээлэл. 2019 оны 10 дугаар сар.

⁴ Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын тайлан. 2019 он

Мэргэжлийн хяналтын байгууллага 2014 онд 2575, 2015 онд 3710, 2016 онд 5732, 2017 онд 5889, 2018 онд 4954, 2019 оны 11 дүгээр сарын байдлаар 4428 зөвлөмжийг иргэд, хуулийн этгээдэд өгч ажилласан ⁵ дүнгээс үзэхэд зөвлөмжийн тоо мөн жил ирэх тусам буурсан үзүүлэлтэй байна.

Үүний шалтгааныг төрийн хяналтыг хэрэгжүүлэгч байгууллагууд өөрсдийн саналаар салбарын хуулиудад заасан хориглосон, хязгаарласан, эсхүл үүрэг болгосон зохицуулалттай холбоотой бүх алдаа дутагдлыг “зөрчил”-д тооцож Зөрчлийн тухай хуульд хуульчилснаас үндсэн чиг үүргийн хүрээнд буюу хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх, түүнчлэн илэрсэн алдаа дутагдлыг арилгуулахаар зөвлөх, сануулах, хугацаатай үүрэг даалгавар өгөх боломжгүй болсонтой холбоотой хэмээн дүгнэж байна.

Энэ нь бодит байдалд төрийн хяналт шалгалтыг “иргэн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаа хууль тогтоомжид заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг дүгнэх”, улмаар зөвлөн зааварчилахад⁶ бус харин шийтгэл оногдуулахад илүү чиглэгдэж байгааг харуулж байна.

Түүнчлэн төрийн хяналт шалгалтын явцад хэрэгжүүлэх ажиллагааны үндэслэл, журмыг Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар тодорхой зохицуулаагүй, салбарын хуулиудад тодорхойлсон байдал нь харилцан адилгүй өөр өөр стандарт тогтоох, хуулийн зохицуулалтаас давсан хязгаарлалтыг бий болгож, хяналт шалгалтын ажиллагааг хүн, хуулийн этгээдийн эрхийг хэт хязгаарласан хэлбэрээр хэрэгжүүлэх боломжийг олгож байгаатай холбоотой байна.⁷

Иймд дээр дурдсан хууль зүйн болон практик хэрэгцээ, шаардлагыг үндэслэн хуульд заасан хяналт шалгалтын ажиллагааг хэрэгжүүлэх журмыг нарийвчлах, хяналтын байгууллагын чиг үүргийг иргэдэд зөвлөн зааварчлах буюу аливаа алдаа дутагдал гаргахаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр мэргэжлийн туслалцаа үзүүлэх зорилгод нийцүүлэх, эрх зүйн шинэчлэлтэй уялдуулах зорилгоор Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль/Шинэчилсэн найруулга/-ийн төслийг боловсрууллаа.

Хоёр.Хуулийн төслийн боловсруулалт

Хуулийн төслийг боловсруулахтай холбогдуулан Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 51 дүгээр зүйлд заасны дагуу Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль(2003 онд) -ийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийж, дүгнэлт гаргасан. Мөн бусад орны туршлага, сайн жишгийг судлах зорилгоор Словяни, Гүрж зэрэг гадаад улсын эрх зүйн зохицуулалтыг харьцуулсан судалсан болно.

Хуулийн төслийн боловсруулалтыг хуульчдаас бүрдсэн Ажлын хэсэг гүйцэтгэж, дээр дурьдсан үнэлгээ болон судалгааны дүгнэлт, зөвлөмжийг хуулийн төсөл боловсруулахад ашиглалаа.

⁵ Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газрын статистик бүртгэлийн мэдээлэл. 2019 оны 11 дүгээр сар.

⁶ Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 3¹ дүгээр зүйлийн 3¹.1.1 дэх заалт.

⁷ “Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагавар” үнэлгээний тайлан. 2019 он.

Түүнчлэн хуулийн төслийн боловсруулалтын явцад мэргэжлийн байгууллагын төлөөллийг оролцуулсан уулзалт ярилцлага, хэлэлцүүлгийг зохион байгуулж, холбогдох санал, зөвлөмжийг авсан болно.

Тус хуулийн төсөлтэй холбогдуулан 2003 онд батлагдсан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох болон хууль хоорондын нэр томъёоны болон зөрчил, хийдлийг арилгах зорилгоор Зөрчлийн тухай хууль болон Зар сурталчилгааны тухай тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нийгмийн халамжийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Өрсөлдөөний тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Таримал ургамлыг үр, сортын тухай тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай зэрэг холбогдох 13 хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг тус тус боловсрууллаа.

Гурав. Хуулийн бүтэц

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ төсөл нь 8 бүлэг, 41 зүйлтэй бөгөөд хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд заасан хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд тавигдах шаардлагад нийцүүлэн боловсруулсан.

Тус хуулиар Монгол Улсын Их Хурал, Ерөнхийлөгчийн хянан шалгах үйл ажиллагаа, Үндсэн хуулийн цэц, шүүх, прокурорын хяналт болон төрийн аудитын үйл ажиллагаа болон хуулиар тусгайлан зохицуулсан /гааль, татвар, цагдаагийн байгууллага гэх мэт/ салбарын хяналт шалгалтын байгууллагын үйл ажиллагааг зохицуулахгүй.

Харин дээр дурьдсанаас бусад төрийн хяналт шалгалттай холбоотой нийтлэг харилцааг энэ хуулиар зохицуулахаас гадна Засгийн газар, төрийн захиргааны байгууллагаас тодорхой чиглэл, салбарын хүрээнд зохион байгуулах хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг энэ хуульд нийцсэн байхаар хуульчилна.

Иймд Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль/Шинэчилсэн найруулга/-ийн нийтлэг зохицуулалт нь төрийн хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг хараат бус, бие даасан, хөндлөнгийн нөлөөллөөс ангид, хуулийн дагуу ил тод, нээлттэй, шуурхай хэрэгжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх ач холбогдолтой.

Дөрөв. Хуулийн төслийн онцлог зохицуулалт

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль/Шинэчилсэн найруулга/-ийн төсөлд дараах онцлог зохицуулалтыг шинээр тусгасан болно:

1. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар зохицуулах харилцааг шинэчлэн тогтоож, хяналт шалгалтын зорилгыг шинээр тодорхойлсон.

Төрийн хяналт шалгалтын зорилгыг *“хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний актын хэрэгжилт, стандарт, техникийн зохицуулалт, тохиролын үнэлгээн шаардлагыг хангаж байгаа эсэхэд мэргэжлийн хяналт тавьж, илэрсэн зөрчил, алдаа, дутагдлыг хуульд заасны дагуу арилгуулах, мэргэжил, арга зүйн зөвлөгөө өгөх замаар болзошгүй аюул эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох”*-д чиглүүлэн тодорхойлсноор хяналт шалгалтын байгууллага, улсын

байцаагчаас хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны арга хэлбэр, ажиллах журам, тавигдах шаардлагыг шинэчлэн хуульчлах боломжийг бүрдүүлсэн.

2. Төрийн хяналт шалгалтын төрөл, түүнийг хэрэгжүүлэх арга, хэлбэрийг шинээр тогтоож, хяналтыг хэрэгжүүлэх нийтлэг үндэслэл, журам болон хяналт шалгалтын төрлөөс хамаарч мөрдөх тусгай журмыг нарийвчлан тогтоосон.

Төлөвлөгөөт болон төлөвлөгөөт бус, гүйцэтгэлийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх журмыг түүний онцлогт нийцүүлэн нарийвчлан тогтоосноос гадна салбарын хяналт шалгалтын хамрах хүрээ, чиглэлийн онцлогоос хамаарч холбогдох хуулиар хяналт шалгалтын төрлийг өөрөөр тогтоож болохоор хууль хоорондын уялдааг хангах зохицуулалтыг тусгасан.

Хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх нийтлэг арга болон хориглох зүйлийг тусгайлан хуульчилснаар практикт түгээмэл гардаг хүн, хуулийн этгээдийн эрх ашгийг зөрчих, чирэгдэл үүсгэдэг болон эрх бүхий байгууллага, улсын байцаагчаас хуулиас давсан эрх мэдлийг хэрэгжүүлдэг байдлыг арилгах боломжийг бүрдүүлнэ.

Өөрөөр хэлбэл, хуульд заасан үндэслэл, журмыг зөрчиж хяналт шалгалт хийх, хүний эрх, эрх чөлөө, нэр төр, алдар хүнд болон хуулийн этгээдийн хууль ёсны ашиг сонирхол, ажил хэргийн нэр хүндэд хохирол учруулах хууль бус арга хэрэглэх, хяналт шалгалтыг урьдчилсан дүгнэлт гаргаж, түүнийгээ батлах замаар хэрэгжүүлэх, хувь хүн, хуулийн этгээдийн болон хяналт шалгалтын нууцыг задруулах, албан тушаалын давуу байдлаа ашиглан шалгуулагч хүн, хуулийн этгээдэд аливаа дарамт шахалт үзүүлэх, эсхүл түүнээс хөнгөлөлт, үйлчилгээ, шан харамж авах болон улсын байцаагчийн эрхгүй этгээд хяналт шалгалтын чиг үүргийг хэрэгжүүлэхийг хуульд хориглон заана.

Түүнчлэн төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх нийтлэг журмыг тогтоож, улмаар салбар бүрийн хууль тогтоомжоор ялгаатай зохицуулж байгаа зохицуулалтыг нэгдсэн стандартад нийцүүлэх эрх зүйн үндэс бүрднэ.

3. Төрийн хяналт шалгалтын хүрээнд хэрэгжүүлэх тодорхой ажиллагаа, түүнийг ямар тохиолдолд, хэрхэн явуулах талаарх үндэслэл, журмыг тодорхой зохицуулж, тус ажиллагааны явцад хүн, хуулийн этгээдийн эрх зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, хяналт шалгалтын ажиллагааг ил тод, шуурхай байх зарчмыг хангахад чиглүүлсэн.

Төрийн хяналт шалгалтын хүрээнд улсын байцаагчаас хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны журмыг нарийвчлан тогтоосон. Өөрөөр хэлбэл шалгуулагч этгээдэд шаардлага тавих, тайлбар авах, баримт бичиг гаргуулан авах, хяналт шалгалтын объектод нэвтрэн орж үзлэг хийх, эд зүйл хураан авах, шинжилгээнд зориулж дээж авах, шинжилгээ хийлгэх болон холбогдох тэмдэглэл хөтөлж баримтжуулах, алдаа, зөрчлийг арилгуулах, урьдчилан сэргийлэх зорилгоор үйл ажиллагаа, ашиглалтыг зогсоох, учирсан сөрөг үр дагаварыг арилгуулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх журмыг тус бүрт нь тусгайлан хуульчилна.

Улсын байцаагч нь хяналт шалгалтыг ерөнхий болон тусгай удирдамж, эсхүл хяналтын хуудас, эсхүл албан шаардлагын хүрээнд хуульд заасан журмын дагуу хэрэгжүүлэх бөгөөд үүргээ хэрэгжүүлэхдээ өөрийн албан тушаал, нэрийг хэлж, албаны үнэмлэхийг үзүүлэхээс эхлээд хүн, хуулийн этгээдийн эрхийг

хязгаарлах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх тохиолдолд үндэслэл, шалтгааныг тухайн этгээдэд мэдэгдэж, эрх, үүрэг, гомдол гаргах эрхийг тайлбарлаж өгөх үүргийг хүлээнэ.

Энэ нь улсын байцаагчийн эрх хэмжээг тодорхой болгохын зэрэгцээ хүн, хуулийн этгээдээс хяналт тавих, эрхээ хамгаалах боломжийг бүрдүүлнэ.

4. Хуулийн зохицуулалт нь Мэргэжлийн хяналтын байгууллагад харьяалагдах улсын байцаагчийн эрх, үүргийг тодорхойлсон зохицуулалтаар хязгаарлагдаж байсныг өөрчлөн нийт салбарын улсын хяналтын байцаагчдад хамаарах нийтлэг эрх, үүргийг тодорхойж, улмаар улсын байцаагчид тавигдах шаардлагыг хуульчилж, төрийн хяналт шалгалт мэргэжлийн байх нөхцөлийг бүрдүүлсэн.

Тус зохицуулалтын дагуу тусгай сургалтанд хамрагдаж, эрх авах шалгалт өгсөн этгээд улсын байцаагчаар ажиллах бөгөөд мэргэшлийн түвшинг 2 жил тутам үнэлэхээр зохицуулна.

Хяналтын улсын байцаагчдыг сургах буюу төрийн хяналт шалгалт болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хуульд заасны дагуу зөв хэрэглэх ур чадвар олгох, чадавхижуулах чиглэлээр харьяа салбар, байгууллагын удирдлагуудад үүрэг хүлээлгэсэн. Мөн энэ зорилгоор мэргэжлийн хяналтын алба хаагч, ажилтны мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлэх, давтан болон мэргэшүүлэх сургалт явуулах сургалтын төвийг мэргэжлийн хяналтын төв байгууллагын дэргэд ажиллуулахаар хуульчилна.

Мөн төрийн хяналт шалгалтын үйл ажиллагааны үр дүн, хэрэгжилтийг баталгааг сайжруулах зорилгоор улсын байцаагчийн шийдвэрийн төрөл, хууль зүйн үндэслэлийг тодорхойлж, нэгдсэн бүртгэлтэй байхаар зохицуулсан.

Энэ хүрээнд улсын байцаагч нь хяналт шалгалтын чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ мэдэгдэл, акт, албан шаардлага, дүгнэлт, зөвлөмж гаргах бөгөөд эдгээр хяналтын баримт бичигт тавигдах шаардлага болон шийдвэр гаргах хууль зүйн үндэслэлийг төрөл тус бүрт хамруулан тодорхойлсон.

5. Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын чиг үүргийн хэрэгжилтийг сайжруулах зорилгоор үйл ажиллагааны хяналтын хэлбэрийг өргөжүүлж, мэргэжлийн болон олон нийтийн хяналтыг хэрэгжүүлэх тогтолцоо, түүнчлэн мэдээллийн нэгдсэн санг бүрдүүлж, төрийн хяналт шалгалтын бүртгэл, хяналтыг сайжруулна.

Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаанд Монгол Улсын Их Хурал, Засгийн газар, орон нутгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргаас хэрэгжүүлэх хяналтын хүрээг тодорхойлохоос гадна мэргэжлийн болон олон нийтийн хяналтыг иргэдийн болон тодорхой мэргэжлийн төлөөлөл, Худалдаа аж үйлдвэрийн танхимын төлөөллөөс бүрдсэн 5-7 хүний бүрэлдэхүүнтэй Хяналтын зөвлөл гүйцэтгэхээр зохицуулсан.

Тус хяналтын зөвлөл нь байгууллагын төсвийн төсөл, зарцуулалт, үйл ажиллагааны болон санхүүгийн тайланг хэлэлцэж, санал өгөх, улсын байцаагчийн сургалт болон үйл ажиллагаанд шинжлэх ухааны ололт, орчин үеийн техник, технологи нэвтрүүлэх бодлогын хэрэгжилтэд хяналт тавих, байгууллагад ирсэн

гомдол, мэдээлэл хүлээн авах, бүртгэх ажилд хяналт тавих, тэдгээртэй холбоотой мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх, улсын байцаагчийн ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтэд дүн шинжилгээ хийх, байгууллагын үйл ажиллагааг сайжруулан өөрийн нутаг дэвсгэр дэх иргэд, олон нийтийн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэх чиглэлээр санал боловсруулах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

Мөн улсын байцаагчаас явуулсан хяналт шалгалт бүрийг мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэж, төрийн хяналт шалгалтын эх нотлох баримт бичгийн архив, цахим мэдээллийн сангаас бүрдсэн мэдээллийн нэгдсэн сантай байхаар хуульд тусгасан.

6. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн шинэчлэлийг дангаар нь бус төрийн хяналт шалгалттай холбоотой салбарын бусад хууль болон Зөрчлийн тухай хууль хооронд үүсээд байгаа давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгахад чиглүүлж, тус хуулийн төслийг дагаж нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг боловсруулсан.

Төрийн хяналт шалгалтын хүрээ, үр дүнг өргөжүүлэх зорилгоор төрийн хяналт шалгалтын арга хэлбэрээр шийдвэрлэх, гарсан алдаа дутагдлыг засах боломжтой зарим үйлдэл, эс үйлдлийг зөрчилд тооцсон, мөн зөрчил, гэмт хэргийг давхардуулан хуульчилж эрх зүйн давхардал, хийдэл, зөрчил үүсгэсэн байдлыг арилгах зорилгоор Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Энэ хүрээнд Зөрчлийн тухай хуулийн 23 хэсэгт заасан тодорхой үйлдэл, эс үйлдлийг зөрчилд тооцохгүй байхаар хуулиас хасаж, гэмт хэрэгтэй давхардсан байдлыг арилгах зорилгоор 6 төрлийн зөрчлийн томъёоллыг өөрчлөн найруулсан болно.

Тухайлбал, Зөрчлийн тухай хуулийн 8.1 дүгээр зүйл буюу Газрын тухай хууль зөрчих зөрчлийн 7,11, 14 дэх хэсэг нь тус зүйлд заасан бусад зөрчилтэй давхардсан, 10.16 дугаар зүйл буюу Хөдөлмөрийн тухай хууль зөрчих зөрчлийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1, 4.2, 4.4, 4.5 дахь заалт⁸ болон 7 дахь хэсгээр⁹ хориглосон үйл ажиллагаа нь зөрчлийн шинжгүй, мөн зүйлийн 6 дахь хэсэгт заасан "нийгмийн болон эрүүл мэндийн даатгалын дэвтэр нээгээгүй, зохих бичилтийг хийж баталгаажуулаагүй" гэсэн нь 8 дахь хэсгийн 8.2, 8.3 дахь заалттай давхардсан тул тус тус хассан болно.

Үүний үр дүнд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгч иргэн, хуулийн этгээдээс гаргаж болох 30 орчим төрлийн алдаа, дутагдалыг зөрчилд тооцон шийтгэл

⁸ 4.Ажил олгогч:

4.1.хамтын гэрээ, хэлэлцээр байгуулах, түүнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах талаар хийх хэлэлцээнд оролцохоос зайлсхийсэн, эсхүл хугацаанд нь эхлүүлээгүй;

4.2.хамтын маргааныг зуучлагч, эсхүл хөдөлмөрийн арбитраар шийдвэрлүүлэхээс үндэслэлгүй татгалзсан;

4.4.хөдөлмөрийн хамтын маргаан шийдвэрлэхэд оролцсон ажилтны ажлын байранд гаднаас ажилтан авч ажиллуулсан;....

4.5.хөдөлмөрийн хамтын маргаан шийдвэрлэх, хэлэлцээ хийхэд оролцсон ажилтны төлөөлөгчдөд Хөдөлмөрийн тухай хуульд заасныг зөрчиж сахилгын шийтгэл ногдуулсан, эсхүл ажлаас нь өөрчилсөн, эсхүл халсан бол бол учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

⁹ Ажил, албан тушаал нь хэвээр хадгалагдаж байгаа ажилтны хөдөлмөрийн гэрээг аж ахуйн нэгж, байгууллага татан буугдсанаас бусад тохиолдолд цуцалсан бол учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж ажил олгогчийг гурван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

оногдуулах биш харин хяналт шалгалтын арга, хэлбэрээр шийдвэрлэх боломжийг олгох болно.

Мөн Мөн Зөрчлийн тухай хуульд хүнийг 10.000 – 5.000.000 хүртэл төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг 100.000 – 50.000.000 хүртэл төгрөгөөр торгох шийтгэл оногдуулахаар заасан зөрчлийг **анх удаа** үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдийг шийтгэлээс **нэг удаа** чөлөөлөх зохицуулалтыг нэмж тусгана.

Энэхүү шийтгэлээс чөлөөлөх зохицуулалтанд Зөрчлийн тухай хуулийн 135 зүйлийн 590 орчим заалтаар зөрчилд тооцсон үйлдэл, эс үйлдэл хамаарч байна.

-----ooOoo-----